

વિલાસ સુંદરી

અને

અદ્ભુત જાદુનો પલંગ.

ભાગ પાંચમો.

લેખક:—પી. પી. યોગી.

કાન્યાવંશી રોડ—મુંબઈ.

૧૯૦૯

છપાવી પ્રિન્ટ કરનાર,

હાદેવ રામચંદ્ર જાગુભટ્ટ બુકમેકર્સ.

પ્રજ્ઞ હરવાળા—અમદાવાદ

૧૯૦૯

આવૃત્તિ બીજી

નવમી ૧૯૩૪

પ્રત ૨૦૦૦

સંગ ૧૮૧

ધોદધ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં પ્રેસમાં દેવનાર દવેએ

પ્રીંટ બાંધ્યા—અમદાવાદ

સર્વે હજી પ્રસીદ્ધ જ્ઞાનને સ્વાધીન ગણના આપના છે.

કીર્તિ ગાહ અમના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૮૭૧૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૭૧૭ તારીખ

પુસ્તકનું નામ વિલાસશુંદરી

વિષય ૬-૩

વિલાસ સુંદરી.

અને

અદ્ભૂત બહુનો પલંગ.

ભાગ પાંચમો.

કળાધર.

ચૈત્ર માસનો પ્રાતઃકાલ છે. જોળનના ખંડારમાં આવી જુલ્હી રહેલા આંખાના વૃક્ષ ઉપર બેસીને કાચલ કુહુ કુહુ કરીને વિરહીઓને લલકારી રહી છે, બીજી બાબુએથી પપીઓ પીઉ પીઉ કરી સમો સાંધી રહેલો છે, પુખ્તોની કળીઓ ખીલી રહી છે, ગુલાબના પુલે ખુબ પુલ્લીને જંગલને ખુબ ગુલાબમય બનાવી મુક્યું છે; તેની સુવાસને ખેંચીને વાયુ ચારે દીશાઓમાં તેની સુગંધીને ફેલાવતો મંદ મંદ વહી રહ્યો છે.

જેણે સફેદ વસ્ત્રો ધારણ કરેલ છે, કમરે તરવાર લટકાવેલી છે, પીઠ ઉપર ઢાલ બાંધેલ છે, પીઠની ડાબી પુઠ ઉપર ચોખા તીરોથી ભરેલો એક ઠેલો બાંધેલ છે, જમણા હાથમાં ધનુષ અને ડાબા હાથમાં બરચ્છી પકડેલ છે, એવો એક યુવક જેની ઉમર સુમારે ત્રીસ વર્ષની છે તે આ સુહામણાં સમયમાં કનકાવતીની

ઉત્તરે આવેલા એક ઘાટા જંગલના વૃક્ષોની ઘટા નીચે બેઠો છે. બેઠા બેઠા તેણે માથું ઉચું કર્યું, અને ચોતરફ નજર ફેરવીને તે બોલ્યો કે, 'વાહ ઈશ્વર ! તારી લીલા અગાધ છે, પાર વગરની છે; તે જાણવાને આ જગત કેવલ અસમર્થ છે. જેને માટે હું ક્યારનો વલખા માડું છું, દુઃખ સહન કરું છું, અને જેથી કરીને મને બહુ ક્ષુધા વ્યાપી છે, તે સર્વ કષ્ટના કારણરૂપી મૃગને મારી સમીપ મોકલી આપનાર અહો ઈશ્વર ! તું જ છે.

એટલા શબ્દો સ્વમુખની ખૂદાર નીકળતાની સાથે તે યુવક પોતાની જગ્યાએથી ઉભો થયો. તે બેઠા મૃગ આમથી તેમ નહાસવા લાગ્યું. આથી તે યુવક તે મૃગને કહેવા લાગ્યો કે, 'હવે હું તને છટકવા હથેશ નહીં ? એક ઝડપમાં તને પકડી લઇશ. માડું એક તીર તારે માટે બસ છે, મારા તીરના ઘાથી તું બચવા પામનાર નથી. તો પછી તું શા માટે ભાગે છે ? ક્યાં જઇશ ? કોનો આસરો લઇશ ! તારા પ્રાણને બચાવનાર હું આ જગતમાં કોઇને પણ બેતો નથી. એટલું કહેતાની સાથે ઘોડાપર સ્વાર થઈ તે મૃગની પાછળ પોતાના ઘોડાને છોડી મુક્યો.

મૃગ પોતાના રંગમાં રમતો રમતો અને પોતાની પાછળ આવતા સ્વારને છકડ બવરાવતો બવરાવતો અને પરસેવાથી તરબોલ કરતો કરતો સડકપરથીજ સીધો ચાલ્યો જાય છે.

પોતાના હાથમાંથી તે મૃગ છટકી ન જાય તેટલા માટે

તે સ્વારે પોતાના ઘોડાને તેની પાછળ ખુબ વેગમાં છોડી દીધો, અને તેની ઉપર પોતાના તીરનો એક ઘા કર્યો.

પોતાની ઉપર આવેલા પ્રાણુનાશક તીરના ઘાને ચુકવી દઈ, મગ લાંબી લાંબી છલાંગો મારતો ચાલ્યો. મગનું સ્વરૂપ બદલાઈ ગયેલું જોઈને સ્વારે પણ પોતાનું સ્વરૂપ બદલાવી નાખીને તેની પાછળ ઘોડાને છોડી મુક્યો, ઘોડો પણ પાણીના પુરની પેઠે તે મગનું પગલે પગલું લેતો ગયો.

સ્વાર મુછ ઉપર હાથ મુકીને મગને કહે છે કે, ‘હું તને જીવતો જવા દઈશ નહીં?’ તેના ઉત્તરમાં મગ કહે છે કે, ‘માફ માંસ તને ખાવા નહીં દઈશ? બેઘડક મારી પાછળ ચાલ્યો આવ, પણ આવતા પહેલાં તારા પ્રાણ અને ધનુષને બચાવજે.’

આ બંને પોતપોતાની ચાલાકીથી, ચપલતા અને સાવચેતીથી પવન વેગે ઉડ્યા જાય છે, પાછું ફરીને જોતા નથી, અને એક એકના બલની શક્તિ, એક એકને બતાવવા માટે, પોતાના શરીરની શક્તીના પ્રમાણનો કંઈપણ વિચાર કર્યા વગર તેઓ લગભગ ત્રણ કલાક સુધી એકસરખી ઝડપથી દોડી રહ્યાં હતાં.

પોતાની પાછળ પડેલા તેજી શીકારીની શક્તીને ક્ષીણ કરવા માટે, અને તેથી તે બલહીણ બની પોતાની આશા ત્યાગ કરી ચાલ્યો જાય એવા વિચારથી તે મગ સડકના સીદ્ધામાર્ગને મુકી દઈ જંગલની ગીચ ગાડીઓવાળા માર્ગમાં પેઠો.

આ જોઈ તે સ્વાર ક્રોધાગ્નિથી બળવા લાગ્યો, અને

તેની બળતરા સહન કરી ન શકવાથી તે સ્વાર ઘોડા ઉપરથી કુદકો મારી તેની પાછળ દોડ્યો. દોડતાં દોડતાં તેની ઉપર બરાબર નેમ ટાંકીને એક ઝેરી તીર ફેંક્યું. તે તીર મૃગને નહીં એવો જખમ કરીને બાંગી ભુકા થઈ નીચે પડી ગયું. તે ભેતાની સાથેજ તે યુવકના મુખકમળ ઉપર ચમકી રહેલી લાલી ઝાંખી પડી ગઈ. પોતાના ઝેરી તીરના કારી ઘાને એક તરણા સમાન ગણનારા મૃગને એક ગુફામાં ભરાઈ જતાં ભેંધને તે જરા નીરાશનો નીશાસો નાંખીને નાઉમેદ અને કાયર સરખો બની જરા મોં વાંકું કરીને આડું અવળું ભેવા લાગ્યો. આવી દશામાં તેણે કેટલીક ક્ષણ કાઢ્યા પછી પાછો શરીરમાં કાંટો લાવીને કહેવા લાગ્યો કે, ‘ઓ હઠીલા મૃગ ! તે’ ખુબ કરી બતાવી ! તે’ તારી અદ્ભુત શક્તીને અજમાવવામાં કંઈ ખાકી રાખી નથી. પણ તું તારો પ્રાણ બચાવી શક્યો નથી. મારા તીરના ઝેરી ઘાના કારી જખમથી થતી પીડા તું સહન ન કરી શકવાથી ગુફામાં જઈ ભરાઈ બેઠો છે. પણ હવે હું તને એક પણ પણ આ ગુફામાં રહેવા દઈશ નહીં, અને મારી બરચ્છીની અણીથી તને ગુફાની બહાર ખેંચી કાઢીશ, અને તારા કાયા માંસથીજ મારી ક્રુધાને તૃપ્ત કરીશ.’

આમ મનને મનાવતો, અને મનમાં ને મનમાં હસતો, મુછને મરડતો અને આડી અવળી બરચ્છીને ફેરવતો, તે મૃગને ગુફાની બહાર ખેંચી કાઢવા માટે તે યુવક તે ગુફાની આગળ

જઈ ઉભો રહ્યો. પણ કંઈ કરી શક્યો નહીં. અને એક જંગલવાસી માણસની પેઠે અબુધ બની ગયો.

જેઓ ધૈર્ય રૂપી ઢાલથી, અને હીંમત રૂપી હથ્થારથી રક્ષાયલા છે તેના ચિત્તમાં ચટકો મારનારી, જેઓ બહુ કાળ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળી મન અને ઈંદ્રીઓને વશ કરેલ છે, તેને પણ એકવાર ચલાયમાન કરી શકે એવી જે આ ગુફા છે, તે ગુફા પોતાના માયીક મોહમાંથી આ યુવકને કેમ બચવા દે.

તમામ ગુલાબના ગોટાઓથી ભરેલી વાટીકાના મધ્ય ભાગમાં એક ખેઠા ઘાટનો મહેલ હતો, અને તે મહેલને બુદ્ધ બુદ્ધ આકારમાં ગુલાબી અને સોનેરી રંગથી ચીતારવામાં ચીતારે બાકી રાખી નહોતી. આ મહેલની બારીઓમાં લાલ, લીલા, પીલા અને સફેદ હીરાઓને જડી લેવામાં આવ્યા હતા તેથી તેની ઉપર જેમ જેમ સુર્યના કીરણો પડતાં જતાં હતાં તેમ તેમ તે મહેલ ભલુકી ઉઠતો હતો, અને લોહચુંબકની પેઠે જોનારના ચિત્તને પોતા તરફ ખેંચી રહ્યો હતો. તેજ મહેલની નીચે તે ગુફા હતી અને તેજ ગુફામાં મૃગ ભરાઈ જઈ ખેડું હતું, અને તેનું માંસ ખાવાની લાલસા માટે તે યુવક પણ ત્યાં ઉભો હતો. ગુફાની અંદર મૃગે પ્રવેશ કર્યા પછી તે ગુફાનું મુખ ગુલાબની ગુંથેલી ચાદરથી ઢંકાઈ ગયું હતું. તે આ યુવક જોઈ શક્યો નહોતો, અને તેથી તેની બ્રાન્તીમાં તે ભ્રમીત બની ગયો હતો.

આ ગુફાની સામે એક વીશાળ જગ્યા હતી, અને તે જગ્યા

ઉપર ગુલાબી રંગનો ગાલીચો ખીંછાવેલ હતો. તેની ઉપર ગુલાબી રંગના અંગવાળી ચાર રસીક રમણીઓ રંગ રસમાં તરખોલ ખનીને બેઠીઓ હતી. અને તેમાંથી એક ગુલાબની ચાદર શું થતી હતી, ખીજી ગુલાબની ચોલી ખનાવતી હતી, ત્રીજી ગુલાબનો ચણીઓ તૈયાર કરતી હતી અને ચોથી ગુલાબનો હાર ખનાવતી હતી. તે ચારે જણીઓ ઉપર આ યુવકની દ્રષ્ટિ ચોટતાંજ તેના હાથમાંનું ધનુષ અને ખરચી નીચે પડી ગયા.

તેની દ્રષ્ટી તેને ખેંચતી ખેંચતી તે ચારે રમણીઓની પાસે લઈ ગઈ; તે જોઈ તે ચારે રમણીઓ તે ગુફામાં અલોપ થઈ ગઈઓ. તેની પાછળ તેની દ્રષ્ટી તેને પાછો ખેંચી લાવી તે ગુફાની આગળ છાડી દીધો. છતાં યુવકને લાન આવ્યું નહીં; અને બેલાન ખની બકવા લાગ્યો કે, અહો મૃગનેણીઓ ! જેમ ગુલાબ વીના આ વાટીકા શોભતી નથી, તેમ તમે નરમૃગ વીના શોભતીઓ નથી ! નરમૃગ વગર તમારો દિવસ કેમ વીતે છે; નરમૃગ વગર તમને કેમ હાસ્ય છુટે છે. જરા આવો, હાસ્યવીનોદનો રંગ જમાવો, તમારા સ્નેહનો અર્ભાલાખી તમારા સ્નેહ વગરના આ મૃગ તમારી આ વાટીકામાં ક્યારનો તરફડીઆ મારી રહેલ છે તેની શું તમને દયા આવતી નથી ? અહો કોમલાંગીઓ ! તમારા કોમળ સ્વરથી મને પ્રસન્ન ન કરતાં ઉલટો મને કામખાણથી વીંધીને ચાલી ગઈઓ છે તે હું કેમ સહન કરી શકીશ ? તમારા કામખાણથી ધાયલ બનેલો આ ધાયલ તમને ધાયલ કર્યો વગર હરગીજ અહીંથી જનાર નથી.

બાણુ શૈયા ઉપર સુઈને તપશ્ચર્યા કરનાર યોગી પુરૂષ પણ કામનીના કટાક્ષ બાણથી ઘાયલ બની યોગીપણાનો ત્યાગ કરી દે છે, જ્ઞાની પુરૂષ માયાના મોહમાં લપટાઈ જઈને પોતાના સર્વોત્તમ જ્ઞાનને ભુલી જાય છે, તો પછી આ યુવક પોતાના સર્વોપરી સુરાપણાના લક્ષણોને તજી દઈને માયાના મોહ રૂપી કુપમાં પડી તરફડીઆ મારી રહેલો છે તેમાં શી નવાઈ ?

જેની ઉંમર લગભગ પાંત્રીસ વર્ષની છે, રંગે ગોરો છે, જેના શરીરનું કદ લાંબું છે, જેની આંખો મ્હોટી છે, અને જેના પહોળા લલાટ ઉપર ભસ્મનું ત્રિપુંડ ખેંચેલું છે, અને જેણે ગુલાબી રંગનું પીતાંબર પહેરેલું છે એવા રંગવાળો એક પુરૂષ અંગોની પુરતીની સાથે ગુફાની બહાર નીકળી આવી ઉભો અને લલકારીને કહ્યું કે, કેમ કરણસિંહ ! શુદ્ધીમાં છો કે બે-શુદ્ધીમાં છો ? જો શુદ્ધીમાં હોત તો મારા પાળેલા મૃગને કદી પણ ઘાયલ કરત નહીં, અને તેની પાછળ આવીને મારી દાસીઓનું તું કદી પણ અપમાન કરત નહીં. એટલો બધો તું બેશરમ ક્યારથી બની બેઠો છે. બોલ તે બદલ તને શું શીક્ષા કરું.

આ શબ્દો કરણસિંહને કાને પડતા કરણસિંહ ચમક્યો. અને ચમકતાની સાથે તે સચેત થઈ, પોતાના પડી ગયેલા ધનુષ અને બરચીને પાછા નીચેથી ઉપાડી લઈને કહાડીથી તેને કહેવા લાગ્યો કે, 'તમારી શીક્ષા લાયક હું નથી, પણ

તમારું મૃગ અને તમારી દાસીઓ છે. તેને શીક્ષા ન કરતાં મને શીક્ષા કરવાને કેમ સમર્થ થયા છો ? શું મને એક તરણુ સમાન ગણો છો ? શું મને એક રઝળતાં અને લટકતાં ભીખારી સરખો સમજો છો ? નહીં, નહીં, તેમ સમજી મને તમારો દોષ બતાવશો નહીં, હું તમારા કોપથી કે દોષથી જરા પણ ડરવાનો નથી. જો તમે તમારા મૃગની રક્ષા કરવા ઈચ્છા રાખતા હોતો તેના આમડા ઉપર તમારા નામની નીશાની કરીજ હોત, અને આ નીશાનીથી કોઈ પણ શીકારી તેને મારવાનો પ્રયત્ન કરતજ નહીં. જંગલમાં રઝળતાં મૃગોને જોઈ કોણ એવો શીકારી હશે કે તેને જીવતું જવા દેશે. ખસ હવે તમને લાજમ છે કે મારા શીકારને મને આપી મારી ક્ષુધાને તૃપ્ત કરો. તેણે મને દુઃખ દેવામાં કાંઈ પણ બાકી રાખ્યું નથી.

કળાધર—ઓ બેઅદબ ! ચુપ રહે ! શું બકવાદ કરી રહ્યો છો. એકતો મારા મૃગને ઘાયલ કરી મારી વાટીકામાં ચોરની પેઠે દાખલ થયો તેના અપરાધ બદલ ક્ષમા ન માગતા સામી મૃગની માગણી કરે છે ? મુખ શરમાતો નથી. તને તેનાજ માસની લુખ છે તો તારી લુખને મટાડવા માટે ચાલ બીજા મૃગનું માંસ આપું છું તે લઈ જા અને ફરીથી તે મૃગનું નામ લેતો નહીં, નહીં તો તને મ્હોટી શીક્ષા કરીશ.

કરણસીંહ—અરે ચોરના સરદાર ! લોળા લોકોને ભર-માવી તારી વાટીકામાં લાવી, તેને હુટવા માટે તે શું આ મૃગ

ખાજ્યું છે ? અસમર્થોને ફસાવી આ સંસારમાંથી નાખુદ કરવા માટે તે શું આ વાટીકા બનાવેલી છે ? ફરીને તે માણસ સંસારતું સુખ અને પોતાના વૈભવનો ઉપલોગ ન કરી શકે તેટલા સાફ તે ચાર રમણીઓને તારી શુદ્ધમાં રાખેલી છે ? તું ખરેખરો કોઈ બુટારો છે અને જગતને બુટીનેજ આવેા વૈભવ લોગવવાને તું સમર્થ થયો છે. પણ યાદ રાખ કે તારી આવી ધુરંધીથી હું કદી પણ ડરનારો નથી. માટે તારા પ્રાણની રક્ષા કરવાની ઇચ્છા રાખતો હોય તો જે મૃગને આપી દે તેમાંજ ઠીક છે. (ખરછી બતાવીને) નહીં તો આના બલથી લઈશ.

કલાધર—જાન સંભાળ ! વીચારીને બોલ ! નહીં તો મૃગના માંસને બદલે તારા માંસનો લોગ પક્ષીઓને આપવો પડશે. આ રાંડી રાંડતું ખેતર નથી પણ સુરાઓના ગાત્ર ગાળી નાખનારાનું ખેતર છે. જે તારામાં લડવાની શક્તી હોય તો સરત કર. તું મને જીતતો મારે તને મૃગ આપી દેવું, અને કદાચ તું હારી જાતો, હું જે કહું તે તારે કરવું. બોલ આ સરત તારે કબુલ છે.

કરણસીંહ—(જરા વીચાર કરીને) તારી ઇચ્છાને પુર્ણ કરવા માટે તું જે સરત કબુલ કરાવવા કહીશ તે હું કરીશ. પણ એક બલની પેઠે સત્યને તજી અસત્યને ગ્રહણ કરવા કદી પણ તત્પર થઈશ નહીં. બેશક હું કહું છું કે એકવાર નહીં, પણ સાતવાર તારી સરત મને કબુલ છે. આવ હવે વખત કેમ લગાડેછો ?

કલાધર—બહાદુરોની પરીક્ષા કરવાની આ એક કસોટી છે. બિલવામાં કે કઠોરતા બતાવવામાં વીરતા સમાયતી નથી, પણ સામાને શસ્ત્રોથી જીતવામાંજ પરાક્રમીઓનું પરાક્રમ સમાયેલું છે. માટે જુએ છે શું ? તારી સમીપતો ઉભોજ છું. વાર કર.

કરણસીંહ—પહેલાં તું કર.

કલાધર—(હસીને) મારો એવો નિયમ નથી કે પહેલો ઘા કફ ? પહેલો ઘા કરવામાંજ કદાચ તારી શક્તી ક્ષીણ થઈ જાય તો, જે આશાને માટે તું અહીં આવ્યો છે, તે આશા એમની એમ તારા પેટમાં રહી ન જાય, તે માટે હું કરતો નથી. અને તને કરવાને કહું છું. મેં આજ દીન સુધી મ્હોટા મ્હોટા શુરવીરો ઉપર કદી પણ પહેલો ઘા કર્યોજ નથી તો પછી તારા જેવા એક મુંજ ઉપર પહેલો ઘા કરીશ ?

કળાધરના આ છેવટના શબ્દોએ કરણસીંહના ક્રોધને અગ્ની સરખો તપાવી દીધો. ક્રોધાગ્નીથી તપેલા કરણસીંહે હાંત પીસીને બરચીને ઉઠાવીને કળાધરના જુમણા અંગ ઉપર ફેંકી. દુશ્મનની બરચીને પોતાના અંગ પર આવતી જોઈને કળાધરે પોતાની બરચીને તે બરચીની સામે ફેંકી, બંનેની બંને બરચીઓ બંનેના જોરથી સામ સામી ટકરો લેવા લાગી, અને ટકરો લેતી અધવચમાં ટુકડા થઈ નીચે પડી ગઈ. પોતાના પહેલા ઘાના હુમલામાં બરચીના કટકા થઈ ગયેલા જોઈને તરત કરણસીંહે ધનુષ ઉપર બાણ ચઢાવીને પોતાના હરીફને બાળી

ભરમ કરવાને મુકયું. પણ પોતાના હાડરીપુતું બાણ આવે તે પહેલા કળાધરે પોતાના ધનુષ ઉપર ઝેરીમા ઝેરી બાણને ચઢાવીને કરણસીંહના બાણને વચમાં આવતાં રોકયું, અને તેને વચમાં રોકીને તેના ત્રણ ટુકડા કરી નાખ્યા, અને એક બીજું બાણ મારીને તેની કમાનને પણ કાપી નાખી. કમાનના કટકા થઈ ગયેલા જોઈ કરણસીંહે તરત મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચી, તરવારને ખુબ અજમાવી, પણ તેની તરવાર અને તેની ઢાલ જોત જોતામાં કળાધરના ઝેરી તીરોના વરસાદથી ભાંગી ભુકા થઈ નીચે પડી ગયા.

હથ્યાર વગરના તેજહીણ થઈ ગયેલા સુરાનો મુખમુદ્રા જોઈને કળાધરે લલકારીને કહ્યું કે, ‘ એ લડવાવાળા ! બહુ હથ્યારને સેવવાવાળા ! હવે તારો શું ઇરાદો છે ? જોયું કે ! મેં કેટલી ઝડપથી તારા શસ્ત્રોને છેદી લેદી ચીલડાઓની પેઠે ટુકડે ટુકડા કરી નાખ્યા છે.

કરણસીંહ—તેથી થયું શું ! મારા શસ્ત્રોએ મને પુરેપુરી મદદ કરી નહીં તેથી તું ભુંડનો પેઠે ભડકી ઉઠયોછે ? માટે ભુંડનો સ્વભાવ મુકી દઈ, શુરાને શોભે તેવો સ્વભાવ રાખીને મારી બીજી સરત કબુલ રાખ, હવે પછી આ સરતમાં જે જીતે તે હારવાવાળાને, જ્યાં સુધી તે જીવે ત્યાં લગી પોતાનો ગુલામ કરી રાખો.

કલાધર—(હસીને) તે પણ કબુલ છે. હથ્યાર વગરનો તું કેમ કરીને તારા ઉમંગને પાર પાડીશ.

કરણુસીંહ—ઓ શુભાની ! નથી તો નથી. પણ પુઠ
જતાવીને, લાગી જતો તો નથીને ? આવી જા, મહા યુદ્ધ મચા-
વીએ, આ મદ્દલયુદ્ધમાં જે હારે તે જીતનારનો જીતંગી પચીત
શુભામ બની જાય.

આ સરત મંજુર થતાજ બંને ઝટપટ પોતાના લુગડા
ઉતારી લંગોટા બાંધી સામસામા થઈ ગયા. મસ્ત હાથીની
પેઠે મસ્ત બની રંગડા રંગડી કરવા લાગ્યા, એક બીજાને આ-
મથી તેમ ખુબ ઘસડવા લાગ્યા. આ બંનેની જબરી ઘસડા
ઘસડીથી શુભાબેના કુલોથી ભરેલી વાડીનો કેટલોક ભાગ છું-
દાઇ જઈ જમીન ઉપર પથરાઇ ગયો, અને તે ઉપર આ બંને
જણ એકમેકને દાવપેચથી ઘસડતાં ઘસડતાં આવ્યા, તેના
રંગથી આ બંનેનું શરીર શુભાબી રંગનું બની ગયું. આવા
પ્રકારે એક કલાક સુધી બંનેની જંગી કુરતી ચાલી. પણ એક
એકને કોઇ જીતી શક્યા નહીં. કળાધરે સમો સાચવીને કરણુ-
સીંહને એવી એક જગ્યાએથી દબાવી દઇને, બે હાથથી તેની
કમર પકડીને પોતાના માથાની ઉંચાઇથી પણ વધારે ઉંચો
લઈ જઇને જમીનપર ચતોપાટ પટકી તેની છાતી ઉપર ચઢી
બેઠો અને તેને પુછ્યું કે, 'કેમ મુંજ ! હવે તું શું કહે છે ?'

કરણુસીંહ—હવે હું તારો સદાનો દાસ છું, તારી ઈચ્છા-
માં આવે તે મુજબ તું મને રાખ.

કરણુસીંહના આવા વીનયપુર્વક શબ્દો સાંભળતાજ કલા-

ધર તેની છાતી ઉપરથી ઉઠી, તેને પણ ઉઠાડી, પોતાની છાતી સાથે ડાળી પોતાની ગુફાની અંદર લઈ જઈને તેને અનેક પ્રકારના તેલ અત્તરોથી નહવરાવી અમૂલ્ય પોશાક પહેરાવી પોતાના સીંહાસન ઉપર બેસાડ્યો, અને તેની અચ્છી તરેહથી બરહાસ્ત કરીને કહ્યું કે, 'કરણસીંહ ! હું આશા રાખું છું કે, તમે મારી સાથે મીત્રાચારીનો ઘાટો સંબંધ રાખશો. આ હારથી તમે કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ તમારા મનમાં લાવશો નહીં.'

કરણસિંહ-શુરાઓને ઘેર શુરાઓ શોભે છે, અને શુરાઓને શુરાઓ માન આપે છે, અને તેજ રીતી પ્રમાણે તમે વત્યા છો તે જોઈ મને પરમ આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે. આ આનંદની આવેલી દહેરની સાથે કહીશ કે હું હવે તમારો સદાનો દાસ છું, તે વાસ્તે તમે જે કહેશો તે કરવાને હું તત્પર છું. આપ જાણો છો કે ક્ષત્રીય લોકોને પહેલા ધર્મ યુદ્ધ કરવાનું છે તે યુદ્ધમાં હાર જીતનું કાંઈ પણ ટેકાણું રહેતું નથી. બુદ્ધિમાન આવી હારથી કદી પણ દુઃખી થતાં નથી.

કલાધર-તમારા બોલવાનો ભાવાર્થ મેં પુરેપુરો જાણી લીધો છે. હવે આપ કોઈ પણ પ્રકારની ચીંતા રાખશો નહીં. હું તમારા તરફની મદદ માગું છું અને તેટલા માટે કેટલાએક દીવસોથી હું અહીંઆ રોકાયો છું. માફ નામ કલાધર છે. અને હું વીધાધરી (જદુગરોનો) ચક્રવર્તિ છું, જો આપ મદદ કરો તો માફ કામ સીદ્ધ થઈ જાય એમ છે. તેના બદલામાં તમને જે જોઈએ તે મારી પાસેથી માગી લેજો.

કરણુસીંહ—(હરીને) આપ એવી વાત કરશો નહીં, તમારા સંબંધી ફેટલીક વાતો એક જોષીએ મને કહી હતી, અને ઘણીક વાર મારા કામમાં મદદ કરવાને તે મને વારંવાર સુચવી રહ્યા હતા, પણ તેની ઉપર મારો પૂર્ણ વિશ્વાસ ન હોવાથી તેમ કરવાને મેં ના પાડી હતી. પણ ફરીને તે મારા જોવામાં આવ્યો નથી. છે કે નથી કે ક્યાં ગુમ થઈ ગયો, તે હું જાણતો નથી. ગમે તેમ હો. ગમે તેમ થાઓ પણ તમારું કામ કરવાને તૈયાર છું, પણ તેના બદલામાં અગર તમે મને કંઈ પણ દેવાની ઇચ્છા રાખતા હો તો મારું રાજ મને પાછું મેળવી દેશો.

કલ્હાધર—શું તમારું રાજ, તમારી સત્તામાં નથી ?

કરણુસીંહ—નહીં, મારા કનીષ્ઠ બંધુએ મારા મંત્રીઓની સહાયતા વડે એક માસ થયાં મારું રાજ છીનવી લીધું છે. તેથી લાચાર બની હું જંગલમાં ભટકી મારા દીવસો કાઢું છું.

કલ્હાધર—હવે તમારો કોઈ સાચો સ્નેહી છે કે નહીં ?

કરણુસીંહ—ખરા વખતને માન આપી દુઃખમાં ભાગ લેનારો મારો નીમકહલાલ સેનાપતી છે. જેની પાસે માત્ર નામના થોડા લડવૈયા છે. તે લડવૈયાથી શું થનાર છે.

કલ્હાધર—હું એમ નથી પુછતો, મારે તો એટલું જ પુછવું છે કે તે તમારી સાથે લડાઈમાં આવી શકશે કે નહીં ?

કરણુસીંહ—હા, ખુશીની સાથે આવી શકશે.

કલાધર—હીક છે તો તમે તેનાથી મલીને તેની ફાજ તમારી સાથે લઈને અમરપુર ઉપર ઘેરો ઘાલો. જ્યારે તમારો ભાઈ તમારી સમીપ આવે તે સમે એકદમ પોકારીને કહેવું કે, ‘ઓ પૃથ્વી આ ચંડાલનો તું ભોગ લેજે.’ બસ પછી જો જો કેવું થાય છે ?

કરણુસીંહ—શું તેને પૃથ્વી ગળી જશે ? અગર આપ એટલું કરવાને સમર્થ છો તો પછી સો પચાસના મસ્તકો કપાવવાથી શું પ્રયોજન ? અહીંઆં બેઠે બેઠે તેને પકડી કેમ મંગાવતા નથી.

કળાધર—(હસીને) તમે કંઈ પણ સમજી શકતા નથી. આમ કરવાથી લોકોના મનમાં તમારી તરફથી મ્હોટો ભય ઉત્પન્ન થશે, અને કહેશે કે, પોતાના કોઈ એક મીત્રની મદદથી બેઠે બેઠે પોતાના શત્રુઓને મારી નખાવે છે. બસ પછી તમારાથી લડવાને સર્વે કોઈ ડરશે.

કરણુસીંહ—એ તો બધુએ ખરું પરંતુ—

કલાધર—પરંતુ એટલે શું ?

કરણુસીંહ—મારા ભાઈની જખરી ફાજ, મારી ગણીગાંઠી ફાજને શેરડીના સાંઠાની પેઠે કાપી નાખશે. એજ વાંધો છે.

કળાધર—(હસીને) મને જણાય છે કે તમે મારા કહેવા ઉપર મુઠલ લક્ષ આપ્યું નથી. તમે એક વાર તો તેની ઉપર ચઢાઈ લઈ જાઓ પછી જોઈ લેજો કે ભગવંતસીંહ અને તેની ફાજ શું કરે છે ?

કરણુસીંહ—તો હું જાઉં છું.

કળાધર—હા ! હા ! ! જાઓ હું પણ વખતસર આવી પહોંચીશ.

એટલું કહી આ જાંને જણ હસતા મુખડાથી એક એકના ખભા ઉપર હાથ મુકી ગુફાની બહાર નીકળ્યા, અને પોતાની ગુલાબમય વાટીકાની અલૌકિક રચના કરણુસીંહને કળાધર બતાવવા લાગ્યો.

આ સમે જેનું શરીર લીલા વાંસ જેવું પાતલું હતું બહુ લાંબુ નહીં તેમ બહુ ટૂકું નહીં પણ એક સાધારણ કદના માણસના સરખું હતું. બલુતી અને લંગોટાથી શરીરને ઢાંકેલું હતું. જેના એક હાથમાં સવાગજ લાંબો લોહનો ચીપીઓ અને બીજા હાથમાં રૂદ્રાક્ષની માળા હતી. જેની આંખો ચારે દિશાને જોઈ રહી હતી. તેવો એક અબધુત શાંત વૃત્તિથી ધીમે ધીમે ચાલતો ચાલતો તે વાટાકા આગલ આવી ઉભો અને નીચે મુજબ કહીને ત્યાંથી ચાલતો થયો. અને પાછું ફરીને જોતા તે અબધુત જોવામાં આવ્યો નહીં. જાતા જાતા તે કહી ગયો કે:-

નહીં હું તેરા, નહીં હું મેરા,

સખ રહેંગા ઇંધર હી ઠેરા;

કરલે, કરલે, અખ બીચાર તેરા;

કાલને ડાલા હું અપના ઘેરા.

આ શબ્દો તેલની પેઠે કળાધરના કાનમાં રેડાતાં કળાધરના કાન ચમક્યા તેથી કળાધરના હોસકોસ ઉડી ગયા, અને

તેની મુખમુદ્રા ઉપર કલાસ રૂપી છાયા છવાઇ ગઇ. કંપવાથી તેનું શરીર ધ્રુજવા લાગ્યું, અને મોતના પહોંચાણને તેની આંખોએ જોવા લાગી. છતાં તે સંખંધી કરણસીંહને કળ પડવા ન દેતાં કરણસીંહને તરત ત્યાંથી વીદાય કર્યો. કરણસીંહને વીદાય કર્યાની સાથે પોતે પણ પોતાની ગુફાની અંદર ઉતરી ગયો. ગુફામાં ગયા પછી તે બોલ્યો કે, 'મારી આંખને મોતનો પડ-છાયો બતાવનારને હું એકવાર શોધી લઇશ.' એટલું કહી તે વીચાર રૂપી સાગરમાં ગોથું ખાઇ ગયો. પ્રિય વાચક ! મેં તને આ પાંચમા ભાગમાં કળાધરને જાળખાવ્યો છે. તેને હવે તું ભુલીશમાં અને તેના જે જે બહુ યમતકારો તારા જોવામાં આવે તે તે તારા સ્મરણમાં રાખજે, અને તેના ઉપર તારા વીચારરૂપી ઘોડાને છોડી દેજે. પણ તેમ ઘોડાવતાં જો તું ઠોકર ખાઇ જતો હોય એમ તને લાગે તો તે તારા વીચાર-રૂપી ઘોડાને તેને ઠામે લાવી પાછો ખાંધી દેજે.

વાંચક ! હવે તું સવાલ કરીશ કે આ અબધુત કોણ ? તેનાં ઉત્તરમાં, તને એટલું જ કહીશ કે, તે ખરો અબધુત નહીં, પણ અબધુત વેશે આપણી વાતોનો મુળ નાયક ગુણનીધી છે. વિલાસ સુંદરીની શોધ માટે, કળાધરમાં કેટલું પરાક્રમ છે તે જાણવા માટે તેણે અબધુતનો વેશ ધારણ કરેલ છે.

કળાધરથી છુટો પડેલો કરણસીંહ ક્યાં જાય છે, અને શું કરે છે તે હવે આપણે જોઇએ.

ગુલાબની વાટીકાની બહાર પસરી રહેલી ગુલાબની સુ-
વાસના લેતો લેતો કરણસીંહે જ્યાં પોતાના ઘોડાને છાંડી દીધો
હતો ત્યાં આવી ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ સપાટાની સાથે ચાલતો થયો.

આ સમે સુર્યનારાયણ અસ્તાચલ પર જઈ પહોંચ્યાં હતાં.

આ ગુલાબની અલૌકિક વાડીથી આઠ ગાઉને છેટે એક
જંગલ હતું, અને તેની આસપાસ કેટલાએક ન્હાના મ્હોટા
ટેકરાઓ હતા. આ ટેકરાની બાજુમાં વનસ્પતીથી કુલેલી એક
વાડી હતી, તે વાડીમાં સુકા પાત્રાની બનાવેલી એક ઝુંપડીમાં
ઝાંખો દીવો બળી રહ્યો હતો, તે દીવાને હાથમાં લઈને એક
માણસ ઝુંપડીમાંથી બહાર નીકળી વાડીમાં ચોતરફ નજર ફેરવીને
પાછો ઝુંપડીમાં જતો હતો. આમ ઘણીકવાર સુધી આવ જાવ
કર્યા પછી તે વાડીની બહાર નિકળ્યો. એટલામાં કરણસીંહ રખ-
ડતો રઝળતો લગભગ રાતના આઠ વાગે વાડીના નાકે આવી
ચઢ્યો, તેને જોઈ તે માણસ કરણસીંહના ઘોડાની લગામ પકડી
ધીમે ધીમે વાડીમાં દાખલ થઈ ઝુંપડી આગળ આવ્યો. કરણસીંહ
ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડી ઘોડો તે માણસને સોંપી દઈ ઝુંપડીમાં
ગેઠો. ઘોડાને ખીલ્લે બાંધી માણસ પણ ઝુંપડીમાં ગયો અને
કરણસિંહને કહ્યું કે, ‘હું ચાર કલાકથી તમારી રાહ જોતો બેઠો
છું, આજ આપ ક્યાં ગયા હતાં? મને મ્હોટી ચીંતા થતી હતી
કે કંઈ પણ ગડબડ તો થઈ નહીં હોય ?

કરણસીંહ—મેઘનાથ ! તમારા સીવાય મારી ચીંતા
બીજો કોણ રાખશે ? ખરેખર આજ એક મ્હોટી આફતમાં

ફસાઈ ગયો હતો, પરંતુ ખચી ગયો છું. હમણા તો આ સમે આનંદનો ઉભરો મનમાં સમાતો નથી.

મેઘનાથ—શું કાંઈ નવીન વસ્તુ હાથ લાગી ?

કરણસીંહ—રાજ્ય.

મેઘનાથ—ક્યાંનું રાજ્ય.

કરણસીંહ—વીરપુર.

મેઘનાથ—શું સત્ય કહો છો ? શું વીરપુર ઉપર તમારો કાબુ ખેસી ગયો ?

કરણસીંહ—ખેડો તો નથી, પણ ખેસવા સરખો જ છે.

મેઘનાથ—ખુલ્લે ખુલ્લું કહી દો, મારું મન મુઝાય છે.

આજ સહવારે કલાધરની ગુફામાં જે કાંઈ બનાવ બન્યો હતો તે સર્વે બનાવ કરણસીંહે મેઘનાથને વર્ણવી બતાવ્યો. તેની સાથે એમ પણ કહ્યું કે, ‘ આ વખતે જઈને તેનો સર્વે બંદોબસ્ત કરી લેવો જોઈએ જેથી કાલ સવારનાજ વીરપુર ઉપર ઘેરો ઘાલી શકીએ. ’

કરણસીંહની વીચિત્ર કથાનું કથન કરતાં કરતાં બંને જણા જમવા બેઠા. જમી રહીને બંને જણા ઝુપડીની બહાર નીકળી કોઈ બીજે રસ્તે ચાલતી પકડી.

વાંચક ! આ સમે અબધુત પણ કરણસીંહની વાડીમાં દાખલ થયો હતો, અને કરણસીંહની ઝુપડીની પાછળ સંતાઈને કરણસીંહ અને મેઘનાથ વચ્ચે થયેલી સર્વે વાત સાંભળી લઈનેજ પાછો તેની પાછળ ગયો.

ડુંગરોની અંદર સંતાડી રાખેલા પોતાના બસો માણસોને આ બંને જણા આવી મળ્યા. તેઓને રાતો રાત હથ્થારથી સજ્જ કરી વીરપુર તરફ જવા નીકળ્યા. પહો ફાટયા પહેલાં વીરપુરને ઘેરો ઘાલી પડ્યા.

પોતાના કનીષ્ઠ બંધુ પાસેથી પોતાનું વેર વળગા માટે બાહુગરના બાહુ વળથી ઉત્સુક બનેલા કરણસીંહ વીરપુર ઉપર તોપનો મારો આણુ કર્યો.

તોપના મારાથી ઉંઘમાં પડેલું વીરપુર ભડકી ઉઠ્યું અને તે ભડકણનો પોકાર છેક વીરપુરના રાજા ભગવતસીંહના કાન સુધી પહોંચી ગયો.

ભગવતસીંહ તરત હથ્થાર બાંધી મહેલની નીચે ઉતર્યો. અને એક હાંકેટાની સાથે પોતાના બહાદુર લડવૈયાને એકઠા કરી વીરપુરના મેદાનમાં આવી શત્રુની ઉપર તુટી પડ્યો.

ભગવતસીંહ કરણસીંહના લશ્કરને ઘાસની પેઠે કાપવા લાગ્યો. તે જોઈને પોતાના ધણીનું વેર વાળવાના આવેશમાં આવીને મેઘનાથ ભગવતસીંહની ફોજ ઉપર તુટી પડ્યો અને લલકારીને પોતાના શુરાઓને કહ્યું કે, ‘બહાદુરો ! પહાડ સરખા કીલ્લાને તોડીને તમારા નામને અમર કરો. આ અવસર ફરી ફરીને મળવાનો નથી.

ખીજી બાબુએથી ભગવતસીંહના સરદારે મેઘનાથ ઉપર હલ્લો લઈ જઈને મેઘનાથની ગરદન ઉપર તલવાર મુકીને કહ્યું

કે ! ‘એ બેશરમાં ! એકવાર તને આ મેદાનમાંથી જીવતો જવા દીધો છે તેથી તું ફરીને તારા રૂધીર માંસનો ભોગ મારી ભવાનીને આપવાને આવ્યો છે ? પોતાની ગરદન ઉપર આવેલી ભગવતસીંહની તરવારને ચુકવીને મેઘનાથે તેના માથા ઉપર તરવાર લઈ જઈને તેને કહ્યું કે ! ‘હે નીમકહરામ ! તારા જેવા નીમકહરામોની ખાલ ઉતારી તેમાં ગધેડાને લોટાવવા, અને મારા ધણી પ્રત્યેનો મારો નીકમહલાલનો ખદલો વાળી આપવા માટે તારા મસ્તકની ખજર લેવાને જીવતો રહ્યો છું. સંભાળ તારા મસ્તકને !

પોતાના મસ્તક ઉપર સમરીની પેઠે ફરી રહેલી મેઘનાથની તરવારના સપાટામાંથી ભગવતસીંહના સરદારે પોતાના મસ્તકને ખચાવવા માટે કાંઈ બાકી રાખ્યું નહીં, પણ અંતે મેઘનાથે તેનું માથું નાળીએરની પેઠે ઊરાડી દીધું, અને સીંહની પેઠે ગર્જના કરતો તેના લશ્કરનો સંહાર કરવા લાગ્યો. પણ ભગવંતસીંહના લશ્કરની મોટી સંખ્યા આગળ કરણસીંહના લશ્કરની સંખ્યા ઘઉંના કાંકરા જેટલી હતી, છતાં ઘઉંના કાંકરા જેટલી સંખ્યાએ મોટી સંખ્યાવાળા લશ્કરની અરધી સંખ્યાને કાપી નાખી. તેના શબોને ઘાસની પેઠે પૃથ્વી ઉપર બીછાવી દીધા હતાં. તે જોઈને કરણસીંહની છાતી કુલી ગઇ હતી.

ઘઉંના કાંકરા જેટલી લશ્કરની સંખ્યા ઘટતી જતી જોઈને કરણસીંહ પોતાના ભાઈના લશ્કર ઉપર તુટી પડી ગાજરની પેઠે

કાપવા લાગ્યો. કરણસીંહના આ પરાક્રમથી ભગવતસીંહની ફાજ
જમીન ભેગી થવા લાગી, તે જોઇ ભગવતસીંહના ક્રોધનો પાર
રહ્યો નહી. ભાલો ઉઠાવીને ઘોડાને પોતાના લશ્કરની વચમાં
નાખીને મેઘની પેઠે ગજના કરી કે, 'અસ હવે શું જુઓ છો !
કેસરીઆ કરો, શત્રુના લોહીના ટીલલા કપાળે કરવા, સ્વર્ગની
સુન્દરીને વરવા, અને તમારા પૂર્વજોની કીર્તિને ગજવવા, ફરીને
એકવાર તમારા એકત્ર બળને એકઠું કરીને તમારા નામને ઘી-
પાવો. એક તરણા સરખો જેનો એક પણ કટકો તમારી તરવારને
ભાગે આવવાનો નથી તે તરણાથી તમે શું કાયર બની જશો ?
ગહાદુરો ! વીરપુરની કીર્તિ અને અપકીર્તિ એ બંને તમારા
હાથમાં છે. પોતાનાં શીર છત્રપતી મુગટમણીના મુખમાંથી આ
શબ્દો નિકળવાની સાથે ભગવંતસીંહનાં લશ્કરે લલકારીને કહ્યું
કે, 'મારો મારો, કાપો કાપો, શત્રુઓના લોહીની નદી ચલાવો.
સુસવાટ ક્યારનું' ધમસાણ મચાવી રહેલ છે તે ભાગી ન જાય
તેટલા માટે તેને ઘેરી લઇ તેને ભાલાથી વીંધી નાખો. આમ
પોકારો કરતા કરણસીંહને પોતાના ઘેરામાં ઘેરી લીધો. પણ
વાહરે કેસરીસીંહ ! જેની પર તેનો ઘા ચોટતો તે તો સીધો
યમપુરીમાં જ પહોંચી જતો હતો. પોતાની ઉપર પડતા હજારો
ભાલાના ઘાનો કંઈ પણ ભય રાખ્યા વગર તે ભાલાવાળાઓના
મેંમાંથી છઠીનું ધાવણ ઓઝાવતો ઓઝાવતો ભગવતસીંહની
સમીપ આવીને ઉભો. પોતાની એક ચાલાકી અને યુક્તિથી
ભગવતસીંહને ભાલો માર્યો, ભગવતસીંહે ભાલાથી ભાલાને

પોતાના અંગ ઉપર આવતાં અધવચમાં અટકાવ્યો. પોતાના
 ભાલાને અધવચમાં અટકેલો જોઈને કરણસીંહે તત્તવાર ખેંચી
 ભગવતસીંહની તરફ ફેંકી તે પણ ભગવતસીંહની ઢાલમાં
 ખુંચી જવાથી ભાંગી ગઈ. હથ્થાર વગરનો કરણસીંહ હવે શું
 કરે ? ભાલાની અણીએથી ચારણીની પેઠે તેની છાતી ને પીઠ
 વીંધાઈ ગઈ તે જોઈને તે લશ્કરના ઘેરામાંથી પાછી પાની કરી
 ભાગવા લાગ્યો. તેને પકડી પાડવા માટે તેની પાછળ તેનો
 ભાઈ ભગવતસીંહ દોડ્યો. હવે હું જરૂર પકડાઈ જઈશ એવો
 ભય તેના મનમાં પેસતાંજ તેણે સીંહની પેઠે ગર્જના કરી કે,
 ‘અહો પૃથ્વી તું ફાટી તારો ભોગ લેજે ? ભોગ લેવા સાફ
 તારું વિકાળ સ્વરૂપ ધારણ કર; અનીતિ અધર્મી કૃત્યોથી વર્ત-
 નારને તારા પેટમાં સમાવ; જેના બે હાથમાં બે ખુલ્લી તરવારો
 રહી ગઈ છે, એવો એક અખંડિત ઘોડાને મારતો અને લશ્કર-
 ઘેરાને વીખરી નાંખતો ભગવતસીંહની બાજુમાં આવીને ઉભો.
 તે જોઈ તમામ લશ્કર અભયથીમાં ડુબી ગયું, અને એક-
 એકના મોં જોવા લાગ્યા. બધાની અભયથીની વચ્ચે પૃથ્વી પણ
 કડાકો કરતી ફાટી અને પૃથ્વીના વાંશાળ પેટમાંથી બે કાળી
 ભયંકર મુખવાળી આકૃતિ બહાર નિકળી. તેમાંની એક આકૃ-
 તિ ભગવતસીંહના પ્રધાનને પકડી પાછી પૃથ્વીના પેટમાં
 સમાઈ ગઈ. અને બીજી આકૃતિ ભગવતસીંહને પકડવા માટે
 જેવી ભગવતસીંહના ઘોડા પાસે જાય છે તેવી તેને તે અખંડિત
 તરવારથી કાપી નાંખી. ભગવતસીંહને તેના અથ સાથે લઈને

અબધુત લશ્કરના ઘેરામાંથી જોતજોતામાં અલોપ થઈ ગયો. તે ક્યાં ગયો તે તેઓને કોઈ જોઈ શક્યું નહીં.

આ વીલક્ષણ પ્રકારના ચમત્કારના ભયંકર સ્વરૂપને જોઈને તમામ લશ્કરને કંપારી છુટી, અને હૃદયભેદક કંપારીથી તેઓના હાથમાંના હથ્યારો ટપોટપ પૃથ્વી પર પડવા લાગ્યાં. પણ આનો ખરો ભેદ કોઈ જાણી શક્યાં નહીં.

પોતાનો હેતુ સફળ થયેલો જાણી કરણસીંહે લલકારીને કહ્યું કે, 'માથે ધણી વગરના, અને હાથે હથ્યાર વગરના રંડાઈ બેઠેલા બાયલાઓ નિર્ભય થાઓ. તમારો બાયલો રાજા, તમને બાયલા બનાવીને આ સજગી રહેલા દાવાનળમાં પડતાં મુકીને આ રણસંગ્રામના મેદાનમાંથી જીવ લઈને છટકી જવા પામ્યો છે, તેને તમે જીવતો છે એમ ન સમજતા, મુવેલો છે એમ સમજજો. તમે શુરા અને તપોબળના તેજથી તપી રહેલા સીંહણરૂપી ક્ષત્રાણીજયા સીંહોરૂપી ક્ષત્રીઓના છત્રરૂપી છાયા તળે રહી શુરાપણાને દીપાવવા માગતા હો તો હું તમારા પ્રાણના રક્ષણોનું તમને અભયવચન આપી તમને તમારા હથ્યાર પાછા સોંપી છોડી દઈશ, અને જો તમે તેમ ન કરતાં આ રણસંગ્રામના મેદાનમાંથી તમારા બાયલા રાજાની પેઠે બાયલા બની પીઠ બતાવી લાગી જવાનો યત્ન કરશો તો હું તમને જીવતા રહેવા દઈશ નહીં.

પોતાના રાજાને રણના મેદાનમાંથી બાગી ગયેલો જાણી

નીરૂપાય, લાચાર અને આધાર વગરના નિર્બલ બનેલા લશ્કરે મહા કષ્ટ અને ભયથી ઉત્પન્ન થયેલી વેદનાથી થતી પીડાને સહન કરીને કરણુસીંહના રાજવાવટાને સાત વાર શીર નમાવી પોતાના પ્રાણોના રક્ષણોના અભય વચનોની માગણી કરી. તે માગણી કરણુસીંહે સ્વીકારી તમામ લશ્કરને અભય વચન આપી તેમને તેમના પડી ગયેલા શસ્ત્રો ફરીને નીચેથી ઉપાડી હાથમાં ગ્રહણ કરવાની પરવાનગી આપી.

ભગવતસીંહના લશ્કરે પોતાના હથથારો ઉપાડી લઇને કરણુસીંહના વીજયનો જયઘોષ કર્યો.

કરણુસીંહ તમામ લશ્કરની સરદારી પોતાના નીમકહલાલ અને વૃદ્ધ સરદાર મેઘનાથને આપી પોતાના વીજયનો જય ઘોષ કરતાં કરતાં પોતાના રાજમહેલ આગળ ગયો, અને ગામમાં બદમાસો પ્રજાને પીડે નહીં, તેનો બદોબસ્ત કરવાની સત્તા મેઘનાથને આપી. કરણુસીંહ રાજમહેલમાં જઈ બેઠો.

પ્રિય વાંચક ! હવે આપણે કરસીંહને વીરપુરની વ્યવસ્થા કરવા દઇએ અને તેની તે વ્યવસ્થા કરી રાજવૈભવ લોગવવાને નિવૃત્ત થાય નહીં ત્યાં સુધી, ભગવતસીંહને લઇને અબધુત ક્યાં ગયો તેની શોધમાં નીકળશું.

ભગવંતસીંહ ! ભગવતસીંહ ! શુદ્ધિમાં આવ ! તારી બંધ થયેલી અર્ધ ચક્ષુઓને ઉઘાડ ! અને જો તું ક્યાં છે ? તારી સમીપ ઠાણુ ઉભો છે ! તેને તું ઓળખ ! તેને તું પુછ કે તું

મને અહીં શા માટે લાવ્યો છે ? હજારોના માથા કાપતી વખતે તને મુછા આવી નહીં, તારૂં હૃદય કંચુ નહીં, તને ભય ઉત્પન્ન થયો નહીં, અને આ વખતે, આ નીર્ભય સ્થાનમાં તને કેમ મુછા આવી છે, કેમ ભય ઉત્પન્ન થયો છે તે તું મને સમજાવ. મુખથી સમજાવતા તને શરમ લાગતી હોય તો તારા હાથના ઇસારાથી સમજાવ, હું તે સમજી શકીશ, અને તારો સર્વ હેતુ સમજી લોધા પછી હું તારી મુછા ઉતારી શકીશ, તારા ભયને દૂર કરી શકીશ. પણ એક વખતે તું જવાબ દે. એક વખતે તું તારી આંખને ઉઘાડી મારી આંખને જો, હું તારો કટો વેરી નથી, હું તારા પ્રાણનો નાશક નથી, હું તારા રાજનો લોકતાં થવાની ઇચ્છાથી તને અહીં લાવ્યો નથી, પણ તું જાદુગરની તીવ્રેશ્મતી જાલમાં સપડાઈ ન જાય અને તારૂં રાજ તને પુનઃ પ્રાપ્ત થાય તે હેતુથી તારા જતા પ્રાણનું રક્ષણ કરી તને અહીં લાવ્યો છું, તેને શું તું તારો વેરી સમજે છે ? નહીં, નહીં, તેને તું વેરી સમજીશમાં પણ તેને તું તારી અંતની ઘડી મુધાનો ખરો મીત્ર સમજજે. હા ! હા ! હું સારી પેઠે સમજું છું કે આ સમ્રો તને તારા રાજનો, તારી સમૃદ્ધિનો, તારા વૈભવનો, અને તારી સેનાનો નાશ થવાથી, તેની તને મુછા આવી છે. તેના દુખથી તું બેશુદ્ધ બની ગયો છે. પણ તે તારી માન્યતા, સર્વે ખોટી છે, તે જે ભોગવ્યું છે, તે તું ભોગવીશ. તે જે જોયું છે, તેજ તું પાછું જોઈશ. એ સર્વેનો નાશ થયો નથી અને થશે પણ નહીં, એ તું અંતકરણપુર્વક સત્યજ્ઞ માનજે.

અખધુતના આ અસરકારક બોધથી ભગવતસીંહને કંઈક પણ અસર ન થવાથી અખધુતે તરત જલ લાવી ભગવતસીંહની આંખ ઉપર એક ક્ષણ સુધી છાંટયા કરવાથી ભગવતસીંહ-ધીમે ધીમે શુદ્ધિમાં આવતો ગયો. પુર્ણ શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી ભગવતસીંહે અખધુતને કહ્યું કે, 'અહો પ્રાણુદાન દેનાર અખધુતજી, મારા રાજનો, સમૃદ્ધિનો, વૈભવનો, બલનો, પરાક્રમનો સૈનાનો, કીર્તીનો, ક્ષત્રીવટનો અને ટેકનો નાશ થવાથી મને મુછાં આવી નથી, પણ પૃથ્વી તારો ભોગ લે એ શબ્દો મારા બંધુના મુખમાંથી નીકળતાની સાથે પૃથ્વી ફાટી અને તેના પેટમાંથી બે આકૃતિ નીકળી, તેમાંની એક મારા પ્રધાનને લઈને પુથ્વીમાં સમાઈ ગઈ, અને બીજી જેવી મને લેવા આવી તેવી તેને તમે કાપી નાખી તેમજ મને મુછાં આવી છે તેનાજ ભયથી હું બેશુદ્ધ બની ગયો છું તેથી વીરતત્વપણું નષ્ટ થઈ ગયું છે, બુદ્ધિ ક્ષીણ થઈ ગઈ છે. હાય ! હું તેનો પડછાયો અહીંયા પણ જોઉં છું, તેમને પોતાની આંખો બતાવીને ડરાવી રહી છે. માત્ર અહીં સુધી તે આવી મારા પ્રાણુ હરી શકતી નથી. તેનું કારણ આપજ છો.'

અખધુત-ભગવતસીંહ ! એ જાહુના જોરનો પડછાયો છે. તે ધીમે ધીમે નષ્ટ થતો જશે, માટે તમે સાવધ થઈ તમારો ભયને દૂર કરો.

ભગવતસીંહ-અખધુતજી ! એવા જાહુના જોરથી માણસ

સરખા માણસને પૃથ્વી ફાડીને પૃથ્વીમાં લઈ જનાર એવો જબર-દસ્ત જાદુગર કોણ છે ? કે જે તેની મદદ લઈને મારી આવી દશા કરવાને સમર્થ થયો છે, શું તે જાદુગરને તમે વશ કરવાને સમર્થ નથી ? હું કહું છું કે તમે પુરાં સમર્થ છો, મને પ્રાણ-દાન આપ્યું છે, તો શું પછી માફ રાજ, મારી સમૃદ્ધિ અને મારો વૈભવ મને ફરીને પ્રાપ્ત નહીં કરાવો ? મારા જીવનનો, મારા સુખનો, સર્વ આધાર તમારી ઉપર છે. હવે હું તમારી સેવા કરીશ, તમારી આજ્ઞાને પાળીશ, અને અહોનીશ તમારી પાસે રહીશ. પણ એકવાર મારા વેરીને, અને તેનો મદ કરનારને જીવતા પકડી મારી નજર સમીપ તેના મસ્તકોને છેદવાની મારી ઉપર કૃપા કરશો તો હું તમારો આધાર, તમારો સદાનો સેવક બનીને રહીશ.

અખંધુત—ભગવતસીંહ ! આ જગતમાં જે કાંઈ થાય છે તે એક એકના સ્વાર્થના અંગેથીજ થાય છે. જે જાદુગરનો સ્વાર્થ નહોતો અને તમારા લાઇનો સ્વાર્થ હતો, શું જાદુગર તમારા લાઇને મદદ કરતો ? નહીં. તોપણ તમારો લાઈ ગણ્યાગાંઠ્યા જેટલા લશ્કરથી તમને જીતી શકતો ? નહીં. પણ જાદુગરને તમારા લાઇ પાસેથી કાંઈક પણ કાર્ય કરાવવાનો સ્વાર્થ હતો તે સ્વાર્થને માટે તે જાદુગરે તમારા લાઇને મદદ કરી હતી. તે સ્વાર્થ શું હતો ? તે હું અને તમે બાણી શક્યા નથી; તેનો તે સ્વાર્થ આપણે બાણી શકીએ નહીં, અને બાણીવાની કંઈક પણ

સુકતી કરીએ નહીં. મને તમે કોઈ શક્તી, અથવા કોઈ શક્તીનો અંશ સમજતા નહીં, પણ મને એક રખડતો રઝગતો ખાવો જ સમજાશે. તમારા સ્વાર્થ માટે તમે જેવી રીતે મારી મદદ માગો છો, તેવીજ રીતે મારા સ્વાર્થને માટે તમે તમારા તન મન અને ધનનો ભોગ આપવા તત્પર રહેશો તો અવશ્ય તમારો સ્વાર્થ તમને ફળીજીત થયા વગર રહેનાર નથી. તમે મને સલાહ કરશો કે, આ જગતમાં તમારા જેવા અબધુતનો શું સ્વાર્થ હશે ? તેના ઉત્તરમાં હું એટલું જ કહીશ કે સ્વાર્થ રાખ્યા વગર પરમાર્થ થઈ શકતું નથી. કેવળ આપ સ્વાર્થ માટે જે મનુષ્ય યત્ન કરે છે, તે યત્ન દુષ્પ્રદાયક છે. પણ જે મનુષ્ય સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ કરવાનો યત્ન કરે છે તેજ સુખદાયક છે.

ભગવંતસિંહ—આપનું કહેવું સત્ય છે. કેવળ આપસ્વાર્થ માંજ સુખ સમજનાર મનુષ્ય આ લોકમાં પોતાનું શ્રેય કરી શકતો નથી, તેમ પરલોકના સુખનો સુવાસ પણ લઈ શકતો નથી. આપનો સ્વાર્થ ગમે તેવા પ્રકારનો હોય, તે પુછવાને મારો ધર્મ નથી, છતાં મારા આપસ્વાર્થને માટે, જો કે તેમાં મુદલ પરમાર્થ જેવું તમને અને મને લાગતું નથી, પણ મસ્તકમાં ભરાયલા ઝેરી પવનથી વીકાળ બનેલા શરીરના વીકારોને સમાવવા માટેજ સ્વાર્થબુદ્ધિ રાખવી પડે છે. હું અંતકરણ પૂર્વક કહું છું કે આ શરીરરૂપી હંસ ખીરાજે છે, ત્યાં સુધી તમારો અંગજીત બની તમને સહાય કરતો રહીશ.

અખધુત—સાબાશ છે વીરરત્ન તારી દ્રઢતાને ! મને જોઈએ તો રખડતો બાવો સમજજો, જોઈએ તો આપસ્વાર્થી સમજજો, પણ એટલું તો યાદ રાખજો કે, મારા અંગજીવ થઈ રહેલા, તમારા શરીરને, અને તમારા શરીરરૂપી મંદીરમાં બીરાજેલા જીવરૂપી હંસને કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ પામવા દઈશ નહીં. ભગવતસીંહ ! આ ક્ષીણ થયેલા કીલ્લાની અંદર આપણે નીર્ભયથી રહી શકીએ એવી એકાદ ગુફા છે ?

ભગવતસીંહ—એક નહીં, પણ ત્રણ છે.

અખધુત—એ ત્રણ એક એકથી જુદી છે કે એક એક સાથે સંબંધ ધરાવે છે ?

ભગવતસીંહ—ત્રણે જુદી જુદી છે, અને ત્રણેના મુખે જુદી જુદી દીશાના જુદા જુદા ખુણામાં આવેલા છે.

અખધુત—આ ત્રણે ગુફામાંથી કઈગુફા, કયાંસુધી લંબાઈ છે ?

ભગવતસીંહ—આ ત્રણે ગુફામાંની જે વચલી ગુફા છે તેનો છેડો છોક મારા મહેલની અંદર સુધી ગયેલ છે.

અખધુત—તેજ મહેલમાં તમારો ભાઈ, કરણસીંહ હમણાં રહેશે કે ?

ભગવતસીંહ—હા તેજ મહેલમાં રહેશે.

અખધુત—તમારો મહેલ કયા અને કેવી પ્રકારના સાંધ-જોથી રક્ષાયેલો છે ?

ભગવતસીંહ—મારો મહેલ તીલસમાતોથી રક્ષાયેલો છે.

અબધુત--તે તીલસમાતોથી તો તમે માહીતગાર છો?
ભગવતસીંહ--હા. મારો મહેલ કેવળ તીલસમાતોથી જ રક્ષા-
એલો છે. ગમે તેવો દુશ્મન બળીએ હોય તો પણ તે આ તીલ-
સમાતી મહેલને સરકરી શકતો નથી.

અબધુત--ત્યારે કહોની કે આ તમારો આખો પ્રદેશ
તીલસમાતોથી જ બનેલો છે ?

ભગવતસીંહ--એ શક કેમ નહીં ?

અબધુત--એમ છે તો પછી તમે, તીલસમાતો ગોઠવવાની,
અને તેને તોડવાની વીધા શીખ્યા હશે.

ભગવતસીંહ--જે કે મેં તેનો ઝાઝો અભ્યાસ કર્યો નથી;
તેમ તેનો અભ્યાસ કરવાની મને રૂચી પણ હતી નથી કારણકે
તીલસમાતો ગોઠવવા અને તોડવાની વીધા એક સરખી નથી.
પણ બુદ્ધા બુદ્ધા પ્રકારની હોવાથી, મેં તેનો અભ્યાસ કરવાને
છોડી દીધું હતું.

અબધુત--એ પણ તમે એક વાતે ઠીક કીધું. પણ તમારા
મહેલમાં કેવી રીતે તીલસમાતો ગોઠવવામાં આવેલા છે તે સર્વે
મને બરાબર બતાવી શકશો ?

ભગવતસીંહ--મને તે તીલસમાતો કાઢને નહીં બતાવ-
વાને, તે તીલસમાતો ગોઠવનારે વચનથી બાંધી લીધેલો છે.
તો પછી હું કેવી રીતે તમને બતાવી શકું ?

અબધુત--હું તમારા વચનને ભંગ કરવાની તમને ફરજ પાડી

શકતો નથી, પણ એટલી તો ફરજ પાડીશ કે તમારા મહેલમાં તો મને લઈ જવોજ પડશે.

ભગવતસીંહ—ફરજીસીંહ તમને અને મને જોઈ ન શકે તેની જોખમદારી તમારે માથે તમે લેતા હો તો હું ખુશીની સાથે મારા મહેલમાં તમને દાખલ કરી શકીશ.

અદ્ભુત—તેની તમારે તલવાર ખીક રાખવી નહીં. ચાલો રાત પડી ગઈ છે. ફરજીસીંહ પણ મહેલમાં આવી કંઈ નવી જુની ઉઠાવવામાં, એ ખંને જણાં કંઈક ગડમથલ કરી રહેલાં હશે, તે જાણવાની ઘણી જરૂર છે. જો ત્યાં જતા કંઈક બાર લાગશે તો આપણને ફરીને એક જખડું ગોથું ખાવું પડશે. માટે ગોથું ખાવું ન પડે, અને તેઓની તર્કવીતર્કવાળી યુક્તીનો ભોગ થઈ ન પડીએ તેટલા માટે હવે વીલંબ ન કરતાં ત્વરાથી ચાલો. એટલું કહી આ ખંને જણ તે ગુફામાં દાખલ થયાં.

ચમત્કાર નવમો.

સંભોગ કર, નહીં તો તારા રૂધીરથી માઝું
ખખર ભરીદે.

જેમાં મુદ્દલ પવનનો સંચાર નથી, પ્રકાશ નથી, જેમાંથી દુરગંધ બહુ નીકળી રહેલી છે, અને એક માણસની પાછળ ખીજે માણસ ચાલી શકે એટલી ગુફા પહોળી છે, અને તેની અંદર અસંખ્ય ઝેરી જીવો અહીંથી તંહી દોડી રહેલાં.

છે, એવી આ ગુફામાં આ બંને જણુ દાખલ થયાં, ફેલાઈ રહેલી દુરગંધને લીધે તેઓનું મગજ ફરવા લાગ્યું, શ્વાસ રૂંધાવા લાગ્યો, અને પ્રાણ કંઠ સુધી આવી અટક્યો. આ જોઈ તેઓએ પોતાના મોઢાઓ લુગડાથી બાંધી લઈને, ધીમે ધીમે એક એકને હીંમત આપતાં આગલ ચાલવા લાગ્યાં, ખરેખર રીતે જોતાં આ ભયંકર ગુફામાં આ બંને જણુજ ધીરજ રાખી પ્રાણની કે ભયની જરા પણ દરકાર ન કરતાં ગુફામાં આગળ વધ્યા જતાં હતાં. જો આ સમે તેને ઠેકાણે કોઈ કાચી છાતીવાળા પુરૂષો હતા તો તેઓનો તો ત્યાંજ પ્રાણ નિકળી જાત. જાણે તેઓ દુઃખ સહન કરવાને કેમ સરજેલા ન હોય ? અને તે સહન કરવાને અર્થે જ આ ગુફાની અંદર દાખલ કેમ થયા ન હોય ? એમ તેઓની મુખમુદ્રાઓ સાક્ષી આપી રહી હતી. સ્વાર્થ સાથે રહેલા પરમાર્થને અંગે પોતાના સુખનો ભોગ આપવાને માટે જેણે પોતાની જીંદગીની પરવા રાખી નથી, અને તે માટે જેણે અનેક દુઃખો સહન કરેલા છે, અને હવે પછીથી શા વીપત્તીઓ આવી પડશે તેનો જેણે મુદ્દલ વીચાર કર્યો નથી, અને આવા દુઃખો સહન કરી સ્વાર્થ સાથે રહેલા પારમાર્થીક કાર્ય પુર્ણ કરવા માટે જેણે છેવટ સુધીની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે, તે શું આવા નિર્જીવ કષ્ટથી કંટાળી જઈ, અથવા ભયભીત બની જઈને પાછી પાની ભરવાને કદીપણ ઉન્નત બનત ? જે પુરૂષો સાહસકર્મ કરવાને દેશ છોડી બહાર નિકળે છે, તે પુરૂષો છેવટની ઘડી સુધી પોતાની પ્રતિજ્ઞાને પુર્ણ રીતે

વળગી રહે છે, તેજ પુરૂષ જય મેળવી શકે છે, તેજ પુરૂષ સુખ સંપત્તી અને સંતતીને મેળવી શકે છે, અને તેજ પુરૂષ આ જગતમાં કીર્તિનો ઠાંટ ચણી શકે છે. પણ જે પુરૂષો ઘરમાં એસી મોતીના ચોકા પુરવામાંજ મોજ સમજે છે તે પુરૂષો આ જગતમાં પોતાનું અને બીજાઓનું કદી પણ કલ્યાણ કરી શકતાં નથી.

જેણે સ્વાર્થને અંગે રહેલા પરમાર્થ કરવા માટે અબધુતનો વેષ ધારણ કરેલ છે, તે પોતાના સુખની, પોતાની જીવંતીની કદીપણ દરકાર રાખતો નહોતો, તે તો એમજ સમજતો હતો કે, એકવાર આ દેહ પડવાનો છે, તો પછી શા માટે જન-હોત કાર્ય કરવું નહીં ? તો પછી શા માટે દુષ્ટોને દમવા નહીં ? તો પછી શા માટે મનની કલ્પનાઓ દોડાવી સ્વધર્મ-ણનો સત્ય માર્ગ શોધવો નહીં ? આજ તેનો દ્રઢમાં દ્રઢ સંકલ્પ હતો, અને તે સંકલ્પની ગાંઠ તેણે એવી સરસ રીતે પોતાનાં અંતરણની સાથે બાંધી હતી કે તે કોઈ પણ પ્રકારથી તુટી શકે એવી નહોતી, તે સંકલ્પરૂપી ગાંઠને વધારે મજબુત કરવા માટે તે જે વીચાર કરતો હતો, તે વીચાર ગમે તેવી આફતો માથે આવી પડવા છતાં પાછો ફેરવતો નહોતો.

આ જીવલેણ, હૃદયસેદક અને ત્રાસદાયક શુદ્ધાનું કષ્ટ માથે આવી પડવા છતાં, તેની તલભાર પરવા ન કરતાં, અને અરેરાટીના શબ્દોનો ઉચ્ચાર ન કરતાં, કાંપતા શરીરે, ઠંચકાં બરતાં બરતાં, ધીમે ધીમે ઠાકરો ખાતાં, અને એક બીજા સાથે

અથડાતાં અથડાતાં એકની પાછળ એક, પગલા ભરતાં, શુદ્ધાની
અંદર કુચ કરવા લાગ્યાં. આ કુચ કરતી વખતે જેઓનાં પગ-
માં, જેઓના શરીરોની ઉપર અને માથા ઉપર કંઈક ઝેરી
જનાવરો વીંટલાઈ ગયા હતાં, અને જેના ઢેરી ડંખોથી, જેઓ-
નું શરીર સુઝીને બેડોળ બની ગયું હતું, અને જેથી તેઓને
જે અસહ્ય વેદના થઈ રહી હતી, છતાં નીરવ બની, નીરભ-
ચતાથી કંઈ પણ આંચકો ખાધા વગર ઓ હરી ! ઓ શક્તિ !
તેં મારી લાજ રાખી છે, અને હમણાં પણ તું રાખજે, તેં
મારો હાથ ઝાલ્યો છે, તે તું મુકીશ નહીં. એવો મારો
તારી ઉપર પુર્ણ વિશ્વાસ છે, તારા વિશ્વાસ ઉપર મારી
જીવન દોરી લટકેલી છે. તે તું જાણે છે, સમજે છે.
આ જગતમાં તુંજ સત્ય છે, તારા સત્યના આધાર ઉપર આ
પૃથ્વી ઉભેલી છે. ઓ હરી ! ઓ શક્તિ ! તું મને ચહાય
છે, તારો મારી ઉપર પુર્ણ પ્રેમ છે, તે પ્રેમથી હું આ જ-
ગતમાં અત્યાર સુધી સુખે રહેવા પામ્યો છું, તે તું જાણે છે.
ઓ હરી ! ઓ શક્તિ ! આ શુદ્ધામાં તું પણ મારી રક્ષા કરજે.
હું તને શું કહું ! તું મારા અંતઃકરણની સઘળી વાતો જાણે
છે. મારી તે વાતોને પુર્ણ કરવા તારા સીવાય બીજો કોણ
સમર્થ છે. તુંજ સમર્થ છે. બીજાઓને હું અસમર્થ સમજું છું.

આ પ્રમાણે અખંડુત પ્રાર્થના કરતો કરતો શુદ્ધાના મધ્ય
ભાગમાં આવી પહોંચતાં જ તેઓની આંખે નહીં જેવો કંઈક
આંખો આંખો પ્રકાશ પડવા લાગ્યો, અને તે આંખા આંખા

પ્રકાશના તેજથી તેઓની બંધ થઇ ગયેલી આંખો જરા જરા ઉઘડવા લાગી, પણ તેઓ તે પ્રકાશના તેજથી તે ભયંકર ગુફાને ભરાખર જોઇ શક્યાં નહીં, અને તેની કલ્પના, પણ કરી શક્યા નહીં. તે ઝીણા પ્રકાશનાં તેજથી કેટલીકવાર તેની આંખો કંઇક નવીન અમત્કાર જોતી હતી, તો કેટલીકવાર છાતી સામે ઉભેલા મ્હોટા પહાડોને પણ જોતી હતી.

આ પ્રમાણે કેટલીક ક્ષણ સુધી તેઓની આંખોએ શું શું જોયું, અને તે માટે તેઓએ શું શું વીચારો કર્યા, તેનું તેઓને જરા પણ ભાન રહ્યું નહીં, ગમે કીડીના પેઠે ચાલવા લાગ્યા.

આ જોઈ અબધુત ફરીને પોકારી ઉઠ્યો કે ! ‘ઓ હરી ! ઓ શક્તિ ! દયા રાખ ! દયા રાખ ! હવે મને રંજીત માં ! હવે મને આવો ભય બતાવ માં ! મારી કસોટી તું કરી ચુકી છે ! અને હજી કાઢવામાં કાંઈ બાકી રહી ગઈ હોય તો તે કાઢ. તારી મરજી ! તારી લીલા ગહન છે, તે જાણનારજ જાણે છે. તારી ઇચ્છાની બહાર હું સુદલ જઈશ નહીં. હું તો મારા પ્રાણ તને અર્પણ કરી ચુક્યો છું, ગમે તો રાખ, ગમે તો ખેંચી લે. તારી અગાધ શક્તિ આગળ હું અસમર્થ છું. તને શું કહી શકું. હું પામર, હું અજ્ઞાન, અબુધ, તેનામાં બુદ્ધિ કેટલી હોય તે તું સારી પેઠે જાણે છે, તો પછી શા માટે આ સમયે મને આવો ભય બતાવે છે. ગમે તેટલું તું દુઃખ મારી ઉપર નાખીશ, તે હું સહન કરીશ, છતાં તારી અવ-

ગણુના તો કદી પણ કરનાર નથી. તને કદી પણ વીસરનાર નથી, તને તો મેં મારા હૃદય રૂપી કમલ ઉપર મારા અધીષ્ઠા રૂપે સ્થાપેલ છે. તું શું તે જાણતી નથી? 'ઓ હરી ! ઓ શક્તિ ! મને બચાવ ! મારી હરાઈ ગયેલી શક્તિને પાછી બળવાન બનાવ. મારા હરાઈ ગયેલા બળને પાછું પુષ્ટ બનાવ, ઓ હરી ! ઓ શક્તિ ! હું તારે ચરણે છું ! હું તારે ચરણે છું ! મારી રક્ષા કર ?' આવી રીતે હરીનું સ્મરણ કરતો અમધુત પોતાના સંગાથી સાથે ગુફામાં ચાલ્યો જાય છે.

જેનું સ્વરૂપ ચંદ્રના તેજ જેવું છે, જેનું શરીર શેરડીના સાંઠા જેવું છે, જેના બાલ માથાથી તે પગની પેની સુધી લટકી રહેલા છે, જેના કંઠમાં પુષ્પોની માલા લટકી રહેલી છે, જેનું શરીર પીળાં પીતાંબરથી ઢંકાયેલું છે. અને જેના એક હાથમાં તલવાર અને બીજા હાથમાં અપ્પર રહેલું છે. તે કોઈ નવયોવના સુંદરી આંખોને નચાવતી, મુખને મલકાવતી ઝાંઝરોનો રણકો કરતી, મગનેણીની પેઠે ચાલતી આ બંને જણાની સમીપ આવી ઉભી રહીને કહ્યું કે, 'સખુર ! ઓ મુખ ! ઓ ગરવીળો ! ઉભા રહો. ઉદ્ધત બની આગળ કદમ ભરશો નહીં. ઓ બેશરમ ! ઓ નીરલજે ! આ અંધારી રાતે, આ અંધારી ગુફામાં હાખલ થઈ કોનો રહેલ હુટવા જાયો છો ? ઓ નાદાનો ! મારી સત્તાનો લંગ કરી મારી આ ગુફામાં કેમ હાખલ થયા છો, તેનો તમે કાંઈ પણ વીચાર

કર્યો નહીં ? તમારા આ અપરાધ બદલ તમને શીક્ષા કરવાને આવી છું ! માટે બેસી જાઓ ! તમારા હથ્થારને મારા પગ આગળ મુકી દો ! અરે તમે કેટલા બધા નીચ, કેટલા બધા કૂર, અને કેટલા બધા ઘાતકી છો, તેનો શામાટે વધ કરવો નહિ. તેનો વધ કરવામાં શું દોષ છે. ઓ પાપીઓ ! તમે કરણસીંહ અને કળાધરનો નાશ કરવાને કરણસીંહના મહેલમાં દાખલ થવા માટેજ આવું ઘોર કૃત્ય કરવાને ઉન્માદ બન્યા છો. તેથી શું તમારો પાપી હેતુ પાર પાડી શકશે ? ઓ લુટારાઓ, તમારા તે પાપી હેતુને હું કદી પણ પાર પાડવા દઇશ નહીં; અહીંયાજ તમારા પ્રાણ લઇશ ! ઓ અબધુત ! તારી ઇચ્છા શી છે ! તારી કલ્પના શી છે ! તારો સ્વાર્થ શું છે ! તે સર્વે હું જાણું છું ! પણ તે તારી ઇચ્છા, તે તારી કલ્પના, અને તે તારો સ્વાર્થ તારા પ્રાણની સાથે જશે. પણ નહીં, હું તમારા જેવી એકદમ નિર્દય નથી, માટે જો તું અબધુત ! તારું કાર્ય સફળ કરવા ઇચ્છતો હોય તો, મારી સાથે સંલોગ કર, અને સંલોગ કરવાની તને ઇચ્છા ન હોય તો, તારા રૂધીરથી મારું અગ્નિ પર ભરી દેવાને તત્પર થઇશ તો, હું તમારો કદી પણ નાશ કરવાને તત્પર થઇશ નહીં ! ઓ અબધુત ! એક વાર મારી સાથે સંલોગ કર ! અને પછી જો કે તારી વીલાસ સુંદરી તને પ્રાપ્ત થાય છે કે નહીં ? તું મને બહુ પ્રિય લાગે છે, અને તે પ્રીયતાને લીધે હું તારા

ઉપર મોહીત પડી છું. એક વાર તારા ઉછરંગ ઉપર બેસાડી મારા અધરામૃતનું પાન કરી મારા શરીરનો દહાવો લે. પછી બેઠ લે કે તારો કલાધર તારે ચરણે આવે છે કે નહીં ! માન બહાલા માન ! સમજ આંખોના તારા સમજ ! હૈયાર હાર સમજ, માથાના મુકુટ આવો સમય તને મળનાર નથી. તારા રૂધીરથી માફે અખર તું ભરી મને રીઝવી શકીશ નહીં, પણ સંલોગથીજ તું મને રીઝવી શકીશ, બોલ શી ઇચ્છા છે તે જણાવી દે. ’

જેની આવી નિર્લજ માગણીથી તેના શરીરમાંનું રૂધીર તપી ગયું હતું, તેના શરીર ઉપરના રૂવાડા ઉભા થઈ ગયા હતા, અને જેના હાથમાંની તરવારો ધ્રુજ રહી હતી, તેમાંનો એક જે અખધુત વેષમાં હતો તેણે કહ્યું કે, ‘ઓ પીશાચણી ! આવી નિર્લજ માગણી કરતાં તારી જીભલડી કપાઈ કેમ જતી નથી ? ઓ નર પીશાચોના નર્કની ખાણમાં પડી તડકડીઆ મારનારી આવી દશાને તું પ્રાપ્ત થઈ છે, તેનું તને ખાન નથી. ભાન રાખ ! મને એવો ધારીશમાં, મારામાં તે દુષ્ટવાસના નથી. હું બ્રહ્મચર્ય પાલનાર છું, તેનું સેવન કરનારો છું, તે બ્રહ્મચારીના વૃત્તને નષ્ટ કરવા આવી છું, પણ તારાથી થઈ શકે એમ નથી. હું આ જગતની સર્વે સુંદરીઓને માતા તુલ્ય ગણું છું. તું શું, પણ તારા જેવી અનેક સાધર્મવાન સુંદરીઓ કાં આવીને ઉભી રહેતીઓ નથી, પણ

હું ડગનાર નથી. મારા બ્રહ્મચર્યનું રક્ષણ કરનાર મહાશક્તિ છે, તેની શક્તિ આગળ તું અને તારા જેવીઓ કંઈ ગણત્રીમાં છે. નીર્લજ્જ માગણી રાક્ષણી સીવાય બીજી કોઈ પણ કરેજ નહીં. હું તારા તેજમાં, તારા રોડમાં તારા સ્વરૂપમાં કદી પણ અંધ બનીને તારી સાથે સંભોગ કરવાને તત્પર થઈશ નહીં. મારા ઉછરંગની ઉપર તો શું, પણ આ મારી તરવારની અણી ઉપર તને લટકાવવાને પણ ઉદ્ધત બનીશ નહીં, તારો જેવો શોધી લે, તે તારી કામવેદના મટાડશે. તારી દુષ્ટવાસના પુર્ણ કરશે, ઓ દુષ્ટાચારીણી જ્યાંથી આવી છે ત્યાં ચાલી જા, તારા કૃત્ય બદલ તું જે શીક્ષા ભોગવે છે, તેથી વધારે શીક્ષા ભોગવવાને તું કેમ અવીચારણી બની છે, તારા જેવા અકૃત્ય કરનારા અધમ અમને સમજીશમાં, જા ! નીર્લજ્જ જા ! નહીં તો તારો નાશ કરીશ. ઓ દુષ્ટ વાસનાવાળી ! ઓ ઘોર કર્મ કરનારી, અસમર્થને ક્રાંસામાં કસાવનારી પીશાચણી ! અમારી ઈચ્છા, અમારી કલ્પના, અને અમારો સ્વાર્થ તું શું જાણી શકનારી હતી, અને તારા પોષણનું તું શું રક્ષણ કરનારી હતી, આ તું બોલતી નથી, પણ તારી કરણી તને બોલાવે છે. હું એવો કામાંધ નથી, હું એવો મુર્ખ નથી, તારા મધુરા બોલો ઉપર લલચાઈ જઈ, તારી સાથે સંભોગ કરવાને તત્પર થઉં ! વીલાસુંદરી તો આ હૃદયરૂપી મંદીરમાં રમી રહી છે, તે પ્રીય મુર્તિને તું શું મેળવી આપ-

નાર હતી ? તે પ્રીય મુર્તિને મેળવી આપનાર, તે પ્રીય મુર્તિનું
 રક્ષણ કરનાર એકજ શક્તી તારા કલાધરનો નાશ કરશે.
 માટે મીથ્યા બકવાદ કરવો મુકી દે, અને મારા રૂધીરથી
 તારા અપ્પરને ભરવાનીજ માત્ર માગણી કર, તે પણ એક
 શરતથીજ, તારી માગણી હું કબુલ રાખવાને તત્પર થઈશ.
 સાચું બોલ ! તું કોણ છે ? શા માટે આવો વેષ ધારણ કરીને
 અમારી સમીપ આવી ઉભી છે. જો તું અસત્ય બોલીશ તો તે
 બદલ તને શીક્ષા કરવામાં આવશે.' નહીં, નહીં, મીત્ર ! એ કદી
 પણ સત્ય બોલનાર નથી, સત્યની સાથે એનો શું સંબંધ છે.
 સત્યને તે પ્રીય ગણતી હત તો, તે શું આવી માગણી કરત ?
 આવું સ્વરૂપ લઈ, સત્યશીળ પુરૂષોની મર્યાદા મુકાવવાને માટે
 આટલી અવીચારીણી બનત ! તે નર્ક પીશાયણી છે, પણ
 દેવી નથી, પણ તે કોઈ પોતાની તૃણાંશુપી અગ્નિને શાંત
 કરનારી ડાકણી છે, તે નર્કની અગ્નિ તેના લાંપટપણાને બાળી
 ભસ્મ કરી નાખશે. માટે તેની આવી માગણી સ્વીકારવી એ
 શું આપ જેવા સુઝ પુરૂષને લાંચન રૂપ નથી ! પણ જો તે
 સાક્ષાત દેવી હોત તો તે તમારા રૂધીરથી પોતાનું અપ્પર ભ-
 રવાની કદી પણ માગણી કરત ? તે માગણી કેમ સ્વીકારી
 શકાય ? તે માગણી ન માત્ર આપણા પ્રાણ હરવા માટેજ
 કરી છે. માણસના શરીરમાંથી રૂધીર નિકળી ગયા પછી શું
 તે માણસ પાછો શ્વાસ ખેંચી શકશે માટે સત્વર તેનો નાશ

કરો. જો તમે તેનો નાશ નહીં કરશો તો તે તેની માયા વડે આપણને મહા વીઘ્નોમાં નાંખી આપણા કાર્યને પરીપુર્ણ કરવા દેશે નહીં. જે કાંઈ સીદ્ધ કરવા માટે આપણે જે પરીશ્રમ વેઠ્યો છે તેનું પરીણામ કેવું ભયંકર આવશે તેનો વીચાર તમારે કરવાનો છે. ભગવતસીંદે કહ્યું.

અઅદ્ભુત—મીત્ર ! તે દેવી હો કે પીશાચણી હો, તેથી આપણે ડરવાનું નથી, પણ તેમાં કેટલી શક્તી છે, તેનો તે કેટલો ચમત્કાર બતાવે છે, તેજ માત્ર આપણે જોવાનો છે, તે જોવાનો આપણને આ પ્રસંગ મળ્યો છે, તે આ પ્રસંગને આપણે શા માટે જવા દેવો જોઈએ. જો તે મારી સાથે, મારી ઇચ્છાનુસાર સરત કરશે તો, હું મારા રૂધીરથી તેનું અપ્પર ભરી આપવાને તત્પર થઈશ. અને જો તે મારી સરત મુજબ વર્તવાને લાંબી ટુંકી વાતો કરશે તો, તે બદલ તેને શીક્ષા કરવાને પણ સમર્થ થઈશ.

‘તમે બહુ ભોળા છો ! તેથી તેની સાથે સરત કરવાને તત્પર થયા છો. અને તમારા રૂધીરથી તેનું અપ્પર ભરી દેવાને આટલી બધી આતુરતા બતાવો છો, તે ન બતાવતા, તેનો નાશ કરવામાંજ આતુરતા બતાવશો તોજ તમારું કાર્ય સત્વર સીદ્ધ થશે’ તેના સાથીએ કહ્યું.

અંહ ! મારો નાશ તારાથી તો થઈ શકે એમ તો નથીને ? તારામાં કેટલી શક્તી છે, એ મેં જોઈ લીધી છે. જો તારામાં

શક્તી હોત તો તારા પ્રધાનને પૃથ્વીમાં ગેબ થવા દેત ? સુખી !
જા ! તે વખતે તારી બાબુમાં જો આ અબધુત ન હોત તો,
શું તું પણ આ ગુફાને આ સમે જોવા રહ્યો હોત ? માટે બાયલા
તું તો બોલીશમાં ? તું ખરેખર ક્ષત્રી હોત તો તું ખચિત્ત
અબધુતની પેઠે મારી શક્તીનો ચમત્કાર જોવાની ક્ષણવાર
ધીરજ ધરત. શું કહું ! હું આ સમે લાચાર છું ! જો તું
એકલો હોત, અને આવા અપશબ્દોથી માફ અપમાન કરત
તો તારા પ્રધાનના જેવીજ તારી અપદશા કરત.

અબધુત—બસ બહુ થયું, મર્યાદા રાખ, મર્યાદાની હદ
ઓળંગી જવામાં કંઈ લાભ નથી. આ તારા કઠોર શબ્દો મારા
કાન ફેડી નાખે તેવા છે, તે હું સહન કરનાર નથી, તે મારો
મીત્ર છે, તે મારા સુખ દુઃખનો સાથી છે, તે બાયલો નથી
પણ પ્રચંડ યોધો છે, તેને પોતાના પરાક્રમને બતાવવામાં
કંઈ પણ ખામી રાખી નથી. પણ તારા કલાધરના બદ્ધ
આગળ તે લાચાર બની ગયો હતો. તે શું તું બણતી નથી ?
માટે સુખ રહે.

યોગણી—બોલ અબધુત ! હવે તારી શી ઇચ્છા છે.

અબધુત—મારી ઇચ્છા એટલી જ છે કે, જો તું તારી
શક્તીથી, મારા શરીરમાંથી માફ રૂધીર ખેંચી તાફ ખપ્પર
બરવાને તત્પર થતી હો તો મારી સાથે સરત કર.

યોગણી—બોલ તારી શી સરત છે.

અબ્દુત—જો મારા રૂધીરથી તારૂં અપર ભરાઈ જાય અને તેમાંથી મારૂં રૂધીર પૃથ્વી ઉપર પડે તો હું કહું તે પ્રમાણે તારે વર્તવું પડશે.

યોગણી—અબ્દુત ! તારી સરત મારે કબુલ છે, પણ જો તારા રૂધીરથી મારૂં અપર નહીં ભરાશે તો, જીવતા તારી આમડી તારે હાથે ઉતારી મને અર્પણ કરવી પડશે, એ મારી સરત તું કબુલ કરે છે.

અબ્દુત—તે તારી સરત હું ખુશીની સાથે કબુલ કરું છું. અજમાવ તારા પ્રયોગને.

યોગણી—સાવધ થા ! તું પણ તારા પ્રયોગને અજમાવવાને ચુકતો નહીં. જોઈ છું કે તારી શક્તીનો તારા ઉપર ફેટલો જબરો હાથ છે.

અબ્દુત—તેની સાથે તને શી નીસબત છે. તારૂં કાર્ય કરવામાંજ તારા ચીત્તને પરોવ.

યોગણી—જેજે અબ્દુત ! અંતે તું નીર્બળ બની જઈ સંલોગ કરવાની માગણી સ્વીકારવાને તત્પર થઈશ, તેના કરતાં પહેલાં તે માગણી કબુલ રાખવાને સમજી જ.

અબ્દુત—ખસ તારી ને મારી વચ્ચે એકજ માગણી માટે સરત થઈ ચુકી છે, તો પછી હવે વચમાં આવી આડી વાતો કરવાને કેમ ઉન્મદ બની છે, માટે વીચાર કરીને આગળ

પગલું ભરજે, માટે વીચાર કરીને અવીચારી શબ્દો ઉચારજે. આ અબધુત ખરા ગુરૂનો ચેલો છે, તે તારાથી કે તારા જેવી બીજી દેવી કે રાક્ષણીઓના મોહરૂપી સપાંટામાં સપડાવાનો નથી. તે તું હવે પછી જોઈશ.

તે યોગણીએ પોતાની શક્તીનો પ્રયોગ ચાલુ કર્યો, અને તે પ્રયોગ—ચાલુ થતાંજ અબધુતના શરીરમાંથી રૂધીરની ધારા ચાલી, યોગણીના અપ્પરમાં પડવા લાગી. એક ક્ષણમાં રૂધીરથી અપ્પર ભરાઈ જઈને પૃથ્વી પર પડવા લાગ્યું.

આ જોઈ અબધુતે તે યોગણીને કહ્યું કે, ‘હવે તારા પ્રયોગને બંધ કર, તું તારી સરતથી હારી ગઈ છે.’

યોગણીએ પોતાનો પ્રયોગ બંધ કરી અબધુતને કહેવા લાગી કાં, ‘મારા અપરાધને ક્ષમા કર, મારા કરતાં તારામાં વધુ પ્રબળ છે તે મેં જોઈ લીધું છે, મેં મારા પ્રયોગથી તારો કસ કાઢવામાં કાંઈ બાકી રાખ્યું નથી. છતાં તું મારી માર્યાક શક્તીવાળા પ્રયોગને પાણી પેઠે પી ગયો છે. તેથી હું તારી ઉપર પ્રસન્ન થઈ છું, અને તું માગ તે આપવાને તત્પર છું. પણ હવે મારે આ રૂધીરતું શું કરવું, તેનો તું મને ઉપાય બતાવ.

અબધુત—જેવી રીતે તારી શક્તીથી માફ રૂધીર તેં ખેંચ્યું છે તેજ શક્તીથી મારા શરીરમાં પાછું પ્રવેશ કર બોલ તેમ કરવામાં તું સમર્થ છે.

યોગણી—કરી કરીશ-એટલું કહી કે યોગણીએ પોતાની શક્તી વડે ખપ્પરમાંના રૂધીરને તેના શરીરમાં પ્રવેશ કરી દીધું અને પછી અબધુતને કહ્યું કે, હવે હું તારી સરત સુખખ વર્તવાને તૈયાર છું, બોલ તારી શી ઇચ્છા છે.

અબધુત—હમણાં તું મારી સાથે ચાલ, અને આ ગુફાની અંદરથી અમને એકદમ કરણસીંહના મહેલમાં દાખલ કર.

અબધુતની આજ્ઞા થતાંજ આ યોગણીએ તરત કરણસીંહના મહેલમાં આ બંનેને લઇ ગઇ, જ્યાં કરણસીંહ એકલો બેસીને વીચાર કરતો હતો, ત્યાં આ બંને જોઇ શકે તેવી રીતે, ઉભા રાખ્યા.

કરણસીંહ સર્વ પ્રકારનું સમાધાન કરી, આખા દીવસમાં થાકી ગયેલા શરીરને વિશ્રાંતી આપવા માટે પોતાના મહેલમાં દાખલ થયો, અને એક એકાંત ઓરડામાં જઇને બેઠો. હજી તેને બેઠાને એક ઘડી પણ વીતી નથી, એટલામાં એકાએક તડાકા સાથે મહેલની ભીંત ફાટી ગઇ, અને તેમાં પડેલી જખરી ફાટમાંથી, એક હબસી જેના હાથમાં ચાર હાથ લાંબી આમરસી, અને એક સોનાની પુતળી રહી ગઇ છે, તેની સાથે કળાધરને પોતા તરફ આવતો જોઇ કરણસીંહ તરત પોતાની જગાએથી ઉઠીને તેની સામે ગયો, અને પોતાની છાતી સાથે ઠાળીને પોતાના ઓરડામાં લઇ આવી, બંને જણા સીંહાસન ઉપર બેઠા, તેની સાથે આવેલો હબસી પોતાની સાથે જે

લાવ્યો હતો તે તેની પાસે મુકી, તે પાછો તે ભીંતની ફાટ-
માંથી નીકળી ગેબ થઈ ગયો. આ હબસી ગયા પછી આ
ખંને જણા નીચે મુજબ વાતો કરવા લાગ્યા.

કરણુસીંહ—આજ આપે મારો પ્રાણ બચાવ્યો છે, નહી
તા હું ખચિત્ત માર્યો જાત, મારા સર્વે હથ્યારો નીરઉપયોગી
થઈ પડ્યાં હતાં.

કલાધર—બહાલા મીત્ર ! આ સંસારમાં દરેક માણસ
કાર્ય પ્રસંગે એક બીજાને મદદ કરતાજ રહે છે, જો એમ ન
હોય તો, આ ક્ષણભંગુર સંસારનો વહેવાર કેમ ચાલે. મેં
પણ આપની મદદ લેવાને માટે આપને મદદ કરી છે, તેથી મેં
કાંઈ તમારી ઉપર ઉપકાર કર્યો છે એવું મનમાં લાવશો નહી.

કરણુસીંહ—અહો પ્રાણુરક્ષક મીત્ર ! આ માયા રૂપી
જગતમાં ચતુર માણસો મર્યાદાનું કદી પણ ઉલંઘન કરતાં
નથી. નીરૂપાય થયેલા માણસોની ઉપર ઉપકાર કરવામાં
જેટલી શક્તી તમે ધરાવો છો, તેટલી શક્તી હું મુદલ ધરા-
વતો નથી. મેં આપને પ્રથમ પહેલાથીજ વીદીત કરેલું છે,
અને હવે ફરીને પણ વીદીત કરું છું કે તમારું કાંઈ પણ કામ
હશે તે કરવાને તમારો આ સેવક એક પગે તૈયાર છે.

કલાધર—વાહ ! સજ્જનોનો તો એજ ખરી ખુબી છે. સ-
જ્જનોના રંગનો બહાર વીચિત્ર હોય છે. તમારી પુર્ણ ખાત્રીછે
કે, તમે મારા કામને ખાંત અને હુલાસથી કરશો. (છબી બતા-

વીને) આ છબીને તમારા નગરના દરવાજાની વચોવચમાં લટકાવી દઇને તેની દેખરેખ રાખવા માટે પાકો ખંદોખસ્ત કરશો. હું મણાં આ છબીમાં એક પણ અક્ષર જોવામાં આવતો નથી. માત્ર એક બાગનોજ નકશો ચીતારવામાં આવેલ છે. જ્યારે આની અંદર પોતાની મેળેજ કંઈક પણ લખેલું જોવામાં આવે, તો તે સંબંધી, તેજ વખતે મને ખબર આપવા માટે એક પત્ર લખી આ પુતળીના હાથમાં આપી તેનો ચોટવો ખેંચશો તો તે તરત તે પત્ર લઈ મને પહોંચાડી જશે. લો હવે હું જઈશ.

કરણસીંહ—આમ કરવાનું કાંઈ કારણ ?

કલાધર—આમાં મ્હોટો ભેદ છે, હું ફરીને કોઈવાર તેનું સર્વ વૃત્તાંત તમને કહી સંભળાવીશ.

કરણસીંહ—પણ મને ખેદની સાથે તમને કહેવું પડે છે કે, મારો ભાઈ તમારા જાદુના સપાટામાંથી કેમ બચવા પામ્યો, તે હું જાણી શકતો નથી. તે માટે મને મ્હોટો ભય ઉત્પન્ન થયો છે, આ ભયથી મને કાંઈ સુઝતું નથી.

કલાધર—કરણસીંહ ! એ માટે તમારે કોઈ પણ પ્રકારનો ભય રાખવો નહીં. તમારો ભાઈ મારા જાદુના સપાટામાંથી કેમ બચવા પામ્યો છે તે માટે હું સર્વે જાણું છું. હવે હું તેને જીવતો રહેવા દઈશ નહીં. એ ગમે ત્યાં હશે, ગમે તેવા બળીઆના તાબામાં હશે, ત્યાંથી તેને પકડી લેવાને મેં તેની પાછળ મારા ચાલાક એક જાદુગરને રોક્યો છે.

કરણસીંહ—તો હવે તે માટે હું તમને વધારે કહીશ નહીં.

આટલા શબ્દો કરણસીંહના મુખમાંથી બહાર નીકળતાની સાથે કળાધર જેવી રીતે આવ્યો હતો તેવી રીતે ચાલ્યો ગયો.

કલાધરને ગયેલો જોઈ કરણસીંહ પોતાની સેજ ઉપર જઈ મુખની ઉંઘ કાઢવા લાગ્યો.

કરણસીંહ અને કલાધરની વચ્ચે જે વાતચીત થઈ હતી તે સર્વે સાંભળી લઈને, અબધુતે તે યોગણીને કહ્યું કે, ‘ચાલ, હવે અમને મહેલની બહાર લઈ જા.’

અબધુતની આજ્ઞા થતાંજ તે યોગણીએ પોતાની શક્તિના પ્રબલે કરીને પોતા સહીત આ બંનેને લઈ મહેલની બહાર નિકળી ગઈ.

આ ત્રણે જણા કરણસીંહના મહેલની બહાર નીકળીને એક પહાડની તલેટીમાં શોભી રહેલા મનહર બાગમાં આવીને વી-
આંતી લીધી. પછી અબધુતે તે જોગણીને કહ્યું કે, ‘હું જ્યાં સુધી તને અહીં પાછી બોલાવું નહીં ત્યાં સુધી તું આ બા-
ગની આસપાસ ફરતી ફરજે, અને કોઈ પણ માણસ આ
બાગમાં આવે તો તેને તું કતલ કરી નાંખજે.’ વચનથી
બંધાયેલી જોગણી તરત અબધુતની આજ્ઞાને શીર સમાન
ગણીને ડુંગરની તલેટીની બહાર નીકળીને ચોકી કરવા લાગી.

કરણસીંહના ભાઈ ભગવતસીંહે અબધુતને કહ્યું કે, ‘આપ
કોઈ વરદાઈ પુરૂષ છો ! આપમાં કેટલી બધી દયા ને નમ્રતા

છે. જોગણી જેવી જેનામાં અગાધ શક્તિ હતી, તેને પણ તમે ક્રોધ ન બતાવતા તમે તમારી અપરમ શક્તિ વડે વશ કરી લીધી છે. તે જોઈ મને મહા આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે. તમને હું આજથી મારા ગુરૂ અને મારા દુઃખભંજન સમાન ગણીશ, તમારી સેવા કરવામાં તત્પર રહીશ. મને હવે આ જગતની માયા ઉપર ભાવ રહ્યો નથી. જગતની માયા સુખકર્તા નથી પણ દુઃખકર્તા છે. એમ મેં માની લીધું છે. જો મારો બંધુ જગતની માયામાં લપટાયો ન હતો, શું તે એક જાદુગરની મદદ લઈ મારો અને મારા કુટુંબનો નાશ કરવાને કદી પણ તત્પર થાત ? તે જોકે એક ક્ષણિકનું સુખ છે, અને તે ક્ષણિક સુખ માટે પોતાના બંધુનો નાશ કરવાને માટે કાંઈ પણ બાકી રાખ્યું નહીં. જો તમે મને સહાયતા કરી ન હોત તો શું હું તમારા દર્શન કરવાને ભાગ્યશાળી બનત ? ભલે કલાધર, ગમે તેટલો જાદુગર હોય અને પોતાની જાદુઈ વીંધાથી પોતાના સ્વાર્થ માટે ધીજાના સ્વાર્થનો નાશ કરવા માટે કાળસ્વરૂપ ધારણ કરી આવા નીચ કૃત્યો કર્યા કરે, પણ તેના તે કૃત્યોનો બદલો તેને મળ્યા વગર રહેનાર નથી.

જો તમારા જેવો જનહીન પુરૂષ, પારકા સ્વાર્થને માટે પોતાના પ્રાણની યાદુતી આપવાને અહોનીશ તૈયાર રહે છે, અને કલાધર જાદુગર જેવાની જાદુઈ વીંધાથી ડગતો નથી, તે જો ધારે તો એક ક્ષણમાં કરણસીંહ જેવાને ચમલોકમાં

એકલાવ્યા વગર કદી પણ રહે નહિ, એવી મારી પુર્ણ ખાતરી છે. પણ મારે મારા રાજની, મારે મારા સુખની, મારા વૈભવની દરકાર નથી, તો પછી હું મારા ભાઈનો નાશ કરાવવાની તમને કેમ સલાહ આપી શકું ? જો કે તે શીક્ષા લાયક છે, તેણે જે અપરાધ કર્યો છે, તે માફ ન થઈ શકે તેવો છે, તેને શીક્ષા કરવી એ એક ન્યાયકર્તાની ખરી ફરજ છે, છતાં તે ફરજ કોને માટે બળવવી. ક્ષણિક સુખને માટે કે ગંગાવર પાપનો ભારો ખાંધી લેવા માટે ? કરણસીંહનું કૃત્ય કેવું ભયંકર છે તે તમે તપાસી લીધું છે. તેનો વિચાર તમારેજ કરવાનો છે.

અખંડુત—જગતસીંહ ! તમે મને જે ઉપમા આપીને જે વીવેક બતાવ્યો છે, તે ઉપમાલાયક હું પુર્ણ છું, એમ તમે કદી પણ માનતા નહીં. જે કાંઈ કાર્ય બનવા માટે નિર્માણ થઈ ચુક્યા છે, તે કદી પણ મિથ્યા થઈ શકતા નથી.

અહાહા ! ! ! દુનિયા કેવી વિચિત્ર છે, કેવી બેઠંગી છે, કેવી બેનિર્લેજ છે, કેવું રાક્ષસી રૂપ ધારણ કરી બેઠી છે. મર્યાદાનો પડદો ઉઘાડી નાંખી અનિષ્ઠ કર્મ કરનારો કાળો પડદો ધારણ કરી ક્ષણ ક્ષણમાં કેવા કેવા રંગ બદલે છે. જે રંગ નિહાળતાજ માણસનું હૃદય ભરાઈ જાય છે, માણસની મતી મુંઝાઈ જાય છે. માણસની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે. અને મહા દુઃખરૂપી પહાડો સાથે અથડાતા અથડાતાં છીન્ન ભિન્ન થઈને અંધકાર રૂપી કુવામાં જઈ પડે છે.

લલે આ જગતના નાશવંત પ્રાણીઓ પોતાના ક્ષણિક સુખના લોભ માટે તેને કાલી ચીતારે, લલે તે જગતની અંદર ફરી રહેલા ચક્ર રૂપી ગાડામાં બેસીને રાક્ષસ રૂપી માણસો પોતાના સ્વાર્થ માટે અનેક નીર્દોષોનો લોગ લઈ તેને બલી-દાન આપે. આ જગત રૂપી સંસારના મોહ રૂપી દીપકમાં અંબાઈ જઈને ઝીણા જંતુઓની પેઠે બળીને ભસ્મ થઈ જાય, ન્હાનાં મોટાં બાળાઓમાં તડકડીઆ મારી રહેલા અદ્ય જીવોની પેઠે પાપી માણસો અનર્થ કાર્ય કરવાને ઉન્મદ બની અહો દુનિયા તારું સત્યાનાથ વાળે તેની મને પરવા નથી. તે માટે તારી તરફ વિચાર કરવાની મને જરૂર નથી. વિચાર કરતાં તો તારો ત્યાગ કરવોજ સારો છે.

મનુષ્યની જીંદગીના દીવસો મોટાઠી આફતોમાંથી પસાર થાય છે, આવો ભય માથા ઉપર ભમી રહેલો છતાં, મનુષ્ય પોતાને બલવાન, નિર્ભય સુખી ધનવાન સમજે છે. એથી અધિક કહેવામાં જો હું બુલતો હઉં તો વાંચક મને ક્ષમા કરજે.

પોતાના સંબંધમાં કોઈ બાબત વિરૂદ્ધ વાત કહેવાવાળાને સુખી, પાણી, હરામખોર અને પોતાનું છુરું કરવાવાળો સમજીને તેને ધીકારી કાઢે છે, તે કેમ સમજી શકે છે ! આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર એટલોજ છે કે, આ સંસારની સર્વે વસ્તુઓનો નિત્ય અને તેનો નાશ થયા પછી પણ આવી તરેહથી

રહેનારી સમજે છે, શરીરને પહાડોથી પણ મજબુત સમજે છે, જીવાની હમેશા જેવીને તેવી રહેશે, કુબેરનું દીવાળું ભલે નિકળે પણ મારો ખજાનો સદા ભરપુર રહે અને આવી રીતે હું સર્વનો રાજા બની રહું એમ સમજે છે.

જે વીચારવાંત સારાસાર સમજી શકતો હોય તો પુછવું શું ? સમજનાર સારી પેઠે સમજી શકતો હોય તો, તે જે કરવા ધારે તે કરી શકે છે. જીવાનીથી અધિક ધન, ધનથી અધિક પોતાનું કુટુંબ, અને નિર્મલ બુદ્ધિ. આ ચારમાંથી એક પણ વસ્તુનો ત્યાગ કરી અનર્થ કરવો ઠીક છે ? પણ જો ચારે એક સ્થળે એકઠા થાય તો પછી પુછવું શું ? વાસ્તવિક રીતે જોતાં મનુષ્યના જીવવાના દહાડા મોટા ભયથી ભરેલા છે. ધન દોલત, વાઘી બંગલા હોવાને લીધે કદાચ માણસને વેદના ભોગવવી પડતી નહીં હોય, પરંતું બીજી અનેક પ્રકારની વેદનાઓ ભોગવવી પડે છે. ક્ષણે ક્ષણે ધન દોલતની રક્ષા કરવામાં સાવચેત રહેવું પડે છે. માતાપિતા પુત્ર ભાઈ કુટુંબ વગેરેની કદાચ ધાસ્તી પણ રહે છે, ચોરની બીકથી રાતના પુરેપુરી ઉઘ પણ આવતી નથી. પુર્વ જન્મના પુણ્યોથી આ ભય ન રહેતાં શરીરની પીડાથી પીડાય છે. અને કોઈ જાતની વ્યાધી કે ઉપાધી કે ભય મુદ્દલ હોય જ નહીં, પણ દુર્બળતાના કારણોથી ભોજનજ પાચન થતું નથી. બહુધા કરીને અનેક સ્થળે મારા જોવામાં આવ્યું છે કે કરોડો

રૂપીઆ પોતાની તીજેરીમાં હોવા છતાં પણ નવટાંક લોટની છત્રીશ પુરીઓનું ઉપરનું પડ કોઠામાં ઉતારી શકતાં નથી. શરીરમાં શક્તી રહેવાથી આ બધા દુઃખો રહેતાં નથી. અડધો કાચો પાકો બાજરાના રોટલાથી તે ચણાની દાલ સુધાં વગર મુસીબતે હજમ થઈ જાય છે. પાસે પૈ પણ ન હોય, તો પણ શાંતિથી ઉંઘ આવી જાય છે. પરંતુ તે પણ સુખી નથી. જ્યારે જોશો ત્યારે તે પેટ બતાવીને કહેશે કે, હાય ! હાય ! ! અરે આ સંસારીઓની વાતજ કરશો નહીં. એતો દુઃખરૂપી સમુદ્રમાં ગોથા ખાઈ રહેલા છે, રૂપી, મુની, યોગી સન્યાસીને જોશો તો તે કેવા આનંદથી રહે છે, જ્યારે જોશો ત્યારે તેની પાસે મીઠાઈ મેવાના ઢગલા પડેલા જ હોય છે. ઘર બાર વેહિયશું પણ સાધુ સંતો અને આચાર્યોની સેવા અવશ્ય કરશું ? તો પછી તમે આને પણ શું દુઃખી છે એમ કહી શકશો ?

હું તો એમજ કહીશ કે એ પણ દુખી જ છે, જેણે ઘર-બાર છોડ્યા, ધન દોલત છોડી, કુળ પરીવાર છોડ્યો, પરંતુ તેનું પેટ, અને તેની ઇંદ્રીઓ એ, તેની ઉપાધીને ઝોછી થવા દેતીજ નથી. મનુષ્યના જેવો સભય પ્રાણી કોઈ નથી. હા આ વાત અગત્યની છે કે માયાના આવેશમાં આ પ્રાણી કોઈ પણ ભયને ન લેખતાં મસ્તકને કાપવાની શક્તી ધરાવનારી તલવારને હાથમાં પકડી લે છે. જો તેમ નહોત તો શું કરજી-

સીંહ અંધારી રાતે પહાડોમાં રખડી પોતાના ભાઈનો નાશ કરવાને તલવાર ખેંચી ઉભો રહેત ! ભગવતસીંહ ! તમારા અંધુ કરણસીંહે પોતાના ધર્મનો, પોતાની કીર્તિનો, અને પોતાના કુળનો જરા પણ વિચાર કર્યો નથી. જો તેણે ક્ષણ ભર વિચાર કર્યો હોત તો તે એક દુષ્ટ ને પાપી જાદુગરને કદી પણ સહાયતા આપત નહીં. માણસોની ચારે બાજુએ મોહની એક મોહોટી જાલ પથરાયેલી છે. જે જે વસ્તુઓની માયા કાંસમાં માણસ સપડાય છે તે પ્રત્યેક વસ્તુ માણસને ખાડામાં નાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પતંગ જે પ્રમાણે દીવાના પ્રકાશને લુલી તેની ઉપર ઝડપ નાખે છે, અને નાશ પામે છે તે પ્રમાણે માણસ સુખની ઇચ્છાથી નાશવંત વસ્તુની પાછળ લાગીને આયુષ્યનો પ્રત્યેક ક્ષણ પોતાનો નાશ કરવા માટે ગુમાવે છે.

હા હું કહું છું કે, ઓ સુખ, તું ખરેખર ઉત્તમ છે, પરંતુ તારા સાડું માણસે પોતાનો નાશ કરી નાખવો જોઈએ એ માત્ર નિઃસંશય ખરું છે.

આ જગતના સંઘળા લોકો એટલા સ્વાર્થી, એટલા હલકા મનના, એટલા મત્સરી, એટલા દુષ્ટ અને વૃથાભિમાની છે કે, એકાદ સારા અને પ્રમાણીક મનુષ્યને શોધી કાઢવા માટે ઘોળે દીવસે મસાલો સળગાવી ફરવું જોઈએ. દુષ્ટ, લુચ્ચા અનીતિ-માન એવા લોક સંપત્તી અને એશઆરામમાં ઘેરાઈ ગયા છે. પરંતુ સુશીલ, સત્યવાદી અને નિરપરાધી એવા વિચારવાળા

અન્ન અને પાણી વગરના દીવસો કાઢે છે અને દુખ એક સરખું તેની પાછળ લાગેલું રહે છે. દુષ્ટ કૃતીનું પુતળું દુર્યોધન, જે મૂર્તિમંત ધર્મ એવો જે ધર્મરાજ તેના કરતા, વીશેષ સુખી હતો; ધર્મ રાજાને પોતાના નિરભિમાની અને સત્ય પ્રીય સ્વભાવને લીધે નાના પ્રકારના દુઃખો ભોગવવા પડ્યા હતા. જેમ પતિવ્રતા અને સદ્ગુણની જે મૂર્તિ સીતા તેને દુષ્ટ રાવણના રાજમાં જવું પડ્યું હતું તેમ વીલાસસુંદરીને દુષ્ટ કલાધરની શુક્રામાં જવું પડ્યું છે તેમાં નવાઈ શી ? તે ઠેકાણે નાના પ્રકારના સંકટો તેના પર આવી પડ્યા હતાં અને તેજ પ્રમાણે વિલાસસુંદરીને માથે પણ આવી પડ્યા છે. રાવણના રાજમાંથી સીતાનો છુટકો થયા પછી થોડાક દીવસ સુખનો ઉપભોગ લીધો નહીં ને ફરીને લોક અપવાદને લીધે તેના પતી રામે તેનો ત્યાગ કરી દીધો. સારાંશ, આ જગતમાં અન્યાય, સંકટો અને નિરાશ થયેલા અસંખ્ય પ્રાણીઓનો વીલાપ સાંભળીને એમ લાગે છે કે આ જગતને કોઈ રાજાજ ન જોઈએ. અને કદાપી, જો કોઈ હોય તો, તે નિરદય અને જીલમી હોવો જોઈએ. આ જગત ભયંકર તોફાનમાં, સુકાન વગરના તુટી પડેલા વહાણની પેઠે લાગે છે ત્યાં ત્યાં ભયંકર યુદ્ધ ચાલી રહ્યું છે. પ્રત્યેક જણ એક મેકને પુછે છે કે તું મને મારે છે કે હું તને મારું. એકના મૃત્યુથી બીજાનું ઉપજીવન ચાલે છે. આ જગત એટલે મનુષ્યથી

તે હુદ્ર કીડા સુધી એક એકના પ્રાણ લેનારા પ્રાણીઓનું બબ્બર છે.

આ જગતના કેટલાક લોકો ખાવરા ખની જઈને જ્યાં ત્યાં જોવે છે અને તે સાફ તેઓ જુરે છે. ઉપરથી તેઓ મોઝળા મનથી હસે છે પરંતુ તેઓના અંતરમાં કોઈ પણ દુઃખી વીચાર ચાલી રહેલોજ હોય છે, જે વખતે તેઓ અતીશય મધુર ગીતો ગાય છે, તે વખતે તેઓના અંતઃકરણે દુઃખોના વીચારોથી ભરેલોજ હોય છે. અને તે માટે તેઓ ફરીને દુઃખ દેવતાની પ્રાર્થના કરીને કહે છે કે; હે દેવ ! એકમેકની ઉપર પ્રેમ રાખનારા આ પુરુષોના અંતઃકરણ પ્રમાણે અમારા અંતઃકરણે એક થાય ત્યાં સુધી, અને જે પ્રમાણે આ ભયંકર પ્રવાસ સદા ટકનારો એવી તે ઉંઘમાં મલી જાય ત્યાં અમને તું મુકીશ નહિ.

મનુષ્ય માત્ર આયુષની દોરી ઉપર લટકી રહેલ છે; અને કાળના અતીશય ભારી વજનથી મનુષ્યો કચડાઈ અને દબાઈ જાય છે, આમ જાણુવા છતાં મનુષ્યો કાળના મુખમાંથી છુટવા, અને ફરી ફરીને અવતાર નહીં લેવા માટે, કંઈ પણ પ્રેરણા કરતાં નથી. અફસોસ !

મનુષ્ય પોતાના ક્ષણિક મુખને માટે કંઈ પણ વિચાર કર્યા વગર, પાપ કર્મ કરનારાઓને સહાય તો કરે છે કે જેનું પરીણામ મહા ભયંકર નિપજે છે. આ અનીત્ય પાણીના પૈ-

પોતા સમાન દેહને વારતે, નરકના દ્વારફી સ્ત્રીઓને માટે,
કેવળ પોતાના સ્વાર્થ સાફ પ્રાણી કુર્મ કરતા નથી ? પરંતુ
હાય !!

‘ ચરર ચિરાય છાતી, બળે છે અતિ લાય;
તે કેમ કરીને બુઝાશે, કાણુ બતાવે ઉપાય. ’

નિરૂપાય છું, અસ્થીર છું, એકલવાયો છું, દેખતો છતાં
અંધ છું, કાન છતાં બહેરો છું, જીભ છતાં મુગો છું, અછલ
છતાં અછલહીણ છું, છુટો છતાં બંધીવાન છું, સ્વતંત્ર નથી,
પણુ પરતંત્ર છું, મારા હાથ બંધાઈ ગયા છે; તેથી માફ સર્વ
બળ હરાઈ ગયું છે. જો આમ ન હોત તો ક્યારનો કરણ-
સિંહને તો કાળને સોંપી દીધો હોત. આ આરસીના ટુકડે
ટુકડા કરી નાખ્યા હોત; અને આ વીરપુરને સ્મશાનભૂમી
બનાવી દીધી હોત. પણ જેમ શીકારીના હાથ પર બેસીને
બાજ પક્ષી અન્ય પક્ષીનો નાશ કરવામાં વ્યર્થ શ્રમ કરે છે,
તેમ કળાધર જાદુગરને મદદ કરવામાં કરણસિંહ વ્યર્થ શ્રમ
કરે છે. વખતનું ચક્ર એવું છે કે, પોપટ પાંજરામાં પડ્યો
પડ્યો તરસે મરે છે, અને કાગડા જેવા નકામા પક્ષીને બો-
લાવી જમાડે છે. એ પણ સમયને માન છે. કેમકે સમય
બળવાનને બળહીણ બનાવી, અને બળહીણને બળવાન બનાવે
છે. સમય ચક્રવર્તીને સિંહાસન ઉપરથી ઉઠાડી અંધારી ઓ-
રડીમાં પુરાવે છે, અને કંગાલને ચક્રવર્તી બનાવે છે. આજે

આ ભુમિ ઉપર કલાધરનો સમય બળવાન છે, તેથી કળાધર
જે કાંઈ કરે છે, તેને લોકો કરવા દે છે. જો તેનો સમય
બળવાન ન હોત તો તે હજારો બાળાઓને પકડી તેના ધર્મને
શ્રદ્ધ કરવા માટે પોતાની બહુ યુક્તિનાં પુરી રાખત? નિર્દોષ
લોકોના શીર છેદી, તેના આતરડાની હાર માળા બનાવી,
પોતાની યુક્તિની ઉપર તોરણ રૂપે લટકાવત? એ બહુગર
આખી દુનિયાને ત્રાહત્રાહ પોકરાવી રહ્યા છે. પણ તેનો અને
તેની શક્તિનો નાશ કરવાને કોઈ પણ સમર્થ પુરૂષે તેની
સામે બાથ લીધી છે, તેના હાડા ધ્રુજાવ્યા છે? તેને કમ-
કમાટી ઉપજે એવો હાથ બતાવ્યો છે? નિર્મોલ્ય જેવા બની
બેસી રહ્યાં છે. થાય છે તે બુલે છે, અને થશે તે પણ જોશે.
જો વીરપુરૂષો પોતાના બળને એકત્ર કરીને આ રાક્ષસને ઘેરી
લીધો હોત તો તેની બહુ વીંધા શું કરત? હજારો હાથી-
ઓના બળ આગળ એક મચ્છર શું કરી શકત? ક્ષણમાં કચ-
રાઈ જાત. કદાચ મરત નહીં, પણ તેને માથે મ્હોટો ભય
રહેત, અને તે ભયથી તે ઘોર કર્મો કરતા ડરત. પણ વીર
પુરૂષોજ ડરી ગયા, તેથી તે વીરપુરૂષોને વધારે ડરાવવા લાગ્યો,
અને ભય બતાવી બધાઓને ગુલામ સરખા બનાવી દીધા. મહા
ખેદની વાત છે કે, બકરો તે સીંહોનો રાજ થઈ બેઠો છે.
અને સીંહો તે બકરા જેવા બની બે' બે' કરી રહેલા છે. જેમ
રાક્ષસોના ભયથી રૂપી મુનીઓ ભય પામી અહીં તહીં સંતાતાં

ફરતાં હતાં, તેની પેઠે એક બહુગરના ભયથી ક્ષત્રી સીંહા-
ન્હાસતાં ફરે છે, એ શું ક્ષત્રીઓને કલંક લગાડનારૂં નથી ?
લોખંડના ક્રીડાઓને છેદી શત્રુઓને શરણે લેનારાઓ એક બ-
હુગરથી ડરી જઇ નવ ગજના નમસ્કાર કહે છે ત્યારે બીજાઓ
એ હાથ જોડી નમસ્કાર કરે તેમાં નવાઇ શી ?

ઓ દુષ્ટ કળાધર ! ઓ નીશાયર બહુગર !! તે' તો અવધી
કરી છે, સર્વેને મીણુ સરખા પુતલા બનાવવામાં કાંઈ પણ
મણા રાખી નથી. તેમાં તું શું તારૂં પ્રિય સમજે છે. તેમાં
તું શું આનંદ માને છે, તેમાં જ તારૂં સુખ સમજે છે; ઓ
અધમ ! ઓ પાંપી !! આવો ગર્વ કરવો મુકી દેજે, આવો
બુલ્લમ ગુભરવો છોડી દેજે. ધારણ કરેલા રાક્ષસરૂપનો ત્યાગ
કરજે. નિર્દોષ બાળાઓના ધર્મને બ્રષ્ટ કરતો અટક, લવિષ્યનો
વિચાર કર. બધા દહાડા સરખા નથી. દીવસ વીતિ રાત પડ-
વાની જ. હજ્યો છે તે આધમવાનો છે. જે પહાડો આસમાનની
સાથે વાતો કરતા હતા, તે પહાડો પણ પોતાની જગ્યા ઉપર
સ્થીર રહી શક્યા નથી તો પછી તું શું રહી શકીશ ? નદીનાં
વહેતાં નીરો પણ સુકાઈ જાય છે; તેમ તું પણ સુકાઈ જઇશ.
પવનના સપાટાથી વૃક્ષોના પાનો પણ ખરી જાય છે; તેમ તું
પણ કાળરૂપી પવનના સપાટાથી આ જગતરૂપી વૃક્ષના ઉપર-
થી ખરી જવાનો છે. નથી રહેવાનો, નથી કંઈ પામવાનો,
નથી કંઈ સાથે લઇ જવાનો. તારૂં પાપ તારી સાથે આવશે,

તાડું પાપ તારા માથા ઉપર ચઢી તારા કુકર્મોની સાક્ષી પુરશે,
તે તાડું પાપ તને શીક્ષા કરાવશે. તું કદાચ પાપથી ઈરતો
નહીં હોય, અને પાપ થું છે, તે તું સમજતો નહીં હોય,
એવું ધારીને તું ઘોર કર્મો કરતો હોય તો પણ તે તારા મ-
નુષ્ય ધર્મને બ્રહ્મ કરનારા જ છે; એવા ઘોર કર્મો કરનારાઓને
મનુષ્ય કેણુ કહેશે ? કોની જીભ કેહેવાને સમર્થ થશે. અધમ
અને પાપીઓના નામ લેવામાં ધર્માચરણીઓ પાપ સમજે છે;
પાપીઓનો પડછાયો પડતાં ધર્માચરણીઓને પ્રાયશ્ચીત કરવું
પડે છે. તેથી તેઓ પાપીઓનો પક્ષ કરતાં નથી, તેઓ સદા
પાપીઓને ધીકારે છે, પાપીઓને શાપરૂપ ગણે છે. તું મહા
પાપી છે, તું મહા ચંડાલ છે, અનર્થ કાર્યનો કરનારો છે.
ધર્મ રહીત બની, ધર્મનો નાશ કરી, અધર્મનો સ્વીકાર કર્યો
છે. તેજ તને ગોથું ખવરાવશે, તેજ તને ઉપાડી ઉંડા ખાડામાં
ઝાંકશે, તેજ તાડું અભિમાન ઉતારશે, તેજ તારા વૈભવનો, તેજ
તારા જાહનો નાશ કરાવશે. તને બધા મુકી દેશે, પણ તે તને
નહીં મુકે. આખી દુનિયા તારાથી ભય પામી થરથરી જશે,
પણ તે તારા ભયથી ઠગનાર નથી. તે તારી પાછલ છે, માટે
તું પાતાળમાં જજે. જોઇએ તો આકાશના વાદળાઓની વચ્ચે
ભરાઇ બેસજે.

આ પ્રમાણે પોતાના મનના ઉદ્દગારો મનમાં કાઢતાં કાઢતાં
અબધુત અને જગતસીંહને ઠંડા પહોરતું એક જખડું ઝાંકુ
આવી ગયું. એટલામાં આકાશવાણી થઈ કે,

‘ ન કર ચિંતા મન વિષે, ધીરજ મનમાં રાખ;
 હાથ ત્હારી ખુબવશે, એમ વદે વાણી સાખ.
 સત્તા ત્હારી જખરી છે, ન લોપે કોઈ તુજ આણ;
 સહાયક સદા સહાય થશે, એ તું નિશ્ચય જાણ.
 અડગ રહીને ખુબ ધુમજે, કર અધમોનો સંહાર;
 હાથે ચઢતાં મુકીશમાં, તો થશે જયજયકાર. ’

આકાશવાણીના સમયસુચક શબ્દો અબધુતના કાને
 અથડાતાજ, અબધુત ઝબકી ઉઠ્યો. ભગવતસીંહ આ સમે ભર
 ઉંઘમાં પડ્યો હતો. તેને ન જગાડતાં, અબધુત લલકારીને
 કહેવા લાગ્યો કે,

‘ મહા ભુતની, નીશા દુતની,
 પ્હાડ આર ખનકી રાણી,
 તે રંગ આર રૂપ બદલકે
 બેગે આઓ ચતુર સહાણી. ’

અબધુતનો આ મંજુલ ઘોષ પવનવેગે સંચરતો સંચરતો
 જ્યાં મહાભુતની ફરતી હતી ત્યાં જઈ, તેના કાનમાં ખુબ
 ગણગણાટ કરવા લાગ્યો. આ મંજુલ ઘોષના ઝીણા ગણગ-
 ણાટથી તે મહાભુતની સાવચેત થઈ જઈ, હબસણનું રૂપ ધારણ
 કરી લઈને પાણીના પુરની પેઠે દોડતી દોડતી અબધુતની
 સમીપ આવી ઉભી રહી.

હબસણના રૂપમાં આવેલી મહાભુતનીને જોતાંજ અબધુતે

તેને કહ્યું કે, ‘ અહો મહાબુતની ! ભગવતસીંહ ન જાણે તેમ તારા બંને હાથમાં, ભગવતસીંહને પુલ સરખો રાખીને, જ્યાં કરણસીંહ સેજ ઉપર સુતો છે ત્યાં જઇ, તેનીજ સેજ ઉપર સુવાડી દઈને કરણસીંહના બંને હાથ ખાંધી લઈને ફેદ કરજે, અને તેની સાથે પહેલી છબી અને સોનાની પુતળી પણ લઈ લેજે. આ બંને કર્યા પછી ભગવતસીંહને જાગૃત કરીને કહેજે કે, ‘ તારા પાપી અધુને તેની કરણીની શીક્ષા કરવા લઈ જઈ છું. તે માટે તું નિર્ભય થઈ તારા રાજની સત્તા પ્રાતઃકાળ થતાં પહેલા તારા હાથમાં લેજે, તારા રાજની સત્તા તારા હાથમાં લેતી વખતે કોઈ પણ માણસો સામે થઈ તારૂં અપમાન કરવાને તત્પર થાય તેવા માણસોની કતલ ચલાવવાને તારા હાથને રોકીશમાં.

તારા રાજ્યમાં તારી સત્તાને મજબુત કર્યા પછી, તે તારી સત્તાનો નાશ કરવાને કોઈપણ બહુગર, અથવા કોઈ પણ બળવાન રાજા, તારી ઉપર ચઢી ન આવે, તેટલા માટે અબધુતના નામનો ભગવો ઝુંડો તારા કીલ્લાની ઉપર સદાને માટે ઉડતો રાખજે, જે ઝુંડો તારા શત્રુઓના હાડ ગાત્રો ગાળી નાંખશે, એટલુંજ નહીં પણ તારા બળને વધારવાને માટે તારા સૈન્યમાં વધારો કરજે, કે જેના પ્રબલ બલવડે તું સર્વત્ર જય મેળવીશ. ’

અબધુતના આ શબ્દો શ્રવણ કરતાની સાથેજ તે હબસણુ ભગવતસીંહને પુલ સરખો ઉપાડી અંતરધ્યાન થઈ ગઈ. તેની પાછળ અબધુત પણ ગુમ થઈ ગયો.

એક આંખના પલકારામાં તે મહાભુતની ભગવતસીંહને કરણસીંહની બાજુમાં સુવાડીને, કરણસીંહને ખાંધી લઇને સેજ ઉપરથી નીચે પટકયો. કરણસીંહના સીંહાસન પાસે જે છબી અને સોનાની પુતળી પડી હતી, તે લઇ લીધી અને ભગવત-સીંહને જાગૃત કરીને, અબધુતે કહેલી વાત તેને કહી સંભળાવીને, કરણસીંહ અને તે બંને વસ્તુને લઇને મહેલમાંથી અંતરધ્યાન થઈ ગઇ.

મહાભુતની-મસ્તકે છેદન.

આ અદ્ભુત ચમત્કાર જોતાં જ ભગવતસીંહ ચક્રચકિત બની જઈને મહેલની અંદર અને મહેલની બહાર જોવા લાગ્યો. પણ તે કાંઈ જોઈ શક્યો નહીં. તેની દ્રષ્ટી, તેની વૃત્તિ, એકજ વસ્તુ ઉપર ચોટવાથી તે હર્ષધેલો બની જઈને મનની સાથે ઘટના ઘડવા લાગ્યો કે, ‘આ હા ! ઓ ! આ શું ! હું આ સમે શું જોઉં છું ! આ મહેલી ભયંકર ગુફા છે ! કે શું પહેલા પહાડની નીચેની તળેટીમાં આવેલો બાગ કે શું મારો રંગ-મહેલ છે ! ખરેખર જોતા તો મારો આ રંગ મહેલ છે ! તે મહેલમાં હું એકદમ કેમ દાખલ થવા પામ્યો તે કાંઈ કળી શકાતું નથી. કરણસીંહ ક્યાં ગયો ? કરણસીંહનાં રજેવાળો ક્યાં ગુમ થઈ ગયા ? હું એકલો ! મારી પાસે કોઈ નહીં, અરેરે મને કાળના મુખમાં સોંપી દીધો ! હાય ! તે કાલ હમણાં આવી મને ગળી જશે ! અરે અબધુત ! અરે મહાભુતની ! તે’

આવી મારી દયા કરી ? જા તારે આમ કરવું હતું તો પહેલાથી
જ મારો પ્રાણ બચાવવો નહોતો, મને પૃથ્વીમાં સમાવવા દેવો
હતો, પણ હાય ! તમે તો માહા વીશ્વાઘાત કર્યો છે. તમારો
સ્વાર્થ પુર્ણ થયાથી તમે મારો ઘાટ ઘડવા માટે શત્રુના ઘરમાં
મને મુકી ચાલી ગયા છો, તેથી શું તમારી ખડાદુરી ગણાશે.
તેથી શું તમારી કીર્તિ ગવાશે; તેથી શું તમારી માન્યતા વધશે.
અહો અબધુત ! તું પણ કળાધર જાદુગરના માથે ભાંગે તેવો
નિકળ્યો છે. તું પણ કળાધર જાદુગરને વટલાવે તેવો તારી વીધામાં
નિપુણ છે. ભલે મારા પ્રત્યે તારી જે ઈચ્છા હોય, તે પુર્ણ
કરી લે, મારે તો એકવાર આ દેહનો ત્યાગ કરવાનો જ છે,
અને તે એકવાર થશે, તો પછી તે માટે નિરર્થક પશ્ચાત્તાપ
કરવાથી શ્યો લાભ છે. આ દેહ ધારણ કર્યા પછી આ જગતમાં
અનેક પ્રકારના દુઃખો સહન કરતો રહ્યો છું, અનેક પ્રકારના
ધા ઝીલી રહેલો છું, તો પછી આ ધાની કોણ પરવા રાખે છે.
આહા ! કેવી આફતો ! કેવી પ્રાણઘાતક ભયંકર આફતો ! શું
હું આવી હૃદયભેદક આફતો લોગવવાને જ માટે સરજેલો છું.
કહેતા મારી જીભમાં કાંટા ખુંચે છે, કહેતા મારા શરીરના કટકા
થઈ જાય છે, શું કહું ! શું ન કહું ! શું રડું ! શું હસું ? કોને
કહું ! કોને નિંદું ! કોણ અપરાધી ! કોણ નિર અપરાધી ! આ
માટે હું કોને ઠપકો આપું ! નહીં, નહીં, કોઈ ઠપકાપાત્ર
નથી. કોઈ અપરાધી નથી. કોઈ નીંદાપાત્ર નથી, હું જ અપ-
રાધી છું. હું જ ઠપકા પાત્ર છું, તો તે હું જ લોગવું છું, શું કહું.

‘ દેહ ધરેકા દુખ યહી, દેહ દેહ કછું દેહ;
દેખ ખેહ હો ભયગી, ફીર કે ન કહેગો દેહ. ’

દુઝામે દોનો ગઈ, ગઈ રીઝી ઓર રામ,

‘ સ્વાર્થ પરમાર્થ કુચ્છ ન હુવા, આખીર ભય બદનામ;
ના કછુ કરો, ન કર શક્યો, ના કછુ કરને યોગ,
તુલસી આય સંસારમેં ભલે હસાયે લોગ. ’

આ શબ્દો તેના અંતઃકરણની બહાર નીકલતાજ તેને મુછી
આવી ગઈ, અને બેશુદ્ધ બની. હાય ! હું આ કેવું ભયંકર
સ્વપ્ન જોઈ છું, તે ભયંકર ચીસ નાખતાની સાથે નીચે
ટુટી પડ્યો. એટલામાં વાણી થઈ કે,

‘ સુખ દુઃખ મનમાં ન આણીએ, ઘટ સાથેરે ઘડીયાં,
ટાળ્યા તે કોઈના નવ ટળે, રઘુનાથનાં જડીયાં. ’

માટે ઓ કાયર ! ભયથી ભયભીત બનેલા ભગવતસીંહ
ભાગૃત થા. તું જે ભયંકરસ્વપ્ન જુવે છે, તે તેવું ભયંકર નથી,
પણ સુખકર છે. જેણે તને એકવાર પ્રાણુદાન આપી તારી રક્ષા
કરેલ છે તે શું તારો નાશ કરવાને તત્પર થશે ? જેને તે તારા
ગુરૂ સમાન ગણ્યો છે, તે ગુરૂની અવગણતા કરવી, તેના પર
અવીશ્વાસ રાખી તેના ઉપર આવે આરોપ મુકવો તે શું તારા
જેવાને ઘટીત લાગે છે.

નક્કી બલ્યજે ! અબધુતે પોતાના સ્વાર્થ માટે કરણસીંહનું
હરણ કરાવી, તાડું રાજ તને પાછું અપાવ્યું નથી ! પણ ન્યાય,
સત્ય અને નીચ કર્મો કરનારાઓના ગાત્રો ગાળી નાખવા માટે

જ ! માટે સાવધ થા. તારા ક્ષત્રીપણાની ટેકને જાળવી રાખવા,
તારા ક્ષત્રીપણાની કીરતીને ચોટતા કાળા કલંકને દુર કરવા
માટે, એકવાર તારા હાથમાં તારી તરવારને લે, અધમ અને
પાપીમાં પાપી દુષ્ટોના રૂધીરની ધારા ચલાવવા તારા 'ક્ષત્રી
બાહુબળને અજમાવ ! તારી તરવાર તને મદદ કરશે ! તારી
તરવાર તારી જશના કરશે ! તારી મદદે સહાયભુત મહા-
સમર્થો ઉભા છે. તે સમર્થોના સમર્થને, એકવાર તારા શત્રુઓનો
સંહાર કરતાં જોઈશ ! માટે કહું છું તે તું સાંભળ !

‘ હીમત કીમત હોય, હીમત બીન કીમત નહીં,
કરે ન આદર કોય રદ કાગળ જ્યું રાણ્યા.
પામી ઉત્તમ હે જન્મ, સર્વોંગે પુર્ણ હોય જે,
ન જાણે નિજનું શ્રેય, આત્મઘાતક છેજ તે. ’

આ વાણી સાંભળતાંજ ભગવતસીંહ તરત ઉભો થયો. ઝટ
તરવાર મ્યાનમાંથી જોત્તી હાથમાં લઈ, મનની સાથે ફરીને
ઘટના ઘડવા લાગ્યો, અહાહા ! હું કેવો મુર્ખ છું ! અહાહા !
હું કેવો અજ્ઞાન છું ! અહાહા ! મારી વીચારશક્તી કેટલી-
બધી મંદ છે. તેનો દોષીત હું છું, તેનો અપરાધી હું છું, તેનો
જવાબદાર હું છું, જેણે મારા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે, તેનોજ
હું તીરસ્કાર કરવા તયાર થયો છું છતાં તે કેવો દયાળુ છે !
છતાં તે કેવો ક્ષમાવાંત છે. તેને તે માટે જરા પણ ક્રોધ નથી,
તેને તે માટે જરા પણ અભાવ નથી, એ પુરૂષ કેવો હોવો

જોઇએ ? તે પુરૂષ શું ન કરી શકે ? તેની ઇચ્છામાં આવે તે કરી શકે ! તે કોઈ મહાત્મા નથી, તે કોઈ મહાન પુરૂષ નથી, પણ તે કોઈ અમધુત વેશે દૈવી શક્તી છે. જો તે દૈવી શક્તી ન હોત તો, શું તે કળાધર જાદુગરના જખરા જાદુના ઝપાટામાંથી મને બચાવી શકત ? જો તે દૈવી શક્તી ન હોત તો શું તે ગુફામાં મહાભુતનીને વશ કરી શકત ? જો તેનામાં દૈવી શક્તી ન હોત તો શું તે કરણસીંહને અધર ઉઠાવી લઈ શકત ? જો તેનામાં દૈવી શક્તી ન હોત તો શું તે મને માફ રાજ સ્વાધીન કરી શકત ? જો તેનામાં દૈવી શક્તી ન હોત તો શું તે મને આ સમે સાવચેત કરી શકત ? નહીં, નહીં, તે ખરેખર દૈવી શક્તી છે ! તે પુણ્ય છે, તે શ્રેયદાતા છે, તે જગતના કલ્યાણ અર્થેજ ઉત્પન્ન થયેલી હોય એમ હું માનું છું ! અહાહા ! મારા આવા કટાકટીને સમે મારા જેવા એક નિરભાગીને સહાયભુત થઈ પડી છે. તો પછી હું શા માટે મારી તરવારનો સહઉપયોગ ન કરું. નીદોષનો ભોગ લેનારાઓ, ભોળાઓને ભરમાવી પોતાનું નિય કર્મ કરનારાઓનો નાશ કરવાનો જે સમય મને મળ્યો છે તે સમયને હું શા માટે જવા દઉં ! સત્યમાંજ જય છે ! સત્યમાંજ સાર છે. સત્યથીજ દૈવી શક્તી સહાય થાય છે. સત્યથીજ સીદ્ધિ રીદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, સત્યથીજ આ સંસાર રૂપી સાગરને તરી શકાય છે. અન્યાયીઓને શીક્ષા કરવી એજ મારો ધર્મ છે તે ધર્મને અનુસરીને મારે વર્તવુંજ જોઇએ.

એટલું કહી તે ઝટ મહેલની નીચે ઉતર્યો, અને મહેલના

રક્ષકોને ખોલાવીને કહ્યું કે, 'અહો અનુચરો ! તમારા દુષ્ટ પતિને રાજથી ભ્રષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે, માટે તમારા હથ્યારને નીચે મુકી મને શરણ આપો, અગર જો તમે મારી આજ્ઞાનો ભંગ કરી મારી સામે ઉંચી નજર કરીને જોશો તો એક ક્ષણમાં તમારો નાશ કરવાને આ મારી તરવાર સમર્થ છે.'

તે રક્ષકોએ પોતાની તરવારો ખેંચીને ભગવતસીંહની ઉપર ધસી જઈને કહ્યું કે, 'એ નીચ ! તને એકવાર જતો મેલ્યો છે, તને એકવાર ક્ષમા મક્ષી છે, તો પછી ફરીને તારા પ્રાણનો નાશ કરાવવાને કેમ ઉન્મદ બન્યો છે ! જા ! જા ! હજી અમે તને જીવતો જવા દઈએ છીએ. પણ જો તારા બંધુના સેનાપતિને આ ખગર પડશે તો તે તારી જીવતા ચામડી ઉતાર્યા વગર રહેશે નહીં'.

ભગવતસીંહને હાડ હાડ વ્યાપી જવાથી, ભગવતસીંહ સીંહની પેઠે ગર્જના કરતો તે રક્ષકોની ઉપર તુટી પડ્યો. અને બકરાઓની પેઠે કાપતો કાપતો આગળ ચાલ્યો. આ ભયંકર કાપા કાપી જોનારાઓ ભય પામી પોતાના ઘરમાં સંતાઈ જવા લાગ્યા. અને આખા વીરપુરમાં ભય-ત્રાસ વર્તાઈ ગયો. ભગવતસીંહના ભાઈ કરણસીંહનો ખુટા સેનાપતિ લશ્કર લઈને ભગવતસીંહની સામે ધસી આવ્યો. અને તે બેની વચ્ચે દારૂણ યુદ્ધ મચ્યું. ભગવતસીંહની તરવારે એક ક્ષણમાં સર્વેને યમપુરીમાં પહોંચાડી દીધા. વીરપુર લોહી અને માંસથી ભરાઈ ગયું, અને તે લોહી માંસથી તૃપ્ત થવાને અનેક ભયંકર પ્રાણીઓ તુટી પડ્યા.

જેના વસ્ત્રો, લોહીથી રંગાઈ ગયેલા છે, જેનું શરીર લોહીથી ભીંજાઈ ગયું છે, જેની આંખોમાંથી અગ્ની ઝરી રહેલો છે, જેની તરવાર ચમકી રહેલી છે, એવો ભગવતસીંહ પોતાના શત્રુનાં બળનો નાશ કરતો શહેરના દરવાજાની બહાર આવ્યો.

દરવાજાની બહારના મેદાનમાં એક રણરથનાં રોપેલો હતો, જેની ઉપર કરણસીંહને લટકાવેલો હતો. તેની પાસે જઈને ઉભો. તે જોતાંજ તેના હાથ, તેનું શરીર ઉછળવા લાગ્યું.

એટલામાં મહાભુતની મહાભયંકર સ્વરૂપ ધારણ કરીને ભગવતસીંહની સમીપ આવી ઉભી. અને કહ્યું કે, ‘ અહો ભગવતસીંહ ! જ્ઞેય છે શું ? વીચાર શું કરે છે ? આ તારા દુષ્ટ બંધુને ઝટ છેલ્લી નાખ ! આ મહા નીચ છે ! એ ક્ષત્રી નથી ! જો તે ક્ષત્રી હત તો શું તે જાદુગરની કબુલ્લાત કબુલ કરત ? જો તે ખરો ક્ષત્રી હત, તો શું તે જાદુગરના બળનો ઉપયોગ કરત ! જો તે ખરો ક્ષત્રી હત, તો શું પોતાના કુટુંબનો, પોતાના બંધુનો નાશ કરવાને સમર્થ બનત ? માટે તે ખરો ક્ષત્રી નથી. તે ક્ષત્રીની જાતને વગોવનારો છે ! તેનો તું નાશ કર ! તેને જીવતો રાખવાથી તે કંઈકનો નાશ કરશે ! તે કંઈકને રંજાડશે ! તે કંઈકની મર્યાદા હુટશે ! તેનો સંગ દુષ્ટનો છે, અવીચારીનો છે, અધર્મીનો છે ! તે અધર્મીની, ને અવીચારીની આંખ ઉઘાડવા માટે તારા બંધુનો નાશ કર, ઢીલ નહી કર ! તેના નીચ ફર્મોથી સુર્ય પણ આંખો પડી ગયો છે ! તેના મહા પાપોનો પડછાયો પડવાથી આકાશનો રંગ બદલાઈ ગયો છે તે તું જો.

તેના મહાપાપના ભારથી પૃથ્વી પણ કંપી ઉઠી છે, તેમાંથી સર્વને મુક્ત કરવા માટે તારા જંધુ રૂપી શત્રુનો નાશ કર. તને ઇશ્વર સહાય કરશે ! એમાં તું પાપ ગણીશમાં ! એને તું જીવતો સમજીશમાં, પણ મરેલોજ સમજીશે. તું આ કાર્ય કરવાને માટે સરજાયો છે તે તું કાર્ય કરવાને સમર્થ થા, સચેત થા. આવેશમાં આવેલા ભગવતસીંહે તરત રણસ્થાન ઉપર ચઢી જઈ પોતાના ભાઈનું મસ્તક છેઢી નાખ્યું. ધડથી છુટું પડેલું મસ્તક ઉછળતું ઉછળતું એક ક્ષણવારમાં ક્યાં ગુમ થઈ ગયું તે ભગવતસીંહ જાણી શક્યો નહીં.

ભગવતસીંહને લઈને મહાભુતની મહેલમાં આવી, અને ભગવતસીંહને સીંહાસન ઉપર બેસાડીને કહ્યું કે, ' હવે તું શાંત થા ! શાંતરૂપ ધારણ કર ! મર્યાદા રૂપ વસ્ત્રો ધારણ કરીને તારી પ્રજાને ધીરજ આપી, તારી પ્રજાના મનમાં પેઠેલા ભયને દૂર કર. લાહી માસથી ભરાઈ ગયેલા નગરને સ્વચ્છ કરાવી તારી સત્તાને સ્થાપ. હવે હું જઈશ.' એટલું કહી તે મહાભુતની અઘોષ થઈ ગઈ.

આ રણસ્થાનની ભયંકર ગર્જનાથી પૃથ્વી ડાલવા લાગી, સર્વત્ર અંધકાર વ્યાપી ગયો, અને આરે દીશાએ ભયંકર સ્વરૂપ ધારણ કરી ઓકીયાં કરવા લાગ્યો.

મધ્યાન થતાંજ કળાધર જાડુગર કાળસ્વરૂપ ધારણ કરીને તે મસ્તકની સાથે મહોટી ભયંકર ફેંજ લઈને તે રણસ્થાનની આગળ આવીને ઉભો.

કળાધરના હુકમથી તે લશ્કરે આ વીરપુરને ઘેરી લીધું, અને વીરપુરની ઉપર તોપોનો મારો ચલાવ્યો.

પ્રીય વાંચક ! કળાધર પોતાની સાથે જે ભયંકર ફોજ લાવ્યો હતો, તે ફોજ કનકાવતી નગરીના રાજાની હતી. તે રાજા કળાધરના જાદુથી ખડુ ડરતો હતો. તેથી તેણે પોતાની ફોજને કળાધરની મરજી મુજબ વર્તવાને આપી હતી. કળાધર જાદુગરના હુકમથી કનકાવતીના લશ્કરે વીરપુર ઉપર જખરો તોપોનો મારો ચલાવ્યો પણ તે મારાથી વીરપુરને જરા પણ હાની ન થઈ. તેનું કારણ શું તે વાંચક ! તું જ સમજી લેજે.

રણસ્થળ ઉપરથી કરજીસીંહના ધડને ઉતારવાને કળાધર જાદુગરે પોતાની જાદુઈ વીધાના બળનો ખડુ પ્રયોગ કરી જોયો, પણ તેના તે પ્રયોગમાં તે સંપૂર્ણ રીતે ફાવી શક્યો નહીં.

વીરપુર ઉપર જખરો તોપનો મારો ચાલુ થઈ રહ્યો છે, છતાં વીરપુરના કીલ્લામાંથી એક કાંકરી પણ ચસકતી નથી. તે જોઈ કળાધરનું લશ્કર વીરમય પામી ગયું.

જેણે કેસરીઆ રંગના વસ્ત્રો ધારણ કરેલા છે, જેનો ઘોઠા કેસરી રંગથી રંગવામાં આવેલો છે, જેના ભાલા ઉપર કેસરી રંગ ચઢાવેલો છે, એવો ભગવતસીંહ જય શક્તી ! જય શક્તી ! તારો સર્વ જય થાઓ ! તારા બળથી અધમોનો નાશ થાઓ ? તારા પરાક્રમથી પૃથ્વી ઉપરનો ભાર ઓછો થાઓ ! આવી રીતે લલકારતો અને શત્રુઓના હાડ માત્રો ગાળતો ગાળતો કળાધરની જખરી ફોજની અંદર પેઠો.

ભગવતસીંહને ફોજનો સંહાર કરતો જોઈ કળાધર જાદુગર ભગવતસીંહની સામે આવી ઉભો, અને અપશબ્દોથી ભગવતસીંહની છાતી વીંધવા લાગ્યો કે, “ઓ કમંબખત ! સખુર કર ! તારી તરવારને મ્યાન કર ! બકરાઓને કાપવામાં શું તારી કીર્તી સમજે છે ! પહાડ સરખા ઉભેલા પ્રચંડ યોદ્ધાની સાથે તારા પરાક્રમને અજમાવ ! તું જાણતો નથી હું કેણું છું ! તું મને જોળખતો નથી, હું કેવો મહા સમર્થ છું ! મારી સમર્થ સત્તા આગળ તું એક તૃણ સમાન છે ! તે તૃણને કાપતા કેટલીવાર ! તે તૃણને અગ્નીને સ્વાધીન કરતાં કેટલી ઢીલ ! મહાન રાજાઓને વશ કરનાર આ કળાધર જાદુગરને તું કેમ ભુલી ગયો ! તેં મારી મર્યાદા ભુટી છે ! તે કુતરાને, હું હવે કેમ જીવતો જવા દઉંશ ! તે તો તારા ભાઈનું મસ્તક છેલ્લું છે, પણ પારકા બળ ઉપર જીવન ગાળનાર તારું મસ્તક ન છેલ્લું તને લોખંડના ઝેરી અણીયાળા ખીલાવાળી પેટીમાં પુરી તને રીખાવી રીખાવીને મારીશ ! હજી હું તને કહું છું, સમશ્યામાં સમજાવું છું, જો તારા પ્રાણની જેવના સખતો હો તો તારી તરવારને નીચે ફેંકી દઈ મારે શરણે આવીશ તો હું તારા અપરાધને ક્ષમા કરીશ. જો તું નહીં સમજીશ તો હું તારી નજર સમક્ષ આ તારા વીરપુરને બાળી ભસ્મ કરી નાખીશ અને પછી તને તારા કૃત્ય બદલ શીક્ષા કરવાને તત્પર થઈશ.”

કળાધરના મસ્તક ઉપર તરવાર મુકીને કહ્યું કે, તારામાં કેટલીક સત્તા છે, તે સત્તાથી ‘તારા મસ્તક ઉપર મુકવામાં

આવેલી મારી તરવારનો નાશ કર, અને પછી મારો નાશ કરવાને તત્પર થજે, ' પોતાના મસ્તક ઉપર મુકવામાં આવેલી તરવારનો નાશ કરવા માટે કળાધરે પોતાના બળને, બહુધ વિદ્યાને, બહુ અજમાવી જોયા, પણ પોતાના મસ્તક ઉપરથી ભગવતસીંહની તરવારનો નાશ કરી શક્યો નહીં, તે જોઈને ભગવતસીંહે કહ્યું કે, ' ઓ દુરાત્મા ! જગતકર્તાના કાયદાનો ભંગ કરી, તારી દુષ્ટવાસનાઓ પુર્ણ કરવા માટે, તારી બહુધ વીધાના બળથી તારી સત્તા ચલાવીને, આ ભુમિ ઉપર કાળો કેર વર્તાવી મુક્યો છે. તે તારા ભયંકર ત્રાસથી ત્રાય ત્રાય પોકારી રહેલા અસંખ્ય જીવોની દીનવાણી સાંભળીને, તે જીવોને, તારા ત્રાસમાંથી મુક્ત કરવા માટે તે જગતકર્તાએ એક અલૌકિક શક્તીને ઉત્પન્ન કરેલી છે, તે શક્તીની સહાયતાથી મેં આ તરવાર તારા મસ્તક ઉપર મુકી છે. '

કળાધર—ઓ મુખો ! આ જગતનો કોઈ કર્તા નથી, અને કદાચ તું માનતો હો, અને તે તારી માન્યતાથી તારી તરવારને મારા મસ્તક ઉપર રાખી મને ભય બતાવે છે. તે તારી શક્તીથી તું શું કરી શકે છે, તેજ માત્ર જોવા સાડું તારી તરવારનો નાશ કરતો નથી. તું કેવળ અજ્ઞાન છે, તેથી તું તારું સ્વરૂપ ઓળખી શકતો નથી, તો પછી તું બીજાનું સ્વરૂપ શું જાણી શકવાનો હતો. જો તું તે જાણી શકવાનું જ્ઞાન ધરાવતો હત તો, આ જગતનો કર્તા છે, એમ તું કદી પણ મને કહેત નહીં. હમણાં તારી શક્તિનો, અને તેના

સાથે તારો પણ નાશ કરીશ. જોઈશું કે, તારો જગતકર્તા અને તેને ઉત્પન્ન કરેલી શક્તિ મને શું કરે છે.

ભગવતસીંહ—ઓ દુરાત્મા ! જગતકર્તા નથી, એમ કહેનાર તું ખરેખર મનુષ્ય નથી પણ કોઈ પીશાચ છે. તારો આત્મા દુષ્ટ વાસનાઓમાં વિટલાઈ ગયેલો હોવાથી જગતકર્તાને ભુલી જઈ પોતે નાસ્તિક બની બેઠો છે. તે દુષ્ટવાસનાઓને જ્યાં સુધી તારો આત્મા ત્યાગ કરશે નહિ ત્યાં સુધી તારા આત્માને થયેલા ખોટા ગર્વનો નાશ થનાર નથી. તારાજ જેવા બીજા આત્માઓ હું કોણીશું, મારું કર્તવ્ય શું છે, મારે વારંવાર કર્મોધારી જીવોની સાથે શા માટે જન્મ લેવો પડે છે, તેનો વિચાર નથી કરતા, તો તે આત્માઓ અતોબ્રહ્મ તત્તો બ્રહ્મ થાય છે, તેનું મુળ કારણ તેની દુષ્ટ વાસનાઓ છે. આ જગતની અંદર જે જે વસ્તુઓ ઉત્પન્ન થયેલી છે તે તે વસ્તુઓ અંદરથી ખોટી હોય, ઉપરથી મોહક અને સુંદર હોય, તેનો વિચાર ન કરતાં, તે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા માટેની જે વાસના તેને થાય છે, અને તે વાસના તેને દુઃખોની અને પાપોની ગુફામાં ઘસડી જવાનો પ્રયત્ન કરે છે, છતાં તે આત્મા તે નાશવંત વસ્તુનો ત્યાગ કરી શકતો નથી, તેથી તે આત્મા ગર્વીષ્ઠ બની જઈ પોતાનું કર્તવ્ય ભુલી જાય છે, જો તે આત્મા પરમાત્મનું ધ્યાન ધરી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરે કે, ‘ મારી બુદ્ધિને બ્રહ્મ કરનારી એવી વસ્તુનો નાશ કરો ! નામ અને કીર્તિ મેળવવાના આવતા ખોટા સ્વપ્નાનો નાશ ’

કરો ! જે જે વસ્તુ સ્વામીપણાનું અભિમાન ઉત્પન્ન કરાવે છે તે વસ્તુનો નાશ કરો. અર્થાત્ ! આ આત્માને આ નાશવંત જગતમાં ફરી ફરીને જન્મ આપનારી સર્વ વસ્તુનો નાશ કરો ! તો શું તે જગતનકર્તા પોતાના આત્માની ઇચ્છા પૂર્ણ નહીં કરશે.

અફસોસ ! આ જગતમાં જે જુલમગારો ઉત્પન્ન થઈ પોતાનો ત્રાસ વર્તાવી રહેલા છે તે જુલમગારો એવું માની બેઠા છે કે, અમારાથીજ સઘળાઓની ઉત્પત્તિ થાય છે, અને અમારામાંજ સઘળા લય પામે છે, અમે તે અદ્વિતીય બ્રહ્મ છીએ, અને ન્હાનાથી ન્હાના છીએ. સ્થુલથી સ્થુલ છીએ. સર્વ અમત્કારીક જગત તે અમે છીએ, અમેજ પુરાતન, અમેજ ઇશ્વર, પ્રકાશ અને આનંદ તે પણ અમે છીએ, પુણ્ય અને પાપની અમને ધાસ્તી નથી, અમારો નાશ થતો નથી, જન્મ શરીર, કલ્પના, બુદ્ધિ એની સાથે અમારો સંબંધ નથી, પૃથ્વી, આપ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એનાથી પણ અમે બહુ દુર છીએ. એવી રીતે માનનારાઓમાંનો એક તું છે. પણ તેનું પરિણામ કેવું આવશે તેનું તું પ્રત્યક્ષ જોઈશ નહીં ત્યાં મુધી તારા આત્માના ગર્વનો નાશ થનાર નથી.

‘ જા ! પાપી જા ! એક ઝટકાની સાથે તારા મસ્તકને ઉરાડી નાખીશ ! પણ તારા મસ્તકને ઉરાડવાનો હજી ઘણો લાંબો સમય છે, તેથી તારા મસ્તક ઉપરથી મારી તરવારને

પાછી ખેંચી લઈને આ સમે હું તને જીવતદાન આપું છું, તે જીવતદાન લઈને તારે રસ્તે પડ. અગર તારે રસ્તે ન પડવું હોય તો તારાથી થાય તે કરી લેજે. ’

એટલું કહેતાની સાથેજ ભગવતસીંહ કનકાવતીના લશ્કરની ઉપર ધસી ગયો, તે જોઈ કળાધર ભગવતસીંહની ઉપર દોડ્યો.

ભગવતસીંહ તો ઘાસની પેઠે લશ્કરને કાપવા લાગ્યો. પણ કળાધરના ઝપાટામાં ભગવતસીંહ ન ચઢવાથી કળાધર કાયર બની ગયો, પણ જ્યારે મહાભુતની લયંકર સ્વરૂપ ધારણ કરીને કળાધરની ઉપર ધસી, તે જોઈ કળાધર ત્રાસ પામી જઈ, પોતાને હાથે કરણસીંહના મસ્તકને ઉપાડી મહાભુતનીની તરવારની અણી ઉપર ફેંકી દીધું, તે મહાભુતનીએ ઝીલી લઈને સર્વ લશ્કરની સમક્ષ ભક્ષ કરી ગઈ. આ લયંકર પ્રકાર જોતાંજ કળાધર અને તેની પુઠે પડીને લશ્કર પોતાના પ્રાણ બચાવવા માટે નહાસવા લાગ્યું. પણ તે મહાભુતનીઓ તમામ લશ્કરની કતલ કરી પૃથ્વીને લોહી અને માસથી ઢાંકી નાખી.

મહાભુતનીએ મહાલયંકર ગર્જના કરીને ભગવતસીંહને કહ્યું કે, ‘ઓ ભગવતસીંહ ! ઓ વીરલા પુરૂષ ! શાંત થઈ કેમ ઉભો ? જે કામ હજી કરવાનું છે તે કામ ક્યાં વગર કળાધર બાદુગર, અને તેને મદદ કરનારા ખળ રાજાઓની આંખ ઉધડનાર નથી. માટે કનકાવતી ઉપર તારી નજરને

ફેંક ! તે તરફ તારા ઘોડાને છોડી દે ! અને કનકાવતીના તમામ લશ્કરનો નાશ કરી, તેના રાજાને ઠેક કરી, તારા નામને અમર કરી લે. પછી જોઈશું કે, કળાધર જાદુગર કનકાવતી નગરીમાં પોતાનું રાજ કેમ ચલાવે છે, નીર્દોષ બાળાઓની મર્યાદા કેમ લુટે છે ! પોતાનું જાદુ તંત્ર કેમ ચલાવે છે ! જા ! સત્વર જા ! તારું કાર્ય સીધું કર ! કનકાવતીને બાળી ભસ્મ કરી નાખ ! તેના દુષ્ટ કારભારીઓને પકડી છેલ્લી નાખ ! જા મારી રજા છે ! જા ! મારી તને સહાયતા છે ! જા ! જસ રંગ જમાવ ! એટલું કહેતાની સાથે તે મહાભુતની અલોપ થઇ ગઇ.

જેમ અગ્નીમાં લોહ નાખવાથી તપી જાય છે, તેમ મહાભુતનીના ચપ્પેથી ભગવતસીંહ તપી જઇને પોતાના ઘોડાને એકદમ કનકાવતી નગરી તરફ છોડી દીધો.

કનકાવતી નગરીમાં પ્રવેશ કરતાની સાથે તેણે પોતાની બચકર રૂપ ભવાનીને ભોગ આપવાને વાર લગાડી નહીં. જે જે મોરચાઓ સામે આવતા ગયા તેનો નાશ કરતો તે કનકાવતીના રાજાના મહેલમાં જ પહોંચ્યો, અને કનકાવતીના રાજાને ઠેક કરી લઇને કનકાવતીને સળગાવી મુકી.

કનકાવતીને સળગતી જોઇ કનકાવતીની પ્રજા ત્રાસ પામી પોતાનો માલ ખજાનો મુકી છુવ લઇને નાઠી.

કનકાવતીને સળગતી રહેવા દઇ, કનકાવતીના રાજાને ઠેક કરી ભગવતસીંહ વીરપુરમાં દાખલ થયો. પણ જે રણસ્થાન

ઉપર કરણસીંહનું ધડ લટકી રહેલું છે તે હજી સુધી અગ્ની-સંસ્કાર લેજું થયું નથી. તેનું કારણ પ્રિય વાંચક ! હવે પછી તારા જાણવામાં આવશે.

જેમ હનુમાને લંકાને સળગાવી મુકી હતી, તેમ લગ્ન-વતસીંહે પણ પોતાના પરાક્રમનો અને શક્તીનો અદ્ભુત અ-મત્કાર બતાવી અનીતિમાન, ધર્મરહીત થઇ અનર્થ કાચો કરનારા, અને સર્વેને દુઃખ રૂપી થઇ પડેલા મહા દુષ્ટાચારી રાજાઓના, હાડ ગાત્રો ગાળી નાખવા માટે, કનકાવતીને સળગાવી મુકવાથી, કનકાવતીની સકલ પ્રજા ભય-ત્રાસ પામતી પોતાનાં રાજાને ફીટકારતી, ઉંઠો નીશ્વાસ નાખી આંખમાંથી ખોર ખોર જેવડાં આંસુઓ પાડતી, પોતાના બાલબચ્ચાઓનાં પ્રાણ બચાવવા માટે, જ્યાં ત્યાં ન્હાસભાગ કરવાથી સર્વત્ર જખરો ભયત્રાસ વર્તીય રહ્યા હતા.

આ ભયંકર ત્રાસ સર્વત્ર પસરી જવાથી, કનકાવતીની આસપાસ વસેલા ન્હાનાં મોટાં ગામડાઓનાં લોકો ભયભીત બની જઇ, પોતાનાં જર જોખમની તલભાર પણ પરવા ન કરતાં પોતાનાં ગામડાઓને નવગજનાં નમસ્કાર કરીને, સત્ય રાજાઓના પ્રદેશની હદમાં જઇ વસવાની ઢોઝઢોઝ કરી મુકવાથી કનકાવતીનો આખો પ્રદેશ ઉજડ થઇ ગયો.

એક બાબુ કનકાવતી આગથી બળી રહી છે, બીજી બાબુથી વીરપુરની ભાગોળે રોપવામાં આવેલા રણસ્થંભની આગળ કનકસેનને બાંધીને લગવતસીંહના અનુચરો ઉભા છે.

તે અબધુતે જોઈને કનકસેનને કહ્યું કે, 'ક્ષત્રી વંશને કલંકીત કરનાર દુરાત્મા ! તું ક્ષત્રી સીંહ નથી, પણ ક્ષત્રી સીંહના કુળમાં અંગારા રૂપે ઉત્પન્ન થયેલો દુષ્ટ રાજા છે. તે તારા પુર્વજોને રૈં રૈં નર્કમાં નાખવા જેવા કૃત્યો કર્યા છે, તે કૃત્યો બદલ તને શીક્ષા ભોગવવી પડશે. આ શીક્ષા જગત કત્તોની છે, તે શીક્ષા ભોગવવા માટે તને વારંવાર આ જગતમાં, અનેક યોનીઓમાં અવતાર લેવો પડશે છતાં તારી મુક્તી થનાર નથી, એવું તેં ઘોરકર્મ કરેલું છે. આ જગતમાં તું મહા દુષ્ટ, પાપી, મહા ભયંકર કૃત્યો કરનાર રાક્ષસ કહેવાય છે, તે તારૂં ખડું સત્યસ્વરૂપ બદલી નાખીને, મહાકૂર સ્વરૂપ ધારણ કરવાથી તારી પ્રજા ત્રાય ત્રાય પોકારી રહી છે, તારા પાપનો ભોગ, તારી નીર્દોષ પ્રજાને ભોગવવો પડ્યો છે. તારી પ્રજાના શાપથી તારૂં કોઈ પણ સ્થાનમાં કલ્યાણ થનાર નથી. તે તારા હાથે તારા પગે કાપી નાખ્યાંછે, તે તારા હાથે તારા સત્યનો નાશ કર્યો છે. તે શું કર્યું નથી ? તારી દુષ્ટ ઇચ્છા પુર્ણ કરવા માટે, નહીં કરવાનું તેં કર્યું છે. જો બરાબર જો ! તારૂં મહા પાપ તને શું બતાવે છે ! જો ! પાપી જો ! તારા મહા ભયંકર ઘોર કર્મો તને શું બતાવે છે ! તે તું જો. તારી પાપી આંખથી બરાબર જો ! તારી કનકાવતીની શી દશા થઈ છે. તારી પ્રજાની શી દશા થઈ છે, તે દશા તરફ તારી પાપી આંખને ફેંક ! આવા તારા ઘોર કર્મોનું ફળ તું ભોગવે છે કે, તને મહદ કરનાર પહેલો

હુષ્ટ બહુગર કલાધર લોગવે છે ? અરે ઓ નીચ ! તારી રાજનીતિ, તારી ધર્મ નીતિ, અને તારા પુર્વજોનાં પરાક્રમે તરફ નજર ન કરતાં, કામાંધ બનીને એક બહુગરના તેજમાં અંબઈ ગયો, તેને આધીન થઈ તેનો ગુલામ બની ગયો, ધી-ક્ષાર છે તને, ધીક્ષાર છે તારા રાજ ધર્મને ! ધીક્ષાર છે તારી ક્ષત્રી જાતને ! તારા કરતાં કાંટામાં ઉગેલાં પુલોમાં વધારે ગુણ હોય છે, તારા કરતાં વનમાં રહેનારા અજ્ઞાન માણસો અને પક્ષીઓમાં પણ વધારે ગુણ હોય છે. પણ તારા જેવાં કહેવાતાં રાજાઓમાં તેવો ગુણ નથી હોતો એજ મહાદુષ્ટનું કારણ છે. તારા કુકર્મોની કંઈ શીમા છે, તારા માથા ઉપર જેટલાં બાળ છે, તેટલાંજ તારા દુશ્મનો છે, તે દુશ્મનોને તું જેવા તેવા સમજીશમાં, તે દુશ્મનો તારા કળાધરથી કે તેના બહુથી બી-નારા નથી, ક્યાં છે તારો સલાહકાર ! ક્યાં છે તારો નાસ્તિક મદદગાર ! કેમ તારી સાથે આવી, તારી બળતી નગરીને ઓળવી, તને બચાવી શક્યો નહીં. આવું ઘોર કર્મ કરવાથી કેના સુ-ખનો, કેના વૈભવનો, કેની સંપત્તીનો, કેની સંતતીનો નાશ થયો છે તેનો તું વીચાર કર ! તારી નગરીનાં નાશ સાથે તારો પણ હમણા નાશ થશે, તેનો પણ તું વિચાર કર, ઓ પાપી ! ઓ નીશાચર તેનો તું વીચાર કર !

કનકસેન—ઓ પાપાણુ પુજક ! આ જગતકર્તાની હસ્તી-નો, પુણ્ય અને પાપને માનનારાઓને વિચાર કરવાનો છે, પશું

પોતાનો નાશ નથી એમ માનનારાઓને કંઈ પણ વિચાર કરવાનો નથી.

અબધુત—ખરેખર તું અને તારો સહાયક કેવળ વિષય-વાસના તૃપ્ત કરવા માટે નાસ્તિક બની જગતકર્તાની હસ્તીને સ્વીકારતાં નથી. પણ જ્યારે તે કાલનો મહાકાલ તમારા નાસ્તિકપણાનો નાશ કરવાને તમારી સમીપ આવી હોયો રહેશે ત્યારેજ તમે જગતકર્તાની હસ્તીને કબુલ કરશો. તે વખતે તમને તમારા પાપની જવાબા બાળી નાખશે. ઓ મુંઢ મતી ! હું કહું છું તે તું સાંભળ, અને ત્યાર પછી તારે જે વીચાર કરવો હોય તે કરજે.

‘શુભ મુંઢ મતિ, શા માટે મુઝાય વિષય સુખમાંહી,
સુખ લેશ નથી, અંત સમયે એ સર્વે છે દુખદાઇ.

તું દેખ વિચારી એ ક્યાંથી થયું,
વળી વણશે ત્યારે ક્યાંજ ગયું;
જે કોણની પાસે અખંડ રહ્યું,
જેમ મરૂસ્થલમાં સરીતા દરશે,
જેમ દર્યુમાં, પ્રતિર્બીબ દીશે,
નથી વાસ્તવ પણ તુજને ભાસે.
જેમ મર્કટ શુંજ વીણી લાવે,
કરી પુંજ કુકથી સળગાવે,

પણ ટાઢ રતી ભર નવ જાયે.’

સુભ.

અબધુતની આ વાણી સાંભળતાજ કનકસેન કાંપવા લાગ્યો,

અને મીઠુના પુતળાની પેઠે સજડ થઈ ગયો. કમળપત્ર પરથી જળખીંદુને ખરી જતાં કેટલીવાર ? સાગરનાં ઉછલી રહેલાં મોળ સાથે, નાણુક નૌકા કેટલી વાર ટકી શકે ? મુશળધાર મેઘ વૃષ્ટિ આગળ કેમળ લતીકાઓ કયાં સુધી ટટાર રહી શકે ? શિષ્મ રૂતુના સખત તાપ આગળ જળમાંથી બહાર કાઢવામાં આવેલું માછલું કેટલો વખત જીવી શકે ? તેમ કનક-સેનને થોડા સમયને માટે ઉત્પન્ન થયેલું નારિકેળું થોડા જ સમયમાં અલોપ થઈ જવાથી ઇશ્વરનું રમણ કરવાની વૃત્તિ તેના હૃદયમાં જાગૃત થવાથી તે કહેવા લાગ્યો કે, 'સીના સુ-સ્વરૂપ ઉપર મોહીત પહેલાં મનુષ્યો શું નથી કરી શકતાં ? વાસ્તવિક રીતે જોતાં રૂપ મુગ્ધ મનુષ્યો અંધ બનેછે. જેમ દ્વિપક સાથે પતંગનો જેવો સંબંધ છે તેમ મનુષ્યના મનરૂપી પતંગનો પણ સીની સુંદરતા રૂપી-દ્વિપક-પ્રકાશનો પણ તેવોજ સંબંધ છે. પ્રકાશ જોઈ પતંગ જેમ તેમાં પડવા ઇચ્છે છે, તેજ પ્રમાણે સુંદરતા જોઈ, મુગ્ધ થયેલા મુખ પુરૂષોનું મન પણ તેના તરફ દોડે છે. પ્રજ્વલિત દિવ શીખામાં પડી પતંગો જે પ્રમાણે પ્રાણ ગુમાવે છે તેજ પ્રમાણે સુંદર સુંદરીની સુંદરતા રૂપ શીખામાં મન પણ બલીને ભસ્મ થાય છે, લેદ માત્ર એટલોજ છે કે દીપ શીખામાં પડી, પતંગ ગોતાની બાકી રહેલી જીવન લીલા સમાપ્ત કરે છે ત્યારે મનુષ્ય રૂપ પતંગ જીવન ધારણ કરવા છતાં મૃત્યુ પામેલાની પેઠેજ ભ્રમિત બની જાય છે. કલા-ધરની અને મારી પણ તેવી ગતિઓ થઈ છે, તે પતંગ છે,

અને તેની પાસે જે અનેક સ્ત્રીઓ છે તે દીપક છે. તે વિચાર-હીન થઈ સ્ત્રીના રૂપ શીખામાં પડી માધુર્યની ઉશ્ણુ જવાળામાં પડીને રૂપાન્ધ બન્યો છે, એ દ્વિપ શિખામાં બળી ભસ્મ થઈ ગયા વગર રહેનાર નથી.

ખરેખર રીતે જોતાં તો આ જગતમાં સ્ત્રી એ એક વિષધર નાગણી છે, તેના વિષનો સ્પર્શ જેને થાય છે તે ઝેરને ઉતારવા માટે જો તેની પાસે વિચાર રૂપ ઔષધી નથી, તો તે આ જગતનો કટો દુશ્મન થઈ, પોતાનો અને પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારાઓના સુખનો, વૈભવનો, ધર્મનો નાશ કરે છે. તેવીજ રીતે મને પણ સ્ત્રીઓની સુંદરતાનું ઝેર ચઢી જવાથી હું આ દશાને પ્રાપ્ત થયો છું. વાંચક ! સર્પ જ્યારે માણસને કરડે છે ત્યારે તેનું ઝેર એકદમ માથાં સુધી ચઢી જાય છે, અને જો ક્ષણવારમાં ડંશ થયો હોય છે, તે ઠેકાણે પાછું ઉતરી આવે છે, અને ત્યારે તેનું જોર એકદમ વધે છે. ત્યારે તે વખતે તે પ્રાણ લેવાની શક્તિનો ગુણ બતાવે છે. તેનીજ પેઠે સ્ત્રીઓની સુંદરતાનું ઝેર તેવુંજ કાર્ય કરવાનો ગુણ બતાવે છે, માટે સ્ત્રીઓની નાબુકાઈ ઉપર લોભાઈ જઈ તમે કહી પણ તેના ઝેરનો સ્પર્શ કરશો નહીં ! એ હલાહલ ઝેર છે ! મારા જેવા કેટલાક કામાંધ માણસોએ કેવી ખરાબ દશામાં પ્રાણ ગુમાવ્યા હશે ? તેનો વિચાર કરજો ! સ્ત્રીનું રૂપ એ ખરેખર વીષ છે, તે ખરેખર ઝેર છે ! પહાડોમાંથી મળી આવતું ઝેર ખાવાથી કોઈક પણ

માણસ બચી શકે છે, અને તે ઝેર ઉતારનારી કોઈક પણ ઔષધી મળી આવે છે, પણ સ્ત્રીનું સુંદરતા રૂપ ઝેર પીવાથી કાંઈ પણ બની શકતું નથી. એક વખત એ સુંદરતા રૂપી ઝેર અંતઃકરમાં પ્રવેશ કર્યા પછી તેની કાંઈ પણ ઔષધી નથી. માટે હું ફરીને કહું છું કે સુંદરતા એ હલાહલ વિષ છે. તે ઝેરનાં ઘેનમાં ઘેરાઈ જવાને લીધે ઘડીકમાં શું લઉં છું, ઘડીકમાં શું કહું છું, અને ઘડીકમાં શું કહું છું, તેનું મને મુદ્દલ ભાન રહ્યું નથી.

અબ્બુત—ઓ કામાંધ ! આ જગતમાં જે પુરૂષો પોતાની ધર્મ પત્નિઓ સીવાય, પોતાની જાતીની કે પરજાતીની કે પોતાનાં કર્તા ઉચ્ચ વર્ણોની કે પોતાનાં કર્તા ઉતરતાં વર્ણોની જે જે સ્ત્રીઓ છે, અને તે તે સ્ત્રીઓ સર્વાંગે સ્વર્ગની અપ્સરાઓ કરતા પણ આ જગતમાં સરસાઈ ભોગવતી હોય, તેવી મોહક, સુંદર અને કોમળ સ્ત્રીઓની ઉપર આશક પડીને પોતાની દુષ્ટ વાસના પુર્ણ કરવા માટે તેવી સ્ત્રીઓને વશ કરવા સાફ અનેક પ્રકારનાં પ્રયત્નો કરીને, અથવા કપટજલ પાથરીને, તન મન અને ધનનો ભોગ આપીને પાછું ફરીને જોતાં નથી. તેવી સ્ત્રીઓને વશ કરવામાં આટલું કરવા છતાં પણ તેવી સ્ત્રીઓ વશ થતી નથી તો, તે કામાંધ પુરૂષો, પોતાની સત્તાનો, પોતાનાં બળનો, અને પોતાની સમૃદ્ધિનાં સામર્થ્યથી અસંખ્ય માણસોનો ભોગ આપી અને લઈને તેવી સ્ત્રીઓનું હરણ કરે છે, છતાં તેવી સ્ત્રીઓ તેવા દુષ્ટાચારી સ્વભાવવાળા પુરૂષોને વશ થતી નથી;

ત્યારે તે કામી પુરૂષો તેની ઉપર બળાત્કાર કરીને પોતાની દુષ્ટ ઇચ્છા પુર્ણ કરે છે, તેવી દુષ્ટ ઇચ્છા પુર્ણ કરનારાઓ, આ જગતની ખત્રીશીએ ચઢીને, પોતાની સત્તાનો, સમૃદ્ધિનો, વૈભવોનો અને આલોક ને પરલોકના સુખનો નાશ કરી લઇને ખુરામાં ખુરી અને કંગાલમાં કંગાલ સ્થીતીને પામી શ્વાનની પેઠે રઝળી રખડીને અને નરકમાં રહેનારા ક્રીડાઓની પેઠે તર-ફડીઆ મારી મારીને આ લોકનો ત્યાગ કરી ફેટલાકો ગયા છે અને ફેટલાકો જશે, અને તેવા સંજોગથીજ આર્યભુમીની અપદશા થઇ છે.

કામાંધ પુરૂષો પરસ્ત્રીઓની ઉપર મોહીત પડીને, તે સ્ત્રીઓનાં ગુલાબ સરખાં ગાલનાં ચુંબન કરતાં નથી, પણ માસના લોચાનું ચુંબન કરે છે એમ હું કહું છું. ખીમારીના ખીછાના ઉપર પડેલી સ્ત્રીઓની લારોનું પાન કરવું, અને પરસ્ત્રીઓનાં અધરામૃતનું પાન કરવામાં હું કાંઈ ફરક સમજતો નથી. ભુત યોનીઓમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી, ડાકણીઓનાં સ્તન ઉપર હાથ નાખવો, અને પરસ્ત્રીઓનાં સ્તન ઉપર હાથ નાખવા સમાન ગણું છું. શબવત સ્ત્રીઓની સાથે સંગ કરવો અને પરસ્ત્રીઓની સાથે સંગ કરવા બરાબર સમજું છું, અને તે પ્રમાણે તું અને તારો સલાહકાર સમજતો હતો, આજે તારી જે દશા થઇ છે તે કદી પણ થાત નહીં. રાવણની લંકાનો પણ નાશ થતો નહીં.

મહાભુતની—ઓ અબધુત ! હું ગરેબર કહું છું કે

તમને કોઇ મહા સમર્થ ગુરુ મળ્યો છે, અને તે ગુરુનાં સદ-
બ્રાધથી લલીત લલનાઓનાં કટાક્ષ રૂપી બાણથી બચવા પામ્યા
છા. આ જગતમાં પ્રથમ પદે સત્તા ધરાવનાંર એવા મહા
સમર્થ કામદેવને શ્રીકૃષ્ણ સીવાય કોઇ જીતી શક્યા નથી, તેવા
મહા સમર્થ કામદેવને વશ કરીને, શીલવૃત પાલનારી સન્નારીઓ
ની ઉપર જીલમ ગુજારનારાઓની શુદ્ધ ઠેકાણે લાવવા માટે તમે
જે લેખ લીધો છે તે લેખને હું બે હાથ જોડીને નમસ્કાર
કરું છું. ઓ અબધુત ! જેવી રીતે પુરૂષો લંપટો, કુચ્છંદી
અને અનીતિવાળા છે, તેવીજ રીતે શું સ્ત્રીઓ નથી ? મહાન
યોદ્ધાઓના માન લાંગ કરી, પોતાની દુષ્ટ કામના પુર્ણ કર-
નારી સ્ત્રીઓ નથી ? પોતાનાં જોખન રૂપી મદમાં મસ્તાન
બનેલી સ્ત્રીઓ જેવી ઝેરી નાગણોમાં, જેટલું ઝેર છે, તેટલું
ઝેર પુરૂષોમાં નથી. સ્ત્રીઓના હૃદય સરખું પુરૂષોનું હૃદય
કઠોર નથી, પુરૂષનો ગમે તેવો શત્રુ હશે, અને તે શત્રુ જો
તેના ચર્ચુમાં મસ્તક નમાવી પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગશે
તો, તે કોમળ હૃદયવાળો પુરૂષ તરત પોતાના શત્રુના અપ-
રાધને ક્ષમા કરીને, તેને પ્રાણુદાન દીધા વગર રહેશે નહીં.
પણ કઠોર હૃદયવાળી સ્ત્રીઓ જ્યારે ભયંકર સ્વરૂપ ધારણ
કરીને, ભવાની રૂપ તરવારને પોતાના હાથમાં પકડે છે ત્યારે
તે સ્ત્રીઓ પોતાના વીરોધીઓનો નાશ કર્યા વગર રહેતીઓ
નથી. તેમાંની હું એક છું, અને તેવા મારા અપરાધોને લીધે
મારે વારંવાર આ જગતની અંદર દૈત્યોની ચઢતી ઉતરતી

ચોનીચોમાં અવતાર લેવો પડે છે, હું પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કહું છું કે, હું મન્મથ નામના દધત્યની આજ્ઞાપાલક, અને તેની ઇચ્છાનુસાર વર્તનાર મહાભુતની છું; અને તેની ઇચ્છાથી, ભગવતસીંહ, કરણસીંહ, કનકસેન, અને તેની સાથે તમારો નાશ કરવાને તે ગુફામાં આવી હતી, પણ તમને જોતાં, તમે પુર્વ જન્મમાં કોણ હતા, અને તમારી સાથે મારો શું સંબંધ હતો, તે પુર્વ જન્મોના સંસ્કારોનું કંઈક જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાને લીધે તમારી પરીક્ષા કરવા માટે મેં તમારી પાસે 'કાં સંભોગ કર, કાંતો તારા રૂધીરથી માફ' બખ્ખર ભરી દેની.' માગણી કરી હતી, પણ તે મારી માગણીમાં તમે ન ફસાતાં મને ફસાવા દેવાથી મારી ખાત્રી થઈ કે, મારા સાતમે અવતારે તમે મારા અંદ્રશીખર નામના સ્વામી હતાં, અને સદ્બોધની નામની તમારી ધર્મપત્નિ હતી. તમે મને બહુ રહાતાં હતાં, અને મારી ઉપર તમારા અતુલ પ્રેમને લીધે તમે મને નિમિશવાર પણ એકલી રહેવા દેતાં નહોતાં. મારા મુખમાંથી જે જે શબ્દો નિકળતાં હતાં, અને મને જે જે ઇચ્છાઓ થતી હતી, જો કે તે શબ્દો, અને તે ઇચ્છાઓ તમને, અને તમારા કુદુઓને, ભય સમાન લાગતીઓ હતી, અને તેવી મારી ઇચ્છાઓ નહીં પુર્ણ કરવા માટે, તમારા કુદુઓ તમને કાંટા સમાન થઈ પડ્યાં હતાં, છતાં તમે તેની દરકાર ન રાખતાં તે મારી દુષ્ટ ઇચ્છાઓ પુર્ણ કરતાં હતાં. છતાં હું તમને મારા પતિ સમાન ગણતાં, તમારી પ્રતિજ્ઞા ન પાળતા, પરમેશ્વર સમાન

પતિના પ્રેમનો ત્યાગ કરીને, મારા પવિત્રતા ધર્મને તિલાંજલી
દઈને હું નીચમાં નીચ એક અધમ પુરૂષની ઉપર મોહીત
પડી હતી, અને તેનેજ મેં મારો પ્રાણ અર્પણ કર્યો હતો.

મારો તમારી ઉપર અભાવ છતાં, અને મારી દુષ્ટ વૃત્તિ
સંબંધી તમે જાણવા છતાં, મારો તિરસ્કાર ન કરતાં, અને
અવળા માર્ગનો ત્યાગ કરાવી, સવળા માર્ગે લાવવા માટે મને
હમે શરવાર બોધ આપતાં હતાં છતાં હું તમારા બોધની
પરવા ન રાખતાં, તમારો ત્યાગ કરી તે નીચમાં નીચ
પુરૂષની સાથે ભાગી જવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. અને તે
પ્રતિજ્ઞા પાળવા માટે ઉન્મદ બનીને મેં તમને ઝેર આપ્યું
હતું; તે ઝેરથી અસરથી તમે બેભાન થઈ જવાથી, હું તરત
તમને તે અવસ્થામાં તજી દઈને મારા તે નીચ પ્રેમીની સાથે
તમારા પ્રદેશની હદ છોડી ગઈ હતી. મારા તે નિચ પ્રેમીનું
અંતઃકરણ મારે માટે કેવું હતું તે હું પારખી શકી નહીં, તે
મારા નિચ પ્રેમીનો પ્રેમ મારા પ્રત્યે ખરો હતો કે ખોટો હતો,
તે હું પારખી શકી નહીં. તે નીચ માણસે મારી સાથે શ્યા
લોભથી મને પ્રેમ ફાસમાં ફસાવી હતી તે હું પારખી શકી
નહીં, તેથી હું તેના કૃત્રિમ અને આપસ્વાર્થી પ્રેમમાં લપટાઈ
જવાથી મને મારા ધર્મનું, અને મારી નીતિનું ભાન ન રહે-
વાથી તે દુષ્ટ પિશાચ મને ઘોર જંગલમાં લઇ ગયો, અને
ત્યાં મારું સર્વસ્વ લુપ્તી લઇ, મને જીવતાં જીવત જમીનમાં

દાટી ચાલી ગયો હતો. અને એવા અનેક અપરાધને લીધે મારે આ સાતમો અવતાર લેવો પડ્યો છે, અને તમારા અનેક 'કર્મ' બંધનોથી તમારે પણ આ સાતમો અવતાર લેવો પડ્યો છે. તમારાથી આ જગતના સંસારમાંથી, અને શીલવૃત્ત સ્ત્રીઓનાં ધર્મમાંથી બ્રૂટ કરાવનાર, અને મારા તન મન અને ધનને હુટી મને જીવતા જીવત જમીનમાં દાટી ચાલી જનાર તે નીચ માણસ બીજો કોઈ નહીં પણ આ કનકસેન મારે સાતમે અવતારે મને મળ્યો છે. તેનું વેર લેવા માટે મેં આ રૂપ ધારણ કરેલું છે.

તમે મારા સાતમા અવતારના સ્વામી હોવાનું મને જ્ઞાન થતા જ, હું તમને વશ થઈને, તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વરતી. તમારું કાર્ય કરું છું. કનકસેનનું મસ્તક છેલ્લા પછી, મારું મસ્તક પણ તારે હાથેજ છેદાશે, અને અમારા બંનેના મસ્તકો એકમેકનું વેર લેવા માટે એકમેકની સાથે પોતાનું જોર અજમાવતાં અજમાવતાં આકાશના વાદળામાં ભરાઈ જશે. ત્યાર પછી શું બનશે તે હું કહી શકવાને અસમર્થ છું.

આ જગતમાં જે સ્ત્રીઓ પોતાના પરમેશ્વર સમાન પતિને પરમેશ્વર સમાન ગણી, પતિની સેવા ન કરતાં, પતિને અનેક પ્રકારનાં દુઃખો દઈ, અન્યનાં પ્રેમમાં પડે છે, તે સ્ત્રીઓ વારંવાર વિધવા થાય છે, અને વિધવા થયા પછી, વિધવા ધર્મ ન પાળતાં, વ્યભિચારિણી બની વ્યભિચાર

કરી બાળહત્યા કરે છે ? તે વિધવાઓ અનેક નિચ યોની-
આમાં અવતાર લે છે. એ મારા પુર્વ જન્મનાં સંસ્કારથી
હું સીદ્ધ કરી આપું છું.

અબધુત—ઓ મહાભુતની ! તેં જે જે શબ્દો કહ્યાં
છે, તે શબ્દો અસત્ય છે એમ કહેવાને હું સમર્થ નથી.
અત્યાર સુધીમાં હું આ જગતમાં અનેક લોકોના સમાગમમાં
આવતાં, મેં જે અનુભવ મેળવ્યો છે, તે અનુભવ ઉપરથી
હું કહી શકું છું કે, પુર્વ જન્મના સંસ્કાર વગર માણસ
કંઈ પણ કાર્ય કરી શકવાને સમર્થ થતો નથી, અને તે
માણસના પુર્વ જન્મના સંસ્કાર વગર, તે માણસને દૈવી-
શક્તિ પ્રસન્ન થઇને તેની ઈચ્છાઓ પુર્ણ કરતીઓ નથી.
માટે માણસોએ પુર્વ જન્મને સાફ સત્ય રૂપી બાતું બાંધી
લેવા માટે સદ્ગુણને ચરણે જવું.

ભગવતસિંહ—અબધુત ! કનકસેનનાં આવા નાસ્તીક-
પણાનો ને તેના કુછંદી સંગીનો ત્યાગ કરાવવા માટે,
તેની પ્રજાએ અને તેના ભાયાતોએ બહુ બહુ કાલાવાલા
કર્યાં હતાં, પણ તે મુર્ખ ન સમજતાં, ભાયાતોના ગરાસ
લુટી લઇ, ભાયાતોને ભીખ માંગતા કર્યા હતાં, તેથી તેના
ભાયાતો હથ્યાર બાંધી તેની સામે થયાં, અને તેના
કેટલાએક ગામે બાળી નાખી તેના મહેલને ઉરાડી, તેના
પ્રધાનની પતની રમા, કે જેની સાથે આ કનકસેન પ્યારમાં

પડ્યો હતો તે રમાનું હરણ કરી ગયા. પણ આ પાપીની આંખ ઉઘડી નહીં તેના કહેવાથીજ, અને તેની શીખવણીથીજ કરણસીંહે, મારી ઉપર સીતમ ગુજારવાને બાકી રાખી નહોતી. માટે આ અદ્ભુત ! જેવી રીતે દુષ્ટ કરણસીંહને તમે શીક્ષા કરી છે, તેવીજ રીતે આ કનકસેનને શીક્ષા કરશો તોજ કળાધર જાદુગરનો અને તેની જાદુઈ સત્તાનો નાશ થશે. નહીં તો કદી પણ થવાનો નથી. જો કનકસેને, કલાધરને પોતાની નગરીમાં પેસવા દીધો ન હોત, તેને રાજના ખર્ચથી મ્હોટી મ્હોટી જાદુઈ ગુફાઓ બાંધી દીધી ન હોત, તેને પોતાના બળની સહાયતા કરી ન હોત, તો શું કળાધર જાદુગર આટલો બધો સમર્થ થઈ, અનેક નીર્દોષ, બાળાઓને અને અનેક મર્યાદાશીળ પુરુષોને પકડી પકડી પોતાની ગુફામાં કેદ કરી, પોતાની દુષ્ટ કામના પુર્ણ કરવાને શક્તિમાન થઈ શકત ? કળાધરે પોતાના જાદુઈ બળથી કનકાવતીને જેવી રીતે ચોતરફથી ખીલી લીધેલી છે કે જેથી કોઈપણ બળવાન રાજા કનકાવતીની ઉપર પોતાના બળનો ઉપયોગ કરી શકતો નહોતો. ઘણાક રાજાઓ આવી આવી પોતાના બળનો પ્રયોગ અજમાવી, શરમાઈ પાછા ચાલી ગયા છે. તેનો અંત આણુવા માટે, અને સર્વને જે ભય પેઠો છે તે ભયનો, તે દુઃખનો નાશ કરવાનો સમય આવે છે. તે સમયને હવે તમે નિર્ધારક ગણીને જવા દેશો નહીં, અને દુઃખી થતા અને ભય પામેલાઓના અંતઃકરણને ખરો આશીરવાદ લેવાનો.

ખરો સમય આજ છે, તે સમયને તમે ફેાકટનો ગણી
ગુમાવશો નહીં. આ કરવાથીજ તમારો સર્વત્ર જય થશે,
તમારા વખાણ થશે, તમારા ઉપર સર્વનો પ્રેમ ખંધાશે અને
ઘેર ઘેર અને ઠેર ઠેર દેવ રૂપે આપ પુજાશે. માટે ઝટ આ
નીચ રાક્ષસને જમપુરીમાં પહોંચાડી દો.

મહાભુતની—બોલ ! દુરાગૃહી બોલ ! મોતને પ્રીય
ગણે છે કે ક્ષમાને પ્રીય ગણે છે ! બોલ ! નીચ નીશાયર !
સુખની ઇચ્છા રાખે છે કે નરક યાત્રા કરવા જવાની ઇચ્છા
રાખે છે !

કનકસેન—હા ! હા !! હું પાપી ! હું રાક્ષસ !
તમે કહો તે હું છું, તમે જે ઉપમાં આપો તે દુષ્ટ ઉપમાં
લાયક માનો હું છું, હું છું, પણ ઇચ્છા મોતની, પણ તેની
સાથે તમારા રૂધીરનો એક એક પ્યાલો પીવાની પણ ઇચ્છા
છે, પણ તે ઇચ્છા પુર્ણ કર્યા સીવાય, આ શરીરમાં ઘર કરી
બેઠેલા મહા દુષ્ટાચારી જીવ કદી પણ પોતાના ઘરને ત્યાગ
કરનાર નથી, હા ! હા !! હું સારી પેઠે સમજી છું કે,
તમે પાપીઓ નથી, પણ મહાત્માઓ છો, ધર્મધુરંધર રાજાઓ
છો, પણ કેવા, અંતરથી કાળા, અને બહારથી ઉજળા, લોકોને
ખતાવવા માટેજ, પણ તમારો ખરો હેતુ શું છે તે જગતના
લોકો જાણતા નથી, તેઓ તો માત્ર તમને દેવ સમાન ગણે છે
પણ હું દેવ સમાન ગણનાર નથી. મારો અને મારી નગરીનો

નાશ અને રમાનું હરણ કરવાથી વીલાસ સુંદરી તમારા હાથમાં આવવાની નથી. વીલાસ સુંદરીના પગ કેવા છે, તેની આંખ કેવી છે, તેનું 'મોહુ' કેવું છે, તે કેવી સ્વરૂપવાન છે, તે તમારા આ અવતારમાં તો શું પણ હવે પછી પણ જો તમે ખીજ સાત અવતાર ધારણ કરશો તોપણ, તે તમારા જોવામાં આવનાર નથી ? આ આપ સ્વાર્થીઓ ! તમારા સ્વાર્થના માટે, તમારા કંઈક પુર્વના તપોબળને લીધે મારી નગરીનો નાશ કરવામાં ફાવી ગયા છે, તેથી શું તમે જગ જીતી ગયેલા સમજો છો, અને મારા જોવાનો નાશ કરવાથી શું કળાધર જાદુગર પોતાનું વેર લેવાને બેસી રહેશે ? તમે જેવી રીતે કરણસિંહનો નાશ કર્યો છે તેવીજ રીતે તમારો નાશ કરવાને કળાધર ચુકનાર નથી. શું તમે એવું સમજો છો કે તમારા આવા ભયંકર સ્વરૂપથી અને ભયંકર ત્રાસથી ડરી જઈ કળાધર જાદુગર પોતાનાં પરાક્રમનો ત્યાગ કરી તમને નમણુ આપશે ? તમે જો એવા સમર્થ હતા, તો પછી કળાધરને જીવતો કેમ જવા દીધો.

અબધુત—ઓ નીચ ! ઓ બુદ્ધિહીણ ! હું વીલાસ સુંદરી ઉપર મોહીત પડીને વીલાસસુંદરીને શોધવા માટે નીકળ્યો નથી; પણ વીલાસ સુંદરી જેવી ખીજ બાળાઓના ધર્મનું સંરક્ષણ કરવા માટેજ, તમારા જેવા પાપીઓનો નાશ કરવાને લીધે નીકળ્યો છું. તેને લીધેજ અંગે ભલુત ચોળી છે, તેને

લીધે આ દેહને દુઃખ દેવું પડે છે, તેને લીધે તમારા જેવા રાક્ષસોના સમાગમમાં આવવું પડ્યું છે.

મહાભુતની—હા ! હા !! સ્વાર્થ ! ! ! પણ તેના આપ સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સમાયેલો છે, તે તું ક્યાં જાણે છે ?

અખણ્ડ—સુખ લોકો પરમાર્થી પુરૂષોત્તમ ખરું સ્વરૂપ જાણી શકતાં ન હોવાથીજ, તેની સામે શીયાળવાની પેઠે ભસ્મ કરે છે, મુંડો મજીઠનો ભાવ શું જાણે ! આખરાની ખીસકોલી સાકરનો સ્વાદ શું જાણે ! આ કામાંધ રાજા ! જો કળાધરમાં વેર લેવાની શક્તી હોત તો કરણસીંહના મસ્તકને મહાભુતનીને સ્વાધીન કરી કદી પણ ભાગી જત નહીં, પણ આ કુર પશુ ! પહેલાં મુજ કાખ્યા વગર છોડનો નાશ થતો નથી, જેમ તારા પાપે તારા રાજનો નાશ કરાવ્યો છે તેમ તેનું પાપ તેનો નાશ મોઠે વહેલે કરાવ્યા વગર રહેનારજ નથી.

કનકસેન—હા ! હા ! ! પાપ ! ખચિત મહા પાપ ! ! ! મેં અને કળાધરે કરેલું છે, તે જગત જાણે છે તેમાં તમે નવાઈ જેવું શું કહ્યું. હું પાપી છું, તે પાપીને તેના પાપની શીક્ષા કરવાને તમે હવે કેમ ઢીલ કરો છો.

અખણ્ડ—અંહ ! એમ છે, તો પછી અહીંયાં વાર નથી. ધર્મીની ફરજોને ખાતર તું તારા અગણીત પાપોનો પસ્તાવો કરી સરજનહારની ક્ષમા માગી શકે તટલા સાફજ ઢીલ રાખી છે. છતાં તું તારા પાપનો પસ્તાવો ન કરતાં, વધુ પાપનો ભારો બાંધવાને ઉન્મદ ખન્યો છે.

કનકસેન—હવે ક્ષમા કેવી ! હવે પાપનો પસ્તાવો કેવો ! કેની પાસે ક્ષમા માગવી, અને કેની પાસે પસ્તાવો કરવો. જે ખમવાનું હશે તે ખનશે. તે માટે હું જરા પણ દીલગીર થનાર નથી.

અખધુત—તું ગમે તેવી રીતે લવારો કરી અમારું અપમાન કરીશ તોપણ અમે તારા જેવા નીર્દય ખની ન્યાયનો ત્યાગ કરીને, ફૂરપણાથી તારી સાથે વર્તનારજ નથી. ન્યાયને ખાતર ફરીને એકવાર તારા પ્રાણની રક્ષા માટે તને કહું છું કે, જો તું મારી ઇચ્છાનુસાર વર્તવાને કબુલ થઈશ તો આ લોકમાં જે તું સુખ ભોગવતો હતો તેથી અધીક સુખ ભોગવવાને ભાગ્યશાળી થઈશ.

મહાભુતની—જો જરા સમજી જા, અને તારા હીત શત્રુ કળાધરની તમામ જાદુ ! ગુફા ખતાવી આપવાનું વચન આપતે, એક ક્ષણમાં તારી ખળી ગયેલી નગરીને ઠેકાણે એક નવીજ અમરાપુરી વસાવી આપું.

કનકસેન—હું મારા મોત સીવાય ખીજ કશા લાભની પરવા રાખતો નથી.

અખધુત—એ સુખ રાજા ! જરા વીચાર કર ! એક રાક્ષસના ખચાવ માટે તારા પ્રાણની યાદુતિ આપવાને કેમ તત્પર થયો છે.

કનકસેન—મારા સુખ માટે, શું મારા લાભ માટે, મારા મીત્રનો તાશ કરાવવાને હું ઉન્મદ થઈશ નહીં. નહીં,

મારો પ્રાણ જતો હોય તો ભલે જાય. પણ તે નીચ કામ મારાથી કદી પણ થનાર નથી, તમારામાં સત્તા હોય તો તે ફર રાક્ષસને શીક્ષા કરજો.

મહાભુતની—ઓ નીશાયર ! માનવી જાતને લગવનાર ! હું તને ફરીને એકવાર કહું છું કે વીલાસ સુંદરીને કળાધરે કઈ ગુફામાં રાખી છે તેજ ગુફા માત્ર જતાવ, નહીં તો હમણું આ તરવાર વડે તારા મસ્તકને ઉરાડી નાખીશ.

કનકસેન—તારા જેવી હજારો મહાભુતનીઓ પોતાનાં હાથમાં હજારો તરવારો પકડી મારા શરીરનાં રાઈ રાઈ જેટલાં ટુકડાં કેમ કરી નાખતીઓ નથી, પણ કળાધરની ગુફાઓ જતાવીશ નહીં. તું તારા કેવા અંતઃકરણથી હમણું મારી સાથે વર્તે છે તે હું સારી પેઠે સમજું છું, પણ તે અબધુત સમજતો નથી, તે પણ વખત જતાં સમજશે.

મહાભુતની—નહીં જતાવીશ. આ તરવાર જતાવશે. માટે તારું અધમપણું મુકી દે. તું મારે માટે અબધુતને ગમે તેવી રીતે સમજાવીને, છટકી જવાની ઇચ્છા રાખનાર કામાંધ રાજા, તને અબધુત મુકી દેશે પણ હું તો તને મુકનાર નથી.

કનકસેન—જો તું તારી તરવારની શક્તી ઉપર થઈ-થઈ નાચી રહી હોતો, પછી તારી તરવારને કેમ અજમાવતી નથી. જા તારી તરવાર કળાધરની ગુફા જતાવશે.

અબધુત—ભગવતસીંહ ! હવે તમે શું જુઓ છો. ત-

મારી સન્મુખ ઉભેલા આ ચંડાલને તમારી તેજ તરવારથી ઉરાડી મુકો.

અબધુતનો હુકમ થતાંજ ભગવતસીંહે ઝટ મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચીને કનકસેનનું મસ્તક ઉરાડી નાખ્યું. મસ્તક ઉરાડતાની સાથે મસ્તક રણસ્થાનની ઉપર જઈ ચોટ્યું અને ખડખડ હસવા લાગ્યું.

આ સમે કનકસેનનું મસ્તક ખુબ ખડખડ હસવાથી, તે માટે અબધુતને શંકા થવાથી અબધુતે મહાબુતનીને પુછ્યું કે, ‘અહો મહાબુતની ! આ મસ્તક હસીને શું દર્શાવે છે ?

મહાબુતની—હવે પછી તમારી માથે આવી પડનારા મહા ભયંકર પરિણામની અગમચેતી.

અબધુત—તે કોના તરફની મહા ભયંકર પરિણામ નિ-પજવાની અગમચેતી છે તે કહી શકવામાં તું સમર્થ છો ?

મહાબુતની—ઓ ચતુર અબધુત ! હવે તે જાણી શકવા જેટલો મુદ્દલ સમય રહ્યોજ નથી. માત્ર સાવધ રહેવાનીજ જરૂર છે. ચેત ! ચેત ! ચેતા દેતી હું કે અખ તેરા નાશ કરનેવાલા કોઈ બડા દૈત્ય આતા હૈ.

એટલામાં ધરતી ધરણુવા લાગી, ધરતીના ધણુધણુટથી સુર્યનું તેજ ઝાંખું પડતું ગયું. આકાશ ક્યામ વર્ણ બનતું ગયું, ને નિમિશવારમાં સર્વે દિશાઓ અંધકારથી ઘેરાઈ ગઈ. મેઘનાથે ગર્જના કરવાથી, આકાશ ફાડી વીજળી બહાર

નિકળી જવા લાગી, તેની સાથે પવને પણ પોતાની સત્તાને ચલાવવાને બાકી રાખી નહીં. આ પ્રલયકાળ જેવો સમયો જોઈને, અબધુતે ફરીને મહાભુતનીને પુછ્યું કે, ‘આ ભુતની આ ર્યો પ્રકાર છે ?’

મહાભુતની—પૃથ્વી પાપનો ભાર ઝીટી ન શકવાથી, કંપી ઉઠી છે, અને તેના પડછાયે આકાશને ઘેરી લેવાથી, મેઘનાથ ! ચપલા અને સમીર સર્વ કોધાયમાન થઈ ગયા છે.

અબધુત—એતો મહા વિપ્રીતની વાત કહેવાય ! આ પાપનો ભાર પૃથ્વી ઉપરથી કેમ ઓછો કરી શકાય, તેનો તું ઉપાય બતાવી શકીશ ?

મહાભુતની—તેટલી શક્તી હું ધરાવતી નથી, એટલે લાચાર છું. એ કુદરતનો એલ છે, તે કુદરતજ બાણી શકે, આપણાથી શું થઈ શકે એમ છે. જે થયું તે જોયું; અને હવે પછી શું થાય છે તેજ માત્ર જોવાનું છે.

ધરતીના ધણુધણુટથી, પવનના સપાટાથી, કંઈક પહોડો, કંઈક વૃક્ષો તુટી તુટી જમીનમાં ગરક થવા લાગ્યા. પણ પક્ષીઓ પોતાનાં નિવાસ સ્થાનથી બ્રૂટ થઈ બચની ચીસો નાંખતાં પોતાનાં પ્રાણ બચાવવાને પ્રયત્ન કરી રહ્યાં હતાં, પણ તેઓનો તે પ્રયત્ન વ્યર્થ જવાથી જય હરી ! જય હરી ! તારા બાળકોની રક્ષા કર ! માથે આવી પડેલા અનીવાર્ય દુઃખનો નાશ કર ! મહાપાપનાં પડછાયામાં ઘેરાઈ ગયેલા

નિહોંપોને મુક્ત કર. તું ક્ષમાવંત છો, તું ભક્તવત્સલ છો. તારા
 વગર અમારો છુટકારો કરવાને બીજો કોણુ સમર્થ છે ? આ
 પ્રમાણે અસંખ્ય લોકોના મુખમાંથી ખરેખરી દીનવાણી નિકળી
 કેમ ન રહી હોય એમ અબધુતને ભાસવા લાગ્યું. તેથી
 અબધુત ચમક્યો, ચોતરફ પોતાની નજરને ફેંકી, પોતાની
 શક્તીને દોડાવી, પણ તે વડે તે કંઈ પણ બાણી ન શકવાથી
 તેનું હૃદય મેઘાચ્છાદિત આકાશની પેઠે ઘનધોર થઈ ગયું
 હતું. પણ આ શું છે ? તેનો ખરો ભેદ બાણી ન શકવાથી
 અબધુત વધારેને વધારે ભયભીત બની બેશુદ્ધ થતો ગયો,
 આવી બેશુદ્ધ દશામાં લથડીયા લેવા છતાં, પોતાનાં શરીરનો
 પરવશ થવા ન દેતાં, તેણે મહાભુતનીને કહ્યું કે, 'આ સમે,
 હું તને ખરેખર કહુ છું, કે, આ ઇશ્વરી કોપ નથી, પણ કોઈ
 દૈત્યોનો કોપ છે. જો દેવી કોપ હતો તો શું માણસને બોલવા
 કે ચાલવા કે કંઈ જોવા દેત ? માટે વહેને દોષ દેવો, એ
 દેવતો અપરાધ કરવા સરખો છે. તે પાપીઓનોજ સંહારી
 છે ! જે મહા અધમ, અને મહા પાપીઓ છે, તેને તે સર્વજ્ઞ
 શું જાણતો નથી ? તે સર્વે જાણે છે, પાપીઓના અપરાધ
 બદલ, પાપીઓને શીક્ષા ન કરતાં, પોતાપર પ્રેમ રાખનારા,
 પોતાનાં પ્રેમી ભક્તો ઉપર શું આપો કાળો કેરવર્તોવચા દેશે ?
 નહીં, નહીં, તે તો મહાન દયાળુ છે. તું મને જોડું સમજાવે
 છે, તે હું કેમ સમજી શકીશ. પૃથ્વી પાપનાં ભારથી કંપી
 ઉઠી નથી, પણ દૈત્યોની અસુરી માયાથી કંપી ઉઠી છે.

પાપનાં પડછાયાથી સર્વત્ર અંધકાર ફેલાઈ ગયો નથી, પણ દૈત્યો-
ની માયાના પડછાયાથી, સર્વત્ર અંધકાર છવાઈ ગયો છે. તું
જાણે છે, છતાં કહેતી નથી. તું જાણે છે છતાં, તેનાથી મને
અજાણ રહેવા દઈ; મને ભ્રમીત બનાવે છે. આમાં તારો કંઈક
પણ સ્વાર્થ હોવો જોઈએ તેથી તું સાચું બોલતી નથી.
પણ ઉલટું સમજાવે છે, તે હું સમજીશ. કેમ બનશે. છાનું
તે છુપુ રહેવાનું નથી, જોડું તે સાચું ઠરવાનું નથી. બનવાનું
તે અટકનાર નથી, નથી બનનાર તેને કોઈ બનાવી શકનાર
નથી. ઓ મહાંભુતની ! તું માન કે ન માન ! પણ હું જે
કહું છું તે સર્વ સત્ય છે, અને તું જે કહે છે તે સર્વ અસત્ય
છે. અફસોસ ! તારા અંતરમાં હજી પાપ ભરેલું છે, અને તે
પાપના તાપથી તું મારી સાથે આવી રીતે વર્તે છે. એમાં તો
હવે કંઈ સંશય જેવું રહ્યું નથી. છતાં તારા તે કપટથી હું
નીડર છું, જાગૃત છું, નિર્ભય છું. તને ક્ષાવવા નહીં દઈશ,
તારા પાપી સ્વાર્થને સાંધવા નહીં દઈશ. તારું શું કપટ છે,
તે હવે પછી સ્પષ્ટ રીતે જાણવામાં આવ્યા વગર રહેનાર નથી.
મસ્તક કેમ હસે છે ! તે હસતાં, હસતાં, શું સુચવે છે, તેની
કલ્પનાં કરવાથી હું કહી શકવાને સમર્થ થયો છું કે, ‘ ઓ
અબધુત ! જેવી મારી દશા થઈ છે, તેવીજ તારી દશા થશે
તે જાણીને હું હસું છું ’ બોલ ભુતની ! દૈત્યની દુતની ! જાદુની
યુતની ! આ મારી કલ્પનામાં તને કંઈ અસત્ય જેવું લાગે
છે ? આ જાદુઈ માયાનો પ્રકાર જોઈ માફ મગજ તો ફરી ગયું

નથી ને ? તારા દેત્યોની બાહુની અથાગ શક્તીનો મહાભય-
 કર ચમત્કાર જોઇને હું દીવાનો તો બની ગયો નથી ને ? દીવા-
 નો જાણી, વધારે દીવાનો બનાવવાની કંઈપણ પ્રેરણા તો તું
 કરતી નથી, મગજ ફેરવો ! જાણી, વધારે મગજ ફેરવી નાખ-
 વાને તારી માયીક જાળને ફેલાવેલી તો નથી ! તારી ફેલાવેલી
 જાળનાં ટુકડે ટુકડાં કરી નાખનાર આ મસ્તક છે, તે મસ્તક-
 ને પુછવાથી તે શું જોટું કહેશે ? નહીં કહે ! હવે એનો એમાં
 શું સ્વાર્થ રહ્યો છે, તે દુનિયાની જાંજાલની સાંકળમાંથી છુટી
 પોતાની ગતી કરવા માટેજ હસે છે, ગતી કરનારને શોધે છે,
 એમ હું માનું છું. અને તેની ખાત્રી કરવા માટે હું તેને હવે
 પુછું તે તું સાંભળ. (‘ મસ્તક તરફ આંગળી રાખીને) આ
 મસ્તક ! તારી ગતી કરવાની જો તું ઇચ્છા રાખતું હો, અને
 તારા પાપનું નિવારણ કરાવવાનું, અને પીતૃઓના શાપથી મુક્ત
 થવાની ઇચ્છા રાખતું હોય તો તું સત્યજ કહેજે ! તારા છેવ-
 ટના સત્યથી, તારૂં તારણ થશે, અને તે તારણથી તારી સર્વ
 દુષ્ટ વાસનાનો પણ નાશ થશે. આ મારો તને આશીરવાદ છે,
 માટે જોલ ! તું શા માટે ખડખડ હસ્યા કરે છે ? અને તે સીવાય
 તું જે કંઈ જાણતું હોય, તે પણ કહેવાને તું જરા પણ સંકોચા-
 ઈય નહીં, જેનો પ્રેમ મારી ઉપર છે, જેના પ્રેમથી હું આ
 દુરંગી દુનિયાનો વિચિત્ર રંગ જોવાને જીવતો રહેવા પામ્યો છું,
 તે તારો ખચિત ઉદ્ધાર કરશે. તું જગતનિયંતાના કોપથી ડરજે,
 પણ મારા અને આ મહાબુતનીનાં કોપથી તું જરા પણ ડરીશ

માં ! હવે તારે કરવાનું નથી, પણ તરવાનું છે, પ્રભુપદ મેળવવાનું છે, માટે સત્ય હોય તેટલું જ કહેજે. '

મસ્તક—ઓ અબધુત ! અત્યાર સુધી હું તને મુર્ખ; પરાધીન અને પારકી શક્તીના આધાર ઉપર જીવન ગાળનાર અને દૈત્યોની ઇચ્છાનુસાર વર્તે છે; એવું હું સમજીને, તારું મસ્તક પણ ઇલાઈને આ રણસ્થાનની ઉપર આવી મારી આગળ ચાટશે તેથી હસતું હતું. જોકે તું અબુધ નથી છતાં બલહીણ બનીને, આ ઇશ્વરી કોપ નથી, છતાં તું ઇશ્વરી કોપ સમજીને દૈત્યોની કારમી માયાને વશ થતો જોઈને મને હસવું આવ્યું હતું, પણ નહીં, હવે મારી ખાત્રી થઈ છે કે; તું પકકો ધૈર્યવાન સત્ય અને અસત્યની પરિક્ષા કરનાર સંતપુરુષ છે, જો તું હિર્ષદ્રષ્ટી અને ધટખુદ્ધિવાળો ન હોત તો, તું મને હસવાનું ખરું કારણ પૂછવાને કદી પણ લાગ્યશાળી થઈ શકત નહીં, અને મારા રૂબાંથી મુક્ત થવા માટે હું મારા હસવાનું કારણ, હું તને કદી પણ કહી શકત નહીં, આ ઉપરથી હું સીદ્ધ કરી શકું છું કે તારી ઉપર કોઈ અલૌકિક દૈવી શક્તીનો હાથ છે, તે આ મહાભુતની પણ જાણી શકી નથી. તે જાણી શકે તેટલી તેનામાં શક્તીજ નથી. માત્ર તેનામાં અસુરી માયા ઉત્પન્ન કરવાની શક્તી છે, અને તે શક્તી વડે જગતને ત્રાય ત્રાય પોકરાવી રહી છે. હવે તેનો અંત નજદીક આવી ચુકે છે, અને તે સારી પેઠે જાણે છે. પણ મારા મસ્તકની પેઠે તેનું મસ્તક તમારા હાથ વડે

છેદાય અને તે મારી આંખ જોઈ શકે એવી ધરણીથી, અને મારી વીધાની શક્તિથી હું આ હાલતમાં બોલી શકું છું. આહા ! આ મહાભુતની ! દૈત્યની દુતની પોતાનું દુષ્ટ કર્મ કરવા જતાં, પોતે સપડાઈ ગયેલી છે. આહા ! આ મહાભુતની ! પોતાની જાદુઈ રૂપી સાંકળમાં તમને ફસાવવા જતાં પોતે ફસાઈ ગઈ છે તે જોઈ મને બહુ હસવું આવે છે, મારા હસવાથી, મહાભુતનીનાં કલ્પેજનાં કટકા થઈ જાય છે. પણ તે શું કરે ! તેના હાથ બંધાઈ ગયા છે, તેનું મોં સીવાઈ ગયું છે. તેથી તે આ સમે એક બીલાડી સરખી બની જઈને જોયા કરે છે, આહા ! ઓ મહા સંત ! પરમાર્થી પુરૂષ ! તમારો ભોગ લેવા માટેજ, આ મહાભુતનીએ પોતાની અસુરી માયાને ફેલાવેલી છે. આ મહાભુતની તમારી થઈ, મને સહાય કરનાર કળાધર જાદુગર અને કરણસીંહને મારવા માટે આ રણસ્થળ રોપ્યો નથી ! પણ જેનું વર્ણન કરી ન શકાય તેવી બે વ્યક્તિઓ માટેજ આ રણસ્થળ રોપવામાં આવેલો છે.

અખંધુત—(આશ્ચર્ય થઈને) ઓ મસ્તક ! તું પણ કંઈક અદ્ભુત શક્તિ ધરાવે છે, તારી આ વિચિત્ર વાત સાંભળી મને તે જાણવાનો ઘણો લોભ થયો છે, તેથી હું તને પુછું છું કે, તે બે વ્યક્તિઓ કોણ ? ક્યાંથી ? શા માટે ? ક્યારે અહીં આવશે ? આવ્યા પછી તે બે વ્યક્તિઓ શું કરશે ? કોણ ? કેવી રીતે તે બે વ્યક્તિઓનાં મસ્તકો કાપશે ? તે તું જાણે છે, અને તે તું

જાણતું ન હોત તો, તે જાણદીઠ જે વ્યક્તીઓનેજ માટે આ રણસ્થાન રોપવામાં આવેલો છે, એમ તું મને કહેવાને કદી પણ સમર્થ થાત નહીં, એ તો સત્યજ છે. અસત્ય છે એમ તો તું હવે કહેનારજ નથી. માટે હું તને ઈશ્વરનાં સપથ આપીને કંટુંકું કે, એ જે વ્યક્તીઓ સંબંધી જેટલું તું જાણતું હોય તેટલુંજ કહેજે, પણ અસત્ય કહી મને ભ્રમિત બનાવતુંજ નહીં.

મસ્તક—ઓ અખંધુત ! તમે મને ઈશ્વરના સપથ આપીને જે સત્ય હોય, તે કહેવાને ફરજ પાડી છે, તે ફરજ અદા કરવી કીંવા ન કરવી, તે માટે હું મુદ્દલ બંધાયેલ નથી. છતાં હું જાણું છું તેટલું કહીશ. પણ તે કહેવાથી મહા અનર્થ થશે તો પછી તમે શું કરશો ?

અખંધુત—ઓ મસ્તક ! હું નથી મુખ કે નથી બાલક ! હું બીકણ નથી કે નથી બલહીણ ! પણ હું સાહસ કર્મ કરનારો પુરૂષ છું, સત્યનો શોધક છું. અસત્યને જાણનાર છું, પારકાઓનાં અંતઃકરણોમાં કેવાં કેવાં પ્રકારોની ઇચ્છાઓ હોય છે, અને તે કેવી કેવી પ્રકારે પોતાની તે ઇચ્છાઓને પુર્ણ કરવી તેને માટે, તેઓ કેવાં કેવાં પ્રયત્નો કરે છે, અને તેઓનાં તે પ્રયત્નોથી પથરાએલી જાલમાં, પોતાની કંઈક આશા, ઉમેદ પુર્ણ કરવાને લીધે કંઈક બાવરા બની પરવશ થઈને સપકાઈ જાય છે, તે જો હું જાણતો ન હત તો, તેઓની પેઠે હું પણ અલખત, તારા આવા ભયસુચક શબ્દો સાંભળતાની સાથેજ

ચરચરી જઈને તે વ્યક્તીઓનું વૃત્તાંત સાંભળવાને સાફ ના પાડત. મસ્તક ! હું તને સ્પષ્ટ રીતે કહું છું કે, તે વ્યક્તીઓનું વૃત્તાંત સાંભળવાથી મને કાંઈ પણ હાની થનાર નથી. બોલ ! જે વ્યક્તીઓ અહીં આવનાર છે તે નર કે નારીઓ છે ?

મસ્તક—તે નારીઓ છે.

અબધુત—તે કુંવારીઓ છે કે પરણેલીઓ છે ?

મસ્તક—તે બંને કુંવારીઓ છે.

અબધુત—તે કયા કયા દેશનાં, કયા કયા ચઢતા ઉતરતાં રાજાઓની, કઈ કઈ કન્યાઓ છે, તે અને તેણીઓ પોતાનાં કયા કયા નામથી પોતાનાં વંશને દીપાવે છે ?

મસ્તક—તે હું જાણતું નથી, પણ કરણસીંહનું મસ્તક જાણે છે.

અબધુત—તે તે કરણસીંહના મસ્તકને તો મહાભુતની ગળી ગઈ છે. તો તે મસ્તકનાં જવાબની આશા કેમ રખાય ?

મસ્તક—ગળી જવાથી મસ્તકનો નાશ થયો નથી, પણ તેનાં પેટનાં મધ્ય ભાગમાં જેવું હતું તેવુંજ શક્તીવાળું સજીવન બેઠેલું છે.

અબધુત—અંહ ! શું તું તે ખરું કહે છે ?

મસ્તક—તો શું હું બોલું કહું છું.

મહાભુતની—અરે કદી દેત્યોની દાઢની વચ્ચેથી ચવાઈ ગયેલી વસ્તુઓ બચતીઓ હશે કે શું ? શું કામ બુદ્ધ બોલી અબધુતને બ્રમીત બનાવે છે.

અબધુત—નહીં, તે બ્રહ્મ જોલતું નથી, પણ કરણસીંહના મસ્તકથી, તને અને તારા દૈત્યપતિ મન્મથને કંઈક હાની થવાના સબબથી તું કરણસીંહનું મસ્તક ગળી ગઈ છે. પણ તે મસ્તક તારી દાઢથી ચવાઈ જાય એમ હું માનતો નથી.

મસ્તક—ઓ અબધુત ! તમે જેમ કહો છો તેમજ છે.

અબધુત—તો તે મસ્તક મને કેવી રીતે જવાબ દઈ શકશે ? તેનું તું ખરું કારણ મને બતાવી શકીશ ?

મસ્તક—ઓ અબધુત ! જો તમે મારા બતાવેલાં કારણો મુજબ વર્તવાને તત્પર થશો તો હું તે કારણ અવશ્ય બતાવીશ.

અબધુત—બતાવ ! જરૂર બતાવ ! અચિત્ત તે પ્રમાણે વર્તવાને હું તૈયાર છું.

મસ્તક—ઓ અબધુત ! જો તમે કરણસીંહના ધડને સ્વહસ્તે અહીંથી ઉપાડીને, વીરપુરનાં કીલ્લાનાં દરવાજાની જમણી બાજુએ આવેલાં એક મ્હોટાં ગોખ આગળ સુવાડવાની, અને ત્યાર પછી કરણસીંહનું મસ્તક પોતાનાં ધડ સાથે ચોટી ગયા પછી, તેના શબને તમે અગ્નીસંસ્કાર કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેશો તો, કરણસીંહના મસ્તકને તમે જે કાંઈ પુછશો તેનો તે સંપૂર્ણ રીતે ઉત્તર આપ્યા વિના રહેતાર નથી. એજ એનું ખરું કારણ છે.

અબધુત—ઓ મસ્તક ! તારા કહેવાથી, કરણસીંહના મસ્તકથી ખરી હકીકત જાણવાને માટે, હું ઈશ્વરની સમીપ ઉભો

રહીને પ્રતિજ્ઞા પુર્વક કહું છું કે, ઝો કરણસીંહના મસ્તક ! તું જો મહાભુતનીતું મ્હો ફાડી, તેના મુખની વચ્ચે રહીને હું પુછું તે જો તું ખરેખર મને કહીશ તો, હું તારા શખનો મારા સ્વહસ્તે અગ્નીસંસ્કાર કરીશ, અને જો હું ન કહું તો તારા શખની પેઠે માફ સખ અગ્નીસંસ્કાર વગર રજગશે.

અબધુતની આ દ્રઢ પ્રતિજ્ઞા સાંભળતાંજ કરણસીંહનું મસ્તક મહાભુતનીનાં મુખ રૂપી ગુફાની વચ્ચે આવીને યોદ્ધા કે, ‘ અહો અબધુત ! ’ કાન દબને સાંભળ ! હું કહું છું તે, જે કાંઈ તું મને પુછે તેનો પ્રથમથીજ વીચાર કરીને પુછજે, વગર વિચારું, અને મને કહેવા લાયકનું નહીં હશે તે તું જો મને પુછીશ તો, હું હરગીજ તેનો ઉત્તર આપનાર નથી.

અબધુત—તે માટે તું નિશંક રહેજે ! આ રણસ્થાલ કોના માટે રોપવામાં આવેલો છે.

કરણસીંહનું મસ્તક—હવે પછી આ અસુરી ભુમિ ઉપર જે બે વ્યક્તાઓ આવનાર છે, તેનો નાશ કરવાને માટે. આ રણસ્થાલ રોપવામાં મહાભુતની, અને તેના દંઈત્ય પતિ મન્મથે, જખડું ગોહું ખાઈ ગયા છે. બીજુ શું ! મારા મુખથી કંઈ પણ વાત બહાર નિકળે નહીં, અને ઝો અબધુત ! તેથી તું સાવધ થઈ દૈત્યોની અસુરી માયાથી કંપી ન જાય, તેથી આ મહાભુતની મારા મસ્તકને ગળી ગઈ હતી, પણ મહાભુતની જાણતી નથી કે, તે આવનાર વ્યક્તીઓનો ભોગ લેવાને “બદલે, તમામ દૈત્યોની કોમનો ભોગ આ રણસ્થાલને આપવો

પડશે. તેની દાઢા મને ચાવી શકી નથી. અને હવે પછી પણ મને ચાવી શકનાર નથી.

અખણુત—તે વ્યક્તીઓના નામ શું છે ? તે કયા કયા દેશના કયા કયા રાજાઓની બાળાઓ છે, તે તું મને કહે.

મસ્તકે—તે હું કહેનાર નથી, પણ એટલું તો કહીશ કે જ્યારે તું તારા દેશને નવ ગજના નમસ્કાર કરી, તારા દેશનાં દરવાજાની બહાર નિકળ્યો હતો, તે વખતે તે પ્રાણદાન જે બાળાને પણ દાન દઈને, તે બાળાને તેને ઘેર સુકી, તું જ્યારે તારે માર્ગે પડવાને તૈયાર થયો હતો, ત્યારે તે બાળા તારી સાથે આવવાને તૈયાર થઈ હતી, તે વખતે તું તેને તારી સાથે લઈ ન જતાં તેને તેં એમ કહ્યું હતું કે, 'તું જો મને તારો કરી રાખવો હોય તો, હું જ્યાં જઈ છું, ત્યાં આવીને મને શોધી લેજે.' એટલું કહી તું તારે રસ્તે પડ્યો હતો. બોલ હવે તું તે બાળાને ઓળખે છે. તારા અંતઃકરણમાં વસેલી છે. તે તને કદી પણ સ્મરણ થયું છે. હું કહું છું કે વિલાસ સુંદરીની ચોટ તારા ચિત્તમાં ચોટવાથી તું તે બાળાને ભુલી ગયો છે, પણ તે બાળા તને ભુલી ગઈ નથી. તને પોતાનો કરી રાખવા માટે પોતાના હૃદયરૂપી સ્થાન ઉપર બેસાડી નિરંજન રૂપે પુજન કરવા માટે તને તે શોધવા નિકળી છે. તારા કરતાં તે બાળાએ અધિક દુઃખ સહન કરી, દૈવી શક્તીને રીઝવી છે. તે દૈવીક શક્તીની સહાયથી તને હવે પછી અલૌ-

કીક સુખ પ્રાપ્ત થાય તે અર્થે, તે એક મહાત્માની સેવા કરવા માટે નિકળી છે.

કનકાવતીને સીમાડે આવતાં તેને લાન આપ્યું કે, મારો બહાલો ગુણુનીધિ માગ્ધ દેશના જાદુગરનો જાદુઈ કીલ્લો તોડી વીલાસ સુંદરીને, કળાધર જાદુગરના હાથમાંથી મુક્ત કરવા માટે કનકાવતી ગયો છે. તે કનકાવતીમાં મારા પ્રાણનાથ ગુણુનીધિનું શું થયું હશે તે જાણવા માટે અહીં આવે છે.

અખંડુત—આવ્યા પછી તે શું કરશે ?

મસ્તક—કળાધર અને મન્મથ દૈત્યની કૃતિથી જે માયા ઉત્પન્ન થશે તે માયાથી તમે બંને જણ કાંસાના પુતળા બની જશો. તે કાંસાના પુતળા બેતાંજ, તે પોતાના મનમાં સમજી જશે કે આ બેમાંથી એક પુતળું મારા પ્રાણનાથ ગુણુનીધિનું અને બીજું પુતળું તેના કોઈ એક સાથીનું છે. તે બેતાનીવાર તે બાળા, બંનેની ફેલાયેલી માયાનો પોતાની શક્તિથી મન્મથ દૈત્યને, અને તેની તમામ ફેાજનો નાશ કરી, તેની તે માયામાંથી તમને મુક્ત કરશે. તમે તમારા અસલ સ્વરૂપમાં આવતાજ, તે બંને બાળાઓને તમે નહીં બેઇ શકો તેવી રીતે તે બાળાઓ અદ્રશ્ય થઈ જશે.

અખંડુત—ઓ કરણસીંહના મસ્તક ! તું જે હવણાં અગમ નિગમની વાતો કરે છે, તે વાતોની મને કેમ ખાત્રી થાય કે તે બાળા મને શોધવા નિકળેલી છે, અને મારે માટે દુખ સહન કરી શક્તીને રીઝવી છે, અને તેજ બાળા પોતાના પ્રાણ મને

અર્પણ કરી ચુકી છે. કાંસાના આકારમાં બદલાઈ ગયેલું શરીર માફ જ છે. એમ જોખળી કાઢીને મનમથ નામના દૈત્યોની ફેલાયેલી માયાનો અને તેનો નાશ કરશે.

મસ્તક—જ્યારે માફ મસ્તક મહાભુતનીનાં પેટમાંથી નિકળીને મારા ઘડ સાથે જોડી જશે, તે વખતે માફ અડધું શરીર પોતાની મેળે જમીનથી ઉંચુ જઈ જોખળી અંદર રહેશે, અને બાકીનું શરીર, અર્થાત શરીરનો છેલ્લો ભાગ જમીનપર રહેશે. જોખમાં રહેલા શરીરનાં ભાગ ઉપર તું જે તારા અસલ સ્વરૂપમાં ઉભેલો મને જે તો, તે તારી પ્રાણ પ્રીયા ખરી છે, અને તેને માટે મેં જે હમણાં જે વાત કહી છે તે પણ ખરી છે, એમ માન અને તું તેમ ન જે તો મેં જે વાત કહી છે તે બધી જોડી છે, અને તેની શીક્ષા બદલ મારા શરીરને તું જે અગ્ની સંસ્કાર નહીં કરે તો તને ઈશ્વરના સમ છે.

અખધુત—(આશ્ચર્ય થઈને) જોખની અંદર તારા અડધા શરીર ઉપર હું ઉભો રહેવાથી તને શો લાભ થશે.

મસ્તક—ઓ અખધુત ! પ્રાણને જે પોતાનાં પ્રાણ અર્પણ કરી ચુકેલી છે, જેને તું પ્રીય છે, અને તે પ્રેમી તે પોતાનાં પ્રાણથી વિષુદ્ધ પડેલા પ્રાણને શોધવા માટે નીકળેલી, સંતનીના પવિત્ર હાથનો તને સ્પર્શ થશે, તેના તે સ્પર્શથી અને તારા સ્પર્શથી મારો ઉદ્ધાર થશે. બસ હવે હું મારી જગાએ જઈને બેસું છું, અને કનકસેનનું મસ્તક જેમ તને કહે તે પ્રમાણે કરવાને તત્પર થાય. એટલું કહેતાની સાથે કરણસીંહનું મસ્તક પાછું મહાભુતનીનાં પેટમાં ઉતરી ગયું.

કનકેસેનનું મસ્તક—કેમ મહાભુતની ! કરણસીંહના મસ્તકે જે કંઈ કહ્યું છે તે સત્ય છે કે, અસત્ય છે. હવે તારા મન્મથ દૈત્યની કાલમરદની તોપ આ સંતપુરૂષને, અને આ ભગવતસીંહને કંઈ કરી શકનાર નથી. જા ! પાપણી ! જા ! ઘોઝરી ! તારો પણ અંત આવી ચુક્યો છે, હવે વીચાર શું કરે છે ? તારા મસ્તકનીજ માત્ર રાહ જોઈછું.

અબ્દુત—મસ્તક ! તારી વાણી સત્કાર કરવા જેવી છે, તારી વાણી સંત પુરૂષોના સત્યકાર્યને વીજ્ય દેનારી છે. તારી સત્ય વાણીને ગંગાના જળ સમાન ગણી મારા મસ્તકે ચડાવું છું. છતાં તું જરા શાંત થા, અને શાંતથી જો ! મહાભુતની પોતાની કારમીક માયાને ક્યાં સુધી ટકાવી શકે છે ? તે જોયા પછી તેનો હું અવશ્ય નાશ કરીશ.

આ શબ્દોથી મહાભુતની મહા ક્રોધાયમાન થઈ જઈને, પોતાના ખડગને હાથમાં લઈને મસ્તકના મોઢા ઉપર મારીને કહ્યું કે, ‘ઓ ખડગ ! પ્રાણનાશક ખડગ ! તારા ઘાથી આ મસ્તકનો ત્વરાથી નાશ કરી નાંખ ! જેના ટુકડાં પક્ષીઓ પણ ખાઈ ન શકે તેવી રીતે તેના કટકા કરી, તેને તારી અગ્નિથી બાળી ભસ્મ કરી નાંખ ! એટલું કહેતાની સાથે પોતાનાં ખડગને મસ્તકનાં મોઢા ઉપર જેવું મારવા જાય છે, તે જોઈને અબ્દુતે મહાભુતનીનો હાથ પકડી લઈને, કહ્યું કે, ‘બસ કર ! દુરાચરણી બસ કર ! નીમકહરામ બસ કર ! વચનભંગી બસ

કર ! તારી કરણીના ફળ આખવાનો તારો સમય આવ્યો છે તે સમયને આધીન થા ! તારા પાપે તને ફસાવી છે, માટે બસ કર ! કહું છું કે બસ કર ! તારું ખડગ મસ્તકનાં કટકા કરી ભખ્મ ન કરતા. તારાજ મસ્તકને ઉસડી નાખશે માટે ચેત ! તારો કાલ તને ચેતાવે છે તો પણ તું ચેતતી નથી.

મહાભુતની—ઓ નીચ ! તારું સુખ ગંધ કર. તું મારી સાથે સુદૃઢ વાત કરવા લાયક નથી. તું ડોણુ ! એક રખડતો રખડતો ભિખારી બાવો ! ચપટી લોટનો ભિખારી ! તેના ડરથી હું ડરી જઈશ ? તેના ભયથી હું ભય પામી મસ્તકના ટુકડાં કરવા મુકી દઈશ ! તું બોલતો નથી, પણ તારો કાલ તને બોલાવે છે ! તારો કાલ તારી સમીપ આવી ઉભો છે તેને તું ઝાળખ ! કાળની સાથે હાથ મેળવવાની ઇચ્છા રાખે છે કે વીલાસ સુંદરીના હાથની ઇચ્છા રાખી છે ! વાહરે વિલાસ સુંદરીના લંગોટીઆ પ્રેમી ! વાહરે વિલાસ સુંદરીનું સુખ મેળવવાને તત્પર થયેલા સાધુ વિલાસી ! નર્કનો વિલાસ ભોગવવો હોય તો તારે માટે નર્ક તૈયાર છે, પણ વિલાસ સુંદરીના સુખનો વિલાસ ભોગવવો મહા દુર્લભ છે, તે ભોગવવા લાયક તું નથી. જેનામાં હજારો હાથ જેટલું બળ હશે, જેનામાં અથાગ શક્તિ હશે, અને જેનાથી જગત ભય પામતું હશે તેજ વીલાસ સુંદરીના સુખનો દહાવો લેશે. તે તારી જંગલની ઝુંપડીમાં રહેવા લાયક સુંદરી નથી, પણ મનમથના મહા વિલાસી મહેલમાં રહેવા

લાયક છે, તે સુંદરી તને કેમ પ્રસન્ન કરશે ? તે શું તારા લંગો-
ટીઆ બાવા ઉપર મોહીત પડશે ? તે શું અંગે અદ્ભુત ચોળી
બીક્ષા માગી પેટ ભરનારા ઢાંગી બાવાને પોતાના મણી મુકુટ
સમાન લેખવાને અધુરી બનશે ? શું તે આવો લેખ વીલાસ
સુંદરી મેળવવાં માટેજ લીધો છે, અને તે વેશમાં રહીને, વચમાં
નડતાં કંટકોને નાશ કરવા માટે નિકળ્યો છે ? શું તુંજ બળવાન
છે ? શું તું પરાક્રમી છે ? શું તારા સિવાય બીજા વીરલા
પુરૂષો વગરની આ ભૂમિને વાઝણી સમજે છે ? હા ! હા ! !
વિલાસ સુંદરી વાટમાં બેઠી છે તેને તું લઈ જજે, બાવા ! આ
ઠગારા બાવા ! આ ભુમિ ભોરીંગોની છે ! તે ભુમિની સામે
કોઈ પણ આંખ ઉઘી કરી શકતું નથી તો પછી તું શું કરી શક-
નાર છે ? સલસલાઓના પાણી આ ભુમિએ ઉતાર્યા છે, તો પછી
તાઈ શું ગળુ છે તેનો તું તોલ કરી શક્યો નથી, તેનો તું
વિચાર કરી શક્યો નથી. પણ તું કરેજ કેમ ! તાઈ કીસ્મત
તારી વીરુદ્ધ છે, તે તારા કીસ્મતે તને અહીં સુધી ધસડી આ-
ણ્યો છે. જો મારા મન્મથ દૈત્યના કોપમાંથી તારે બચવું હોય
તો, મારા ચરણની રજ ઉપાડી તારા મસ્તક ઉપર ચોળ ! હું
તારા સર્વ અપરાધને ક્ષમા કરીશ.

અખધુત—હા ! હા ! ! હવે મારી પુણ્ય ખાત્રી થઈ
ચુકી છે કે, આ ભુમિ કેવળ દૈત્યોથીજ વસેલી છે. જો વસેલી
ન હોત તો, આ ભુમિ ઉપર આવો કાળોઠેર કદી પણ વર્તવા

પામત નહીં. જ્યાં જોઈ છું ત્યાં દૈત્યો નજરે પડે છે, જ્યાં જોઈ છું ત્યાં દૈત્યોના ત્રાસની ખુમો પડે છે, અને દૈત્યોનીજ કાળી મૂર્તિઓ મારી સમીપ આવી ઉભી છે. તેમાં તો હવે કંઈ શક રહ્યો નથી. મારા શકને દુર કરનાર અને મસ્તકની વાતને સત્ય ઠરાવનાર ઓ દુરાચરણી, ઓ મહા પાપીણી ! મહાભુતની તુંજ છો ! તેથી હું તારો ઉપકારજ માનીશ, અને તે ઉપકાર બદલ હું તો હર પલે તને ક્ષમાજ કરીશ, પણ એટલું તો તું યાદ રાખજે કે, જેનો મારી ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ છે, અને તે પ્રેમને લીધે, જે પ્રેમ મૂર્તિ મારા હૃદયરૂપી કમળ ઉપર ખીરાજમાન થયેલી છે, તે પ્રેમમૂર્તિ, તને અને તારા મન્મથી દૈત્યને શીક્ષા કર્યા વગર હરગીઝ રહેનાર નથી. તે પ્રેમ મૂર્તિએ તને એકવાર મારી શક્તિનો ચમત્કાર બતાવ્યો છે, છતાં તું તે બૂલી જઈને, માફ અપમાન કરી, મારી સાથે દગો રમીને મારો નાશ કરવાને તત્પર થઈ છે. તેમાં તે ભારી બૂલ કરી છે. તેમાં તું પૂર્ણ રીતે ઠગાઈ છે. તેથી તારો, તારા મન્મથ દૈત્યોનો, અને તારી તમામ અસુરી માયાનો નાશજ થશે. હું તારા અપશબ્દો સહન કરીશ, પણ તે મારી પ્રેમીમૂર્તિ સહન કરનાર નથી. મેં તને એકવાર તે શુદ્ધમાં પ્રાણુદાન દીધું છે, તેથી મારા હાથને અપવિત્ર કરવાને સંકોચાઉં છું, પણ તે પ્રેમ મૂર્તિ સંકોચાશે નહીં, તે તો અવશ્ય તારા અપરાધ બદલ તને શીક્ષા કર્યા વગર રહેનારજ નથી.

ઓ નિર્જન ! બેશરમ ! હૈયા કુટેલ મહાભુતની ! ઇશ્વરની અલૌકીક લીલાની નીંઘ કરનાર, અને તેના લાવીક ભકતોની નીતિને ભ્રષ્ટ કરનાર બ્રહ્માચારીણી ! હું મારા આપ સ્વાર્થને માટે, કે વિલાસ સુંદરીના સુખના વીલાસ માટે, બાવો બન્યો નથી. પણ નિર્દોષોનો લોગ લેનારા તમારા જેવા દૈત્યોનો નાશ કરવા માટેજ આ અબધુતનો લેખ લીધો છે, બાવો નથી પણ ક્ષત્રી છું. ક્ષત્રી ધર્મ શું છે ? તેની ફરજ બજાવવા માટેજ, આ અસુરી ભુમિ ઉપર અસુરી સત્તા ચલાવી, અધર્મો ફેલાવનારા કૂર દઇત્યોનો નાશ કરવા માટેજ આ લેખ લીધો છે. એજ સત્ય છે, અને એજ સત્યથી આ કાયા અનેક રાક્ષસોની અસુરી માયામાંથી બચવા પામી છે, તો આ સમે તારી, અને તારા દઇત્યની અસુરી માયાથી શું બચવા પામશે નહીં ? તારો ગર્વ, તારો અહંકાર, અને તારો ક્રોધ, તારા પાપ બદલ તનેજ બાળી ભરમ કરશે. તે તું ખચિત જાણતી હઇશ. તારા ગર્વનો નાશ કરવા માટે મારી પ્રેમી મુર્તીની સુચનાને શીર સમાન ગણી તારો નાશ કરવાને તત્પર થઇશ. તમારા દઇત્યોના વચનો ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ નહીં. તમારો નાશ કરવામાંજ હું સર્વતું શ્રેય સમજું છું. તમે ભુમિને ભારરૂપ છો, નિર્દોષોના દુઃખરૂપ છો, તેનો નાશ કરવો એજ ખરા ક્ષત્રીઓનો ખરો ધર્મ છે, માટે ઓ રાક્ષણી ! તારા દઇત્યને અને તારા દઇત્યની ફાજને સત્વર બોલાવ ! તારી માયાના અપુર્વ પ્રયો-

ગને અજમાવ ! કેમ ઉભી છે ? શું જુવે છે ? તારી પાપી
આંખને એકદમ બંધ કર ! તારા શીરને નીચે નમાવ ! તું
મારી સામે જોવા કે ઉભી રહેવા લાયક નથી. (ભગવતસીંહને)
ઓ બહાલા ભગવતસીંહ સંકટમાં ઢાળ રૂપ થઈ પડેલા ભગ-
વતસીંહ ! તમે ખરા ક્ષત્રી છો ! તમારો ધર્મ શું છે તે તમે
સારી પેઠે સમજો છો. તે ધર્મની ફરજ બજાવવાનું કામ ત-
મારી તરવારને તમારા મ્યાનમાંથી બહાર ખેંચી આ મહા-
ભુતનીના મસ્તક ઉપર મુકી દો. ઈશ્વર તમને સહાય કરશે,
હમણાંજ હું આ ફેલાઈ ગયેલી દૈત્યોની માયાનો નાશ કરું છું.

અબધુત એક ધ્યાનસ્થ થઈ જઈને પોતાના ઉપર પ્ર-
સન્ન થયેલી દૈવી શક્તીનું સ્મરણ કરવાથી, તે દૈવી શક્તીએ
તરત મહાભુતનીની માયાનો નાશ કરી નાંખ્યો, પોતાની મા-
યાનો નાશ થયેલો જોઈ મહાભુતનીનો ચહેરો બદલાઈ ગયો,
અને તે થર થર ધ્રુજવા લાગી.

મહાભુતનીનાં તમામ મનનો રંગ બદલાઈ ગયેલો જો-
ઈને, અબધુતે પોતાના ચીપીઆને જોરથી ગુમાવીને તે રણ-
સ્થળ ઉપર ઠોકીને કહ્યું કે, - 'તારા પેટની બળતરા ઓળવી
નાંખ ! તારા કાળસ્વરૂપને સંતાડવાને વાસ્તે પૃથ્વીમાં અર્ધો
સમાઈ જા. નહીં તો હમણા તને બાળી ભસ્મ કરી નાંખીશ.

અબધુતની અગાધ શક્તીવાળો ચીપીઓ રણસ્થળ ઉપર
પડતાની સાથેજ, તે રણસ્થળ ગર્જના કરતો અટકી જઈને,
એકદમ અડધો પૃથ્વીમાં પેસી જઈને વચમાં થંભી રહ્યો.

આ જોઈ કનકસેનતું મસ્તક ખડખડ હસીને કહેવા લાગ્યું કે, 'લે હવે હાથના કર્યા હોયે વાગ્યા ! મહા ઘોર કર્મ કરતાં પાછું ફરીને જોયું નહીં તેનો આ બદલો તને મળી ચુક્યો છે તેનો સ્વાદ આખ. બહુ ચઢે તેજ પડે છે. જે પારકા માટે ખાડો ખોદે છે તે પોતાને માટેજ ખોદે છે. તેની તને હવે ખાત્રી થઈ કે થવાની છે ? જો ! તારા મહા દુષ્ટકૃત્યના ફળને જો ! ક્યાં ગઈ તારી માયીક શક્તી ? ક્યાં ગયો તારો મનમથ ? આ નીચ ! હવે ધરતી કાં કોતરે છે ? હવે ધરતીને કાં શરમાવે છે ? તેમાં ધરતી પણ શું કરે ? ધરતી તારાથી અપવીત્ર થયેલી છે તે ધરતી તારું કેવી રીતે રક્ષણ કરશે ? બોલ હવે કોનો ભોગ લેવા ઇચ્છે છે ? લેવો છે કે દેવો છે. લેવાની વાત મુકી દે. પણ દેવાને તત્પર થા. હવે માફ પૂરું વેર વસુલ થશે; અને તે વસુલ કરવા માટે, તારા મસ્તકની સાથે માફ મસ્તક યુદ્ધ કરવાને ક્યારનું તકડકડા મારી રહેલું છે. એજ ઇચ્છા છે, અને તે પરીપુર્ણ કરવા માટે જ મારા મુખમાં બોલવાની શક્તી રહી શકી છે. આ અબધુત તે તું પુર્ણ કરજે.

આ અબધુત ! મારા વચનોને સત્ય માનીને મહાભુતની-ને તું જે શીક્ષા કરવાને તત્પર થયો છે તે બદલ તારી ઉપર પ્રસન્ન થઈને હું તને સુચવું છું કે, 'જે છબી કળાધરે કરણ-સીંહને વીરપુરના દરવાજે ટાંગવાને આપી હતી, તે છબી, અને તેની સાથે પહેલી સોનાની પુતળી, જે તારા હાથમાં આવેલી

છે, તે બંને વસ્તુનો તું સત્વર નાશ કરજે. ઓ અબધુત ! હવે તું સાવધ થા.' મહાભુતનીના બહુઈ પ્રયોગથી તેના મન્મથ નામના દૈત્યની ફાજ, 'કાલ મરહની' નામની મહા બચંકર તોપને લઈને આ તરફ આવવાને નિકળી ચુકી છે, તે આવે તે પહેલા, આ મહાભુતનીનાં મસ્તકને ઉરાડી દે.

અબધુત—'ઓ મસ્તક—તે' તારો છેવટનો સમય સુધાર્યો છે, તે' તારા છેવટની ઘડીને ન બગડવા દેતા, બહુ સંભાળથી સાચવી રાખીને સુધારી છે તેથી હું તને ધન્યવાદ આપુ છું કે, ઇશ્વર તારા પાપની તને ક્ષમા કરશે, અને તે ક્ષમાથી તારા આત્માની શાંતી થશે. નિર્ભય રહેજે. (ભગવતસીંહને) ક્ષત્રીસીંહ થઈને શું બુઝો છો ? સમયને નિરર્થક જવા ન દેતાં, સત્વર મહાભુતનીના ધડથી તેના મસ્તકને છુટ્ટ પાડી નાંખો.'

મહા ભુતનીના ગરદન ઉપર પ્રથમથીજ ભગવતસીંહે તરવાર મુકી રાખી હતી, તેનો ઉપયોગ કરવાનો હુકમ થતાંજ ભગવતસીંહે પોતાની તરવાર બચકી, તે જોઈને તે મસ્તકે કહ્યું કે ઓ અબધુત ! ભગવતસીંહની તરવારથી મહાભુતનીનું મસ્તક ઉડનાર નથી, પણ તમારા હાથથી ઉડશે.

અબધુત—મસ્તકના કહેવા મુજબ ભગવતસીંહના હાથમાંથી તરવાર લઈને મસ્તકને પુછ્યું કે, 'ઓ મસ્તક ! તારા શબને અગ્નિસંસ્કાર કેના હાથથી કરાવવાની ઈચ્છા રાખેછે તે તું કહે.

મસ્તક—કરજીસીંહના શબની સાથેજ, મારા શબનો અગ્નિ-

સંસ્કાર ભગવતસીંહ કરવો, કે જેના સ્પર્શથી મારો પણ ઉદ્ધાર થશે. અબધુતે કહ્યું કે, 'હીક છે, તારી ઉચ્છાનુસાર કરવામાં આવશે.' એટલું કહેતાની સાથે અબધુતે મહાભુતનીનું મસ્તક છેદી નાંખ્યું.

મહાભુતનીનું મસ્તક જમીન પર પડતાની સાથે, કનક-સેનના મસ્તકે, મહાભુતનીના મસ્તકની આગળ દોડતાં અટકાવીને તેની સાથે અથડાઅથડી કરવા મંડ્યું, બંને મસ્તક એક-મેક સાથે જખડું યુદ્ધ કરતાં કરતાં આકાશ સુધી ઉંચે પહોંચી આકાશની પોલમાં રહેલા કાદવમાં સમાઈ ગયા અને તેની સાથે જ પૃથ્વીની બહાર રહેલો રણસ્થંભ પૃથ્વીમાં ગરક થઈ ગયો.

આ સમયે જે ત્રણ મસ્તક વગરના શરીરો પૃથ્વી ઉપર પડેલા હતા, અને તેનું માંસ ખાવાને, અનેક પક્ષીઓ તેના ઉપર ભમી રહેલાં હતાં, તેમાંથી બેના શબને ઉપાડી અબધુત અને ભગવતસીંહ વીરપુરના દરવાજા આગળ મુકી આવ્યા. અને મહાભુતનીના શરીરને ત્યાં રહેવા દેવાથી માંસના ભુખ્યા પક્ષીઓ પોતાની ક્રુધા શાંત કરવા માટે તેના શરીર ઉપર તુટી પડ્યાં.

ભગવતસીંહ—અહો ! પરમ પદ પુજ્ય ગુરુજી ! આપની કૃપાથી માથે ગાળી રહેલાં સર્વ ભયનો નાશ થયો છે તેની સાક્ષી આ દીશાઓ કેવી આપી રહી છે.

અબધુત—ભગવતસીંહ ! હું તે ઉપમા લાયક મુદ્દલ નથી જ. હું તો એક કીંકર સરખો છું. તમારા ચર્ચની રજ છું.

તેને આવી ઉપમા ઘટે ? મારી કૃપાથી તે ભયનો નાશ થયેલો. સમજીને મને આવી ઉપમાઓ આપી, મને મીથ્યા અભીમાની બનાવવાનું ઉત્તેજન આપવા સરખું કંઈક પણ કહેશે નહીં. તે ભયનો નાશ કર્તા હું નથી કે તમે નથી, પણ તે સર્વનો મહાન પિતા છે, તેના સામર્થ્ય આગળ આપણું સામર્થ્ય કંઈ જણ્યત્રીમાં છે. આપણે તો આ સંસારના અપ્પ ક્રીડાઓ છેયે. માટે તે સમર્થને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરો, હજાર વાર તેના ચર્ણમાં મસ્તકને નમાવો. તે પાર ઉતારશે ! તે બચાવશે ! તે દૈત્યોના ત્રાસમાંથી મુક્ત કરશે. તેની સત્તા સબળ છે. તે સત્તાવાન સત્તાધીશની આજ્ઞાનું પાલન કરો. તે પ્રમાણે વર્તો. બીજાને વર્તાવો. તો તે ન્યાયવંત ન્યાયધીશ તમને ન્યાય આપ્યા વગર હરગીજ રહેનાર નથી.

ભગવતસીંહ—તે તો સમર્થનો સમર્થ છેજ, તે ન્યાયવંતને ન્યાય આપશે. તે સત્યવાદીના સત્યનું રક્ષણ કરશે. તે કાલનો કાલ છે. દૈત્યનો સંહારી છે. અધર્મીઓનો નાશ કર્તા છે. તેની આજ્ઞાને લોપનાર, તેના નિયમને તોડનાર, તેની મર્યાદાનો ભંગ કરનાર ગમે તેવો બળવાન પ્રાણી હશે, ગમે તેવા કૂર સ્વભાવનો હશે, અને પોતાના કૂર સ્વભાવથી અનેક નિર્દોષ લોકોને ત્રાય ત્રાય પોકરાવતો હશે, તેને ત્રાય ત્રાય પોકરાવનાર અને તેના અપરાધ બદલ તેને શીક્ષા કરનાર તેજ મહાનનો મહાન, જગત પિતા સમર્થ છે. તેની સત્તા આ જગત ઉપર નહોતી

તો આ જગતમાં ઉત્પન્ન થયેલા મનુષ્ય રૂપી રાક્ષસો આ જગત-
નો, જગતના ધર્મનો, જગતના વહેવારનો નાશ કર્યા વગર
રહેત નહીં. સત્ત્વ છે. તે જાણવા છતાં, મનુષ્ય રૂપી રાક્ષસો
પોતાનો કૂર સ્વભાવ બતાવ્યા વગર રહેતાં નથી. તેનો અનુ-
ભવ આપે લીધો છે, અને તમારી સાથે હું પણ લેવાને કંઈક
સમર્થ થયો છું. તમારી કૃપાથી અને તે મહાન ઇશ્વરની કૃપા
ન હોત તો, શું હું આ દૈત્યોની માયાને જેવા રહેા હોત ?
ક્યારનો મને ચમપુરીમાં પહોચાડી લીધો હત ? નારી ઉપર
સીતમ ગુજરનારાઓને, તેના કૃત્ય બદલ તમે જે શીક્ષા કરી
છે, તે શીક્ષા જેવી તેવી નથી. તે શીક્ષાથી કંઈક દુષ્ટાચારીઓના
પાપાણુ સરખા અંતઃકરણ પીગળી ગયા વીના રહેનાર નથી.
સનાતન ધર્મનો નાશ કરી, પોતાનો પાખંડી ધર્મ ચલાવવા
માટે અનેક મનુષ્ય રૂપી રાક્ષસો આ જુમી ઉપર પોતાની
સીતમગીરી ચલાવવાને બાકી રાખતાં નથી. તે સીતમગીરી
ચલાવનારા રાક્ષસોનો ક્યારે અંત આવશે ? તેના અધર્મ કર્મોથી
સનાતન ધર્મનો નાશ થતો ક્યારે અટકશે ? સનાતન ધર્મનો
તંબુ પડી ભાંગવાથી જ્યાં ત્યાં અનાચાર બ્રહ્માચાર વરતાતો
જેવામાં આવેછે, આ અનાચાર અને બ્રહ્માચારથી, લોકો વિવે-
કનો, નીતિનો, પ્રીતિનો, શરમનો, મરમનો અને ધર્મનો ત્યાગ
કરતાં જાય છે, આ સર્વેનો ત્યાગ થવાથી, સર્વના સ્થા-
નમાં, સર્વના મંડળમાં, સર્વના કુટુંબમાં રહેલા સં-

પનો નાશ થાય છે, અને તે સંપનો નાશ થવાથી, સત્યનો, સંપત્તીનો અને સંતતીનો પણ નાશ થાય છે, અને તેને બદલે, સર્વત્ર પાપ ફેલાય છે, અને તે પાપથી અનર્થ કરનારા કાર્યો થાય છે, એજ મહા સંતાપની વાત છે. તે આપે આપની ખુદલી સુસાફરીના દરમ્યાનમાં જોયું છે, અનુભવ્યું છે એટલે પછી હું એથી વધારે શું કહું, કહેવા જતાં માફ હૃદય કંપે છે. માફ શરીર ધ્રુજે છે, અને તેનું વર્ણન કરવા જતાં, મારી જીભ થરડાઈ જાય છે. એ પણ આરા કુટુંબ સંબંધી જે જોયું છે, જે જાણ્યું છે, તે મનુષ્યના ધર્મથી કેવળ ઉલટુંજ હતું, મારા કુટુંબ રૂપી બગીચામાં જે કમળો ખીલી નીકળ્યા હતાં, તે કમળોનો નાશ કરાવનાર કળાધર બહુગર છે, અને તે બહુગરના હાથથી બાકી રહેલાં એક કમળનો નાશ થતો અટકાવનાર આપ છો. માટેજ આપને એવી ઊપમાથી બોલાવવામાંજ હું મારો ધર્મ સમજી છું.

અખધુત-ભગવતસીંહ ! સમય બળવાન છે. સમય સમયનું કામ કર્યા વગર રહેનાર નથી. સમયના પ્રબળ આગળ મનુષ્યનાં વિચારો પાણીના પરપોટા જેવા છે. જે જે આ જગતમાં ફેરફાર થવા પામ્યા છે તે તે સમયના બળથીજ. જે જે આ જગતમાં ત્રાય ત્રાય વર્તીવનારાઓનો નાશ થયો છે, તે સમયના બળથીજ. સમય શીવાય કંઈ થઈ શકતું નથી. માટે સમયને મોન દઈને વર્તનારાઓજ આ જગતમાં સુખરૂપ રહી શકે છે, પણ

જેઓ સમયને નથી વર્તતા, તેઓ આ જગતમાં નિંદાય છે, જગતની બત્રીશીએ ચઢે છે, અને અંતે દુખમયી સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી આ લોક અને પરલોકને બગાડે છે. જેણે પોતાના બંને લોક સુધારવા હોય તેણે સમયને માન દઇનેજ વર્તવું. એમ મારૂ માનવું છે. પ્રિય ભગવતસીંહ ! આ બાબત બહુ ઉંડી છે, અને તે માટે ઉડામાં ઉડા વિચાર કરવાની જરૂર છે. પણ તે વિચાર જેટલી ઘડી આપણા હાથમાં ન હોવાથી, તે માટે હું તમને હાલ કંઈ કહી શકતો નથી, પણ વખત આવતાં તે માટે હું તમને મારા વિચાર જણાવીશ. હવે અહીંથી ચાલો, તમારા મહેલમાં જઈએ, અને પહેલી છબી અને પુતળીનો નાશ કરી, સર્વ ફાજની તૈયારી કરી રાખીએ, કે જેથી શત્રુને વળતો જવાબ વાળવાને ઠીક થઈ પડે.

આ બંને જણ ભગવતસીંહના મહેલમાં ગયા અને પહેલી છબી અને સોનાની પુતળીનો નાશ કરી નાખીને, વીરપુરના કીલ્લા ઉપર જબરી તોપો ચઢાવવાને લશ્કરનાં વડાને હુકમ આપી, બંને જણ બીજી ફાજને લઇ, વીરપુરના કીલ્લા ઉપર ચઢ્યા અને ત્યાં તે ફાજને અતુકમે ગોઠવી શત્રુની રાહ જોતા ઉભા.

ખિટલામાં મન્મથ નામના દેવની એક જંગી ફાજ ધમધમા મચાવતી, વીરપુર તરફ આવવા લાગી. આ ફાજના ધમધમાથી ઉડી રહેલી રજથી આકાશ છવાઈ ગયું, અને તેની

ધોર ગંભીર ગજનાથી સર્વત્ર મહા ત્રાસ વર્તાઈ ગયો. પવનના વેગને અટકાવી ન શકાય, તેવા વેગમાં, દૈત્યની ફાજ, ત્રાહ મારતી, આકાશ અને પાતાળને ગજાવતી એક આંખના પલકારામાં, ચપટી વગાડે તેટલી ઝડપમાં, વીરપુરને ઘેરી લઇ, વીરપુરનો નાશ કરવા માટે, વીરપુરના કીલ્લાના જંગી દરવાજાની સન્મુખ કાલ મરહની નામ જંગી તોપ ગોઠવી દઇને, ભથ્થકર સ્વરૂપાળો, જેનું માથું બહુ પહોળું અને ઉચું છે, જેનું શરીર જુના થએલા વડના થડ જેવું જાડું છે, જેના હાથ હાથીની સુંઠ જેટલા લાંબા છે. જેની આંખો મહોટા કોડા જેટલી મહોટી છે, જેમાંથી લાલ અગ્ની જરી રહ્યા છે, તે મન્મથ નામનો દૈત્ય વાંદરાની પેઠે છલંગ મારીને વીરપુરના કીલ્લાની રાંગ ઉપર ચઢી ગયો, અને જ્યાં અબધુત ઉભો હતો, ત્યાં જઈને અબધુતનો હાથ પકડી અબધુતને કહેવા લાગ્યો કે, ઓ લંજોટા ! બોલ મારી ભુતની ક્યાં છે ?

અબધુત—હે દૈત્ય ! તેને તેનું પાપ ગળી ગયું છે.

દૈત્ય—અંહ ! તેને તેનું પાપ ગળી ગયું છે કે, તેને તે નાશ કરાવ્યો છે, તે સત્ત્વર કહે. પણ જોજો બાવા તેની પેઠે તારું પાપ તને ગળી ન જાય !

અબધુત—જે પાપી હશે તેને પાપ જરૂર ગળી જશેજ, તે તો તારા કરતાં ભરવાડનો છાકરો પણ સમજી શકે છે તો પછી તું મને શું સમજાવવા નિકળ્યો છે. જરા છોટો રહે, હાથ મુકી દેઈ પછી વાત કર.

મન્મથ—ઓ ચંડાલ ! મારો ચોર હોઇને, ક્ષમા ન માગતા, સામું માફ અપમાન કરે છે ? લોરીંગના દરમાં હાથ ઘાલીને, લોરીંગનો તીરસ્કાર કરે છે ? એક ભરવાડના છોકરા કરતાં પણ મને બેઠ સમજીને મારી અવગણનાં કરે છે ? યાદ રાખ ! બાવા ! હવે હાથમાં આવેલાને કેમ મુકીશ ! મહાભુતનીનું વેર, તેનું જે ઝેર આ આંખમાં ભરાયેલું છે તે ખાલી કર્યા વગર તારા હાથને કદી પણ મુકનાર નથી.

અબધુત—ઓ ચોરના સરદાર ! ઓ ચંડાલના દીકરા ! તારા જેવા દેવો જેવા લોરીંગો, કનકાવતી નગરીના જંગલમાં કંઈક રખડે છે, તે દેવોફી લોરીંગ જગતને પિડા રૂપ થઈ પડ્યા છે, તે જગતનાં ખરેખર શીકારનેજ પાત્ર છે. તેના પીડા રૂપ દેવોથી હું કરતો નથી. તેને ખમણું આપતો નથી, અને તેના પડછાયાથી દુર રહેવામાં માફ શ્રેય સમજું છું, માટે તું જે ઇચ્છાથી આવ્યો છે, તે ઇચ્છા પૂર્ણ કરવામાં સમર્થ હો, તો પછી મારા જેવા બાવાનો હાથ પકડવાથી તને શો લાભ થનાર છે ? જેને તારી મહાભુતનીને મારી હોય, તેને શોધી લે ! તે તને જવાબ આપશે. પણ આ બાવો તે માટે તને જવાબ આપનાર નથી. માટે કહું છું કે, ઓ દુષ્ટ દેવ મારા હાથને મુકી દે !

દેવ—તું બાવો નથી, પણ તું દેવોની જાતીને બ્રહ્મ કરનાર કોઈ મોટો દેવ છે તેથી તે મારા જેવા દેવની સાથે

બાથ લીધી છે. તેજ મહા ભુતનીનો નાશ કરાવ્યો છે, તેજ કનકાવતી નગરીને બાળી બરમ કરાવી છે. તે કેવળ વિલાસ સુંદરીને માટે, તું તે વિલાસ સુંદરીનો પ્રેમી છે, અને તે પ્રેમ પ્રદર્શિત કરવાને માટે, બાબો બનીને, બીજાને હાથે તારી આપનારાઓનો નાશ કરાવે છે, એ તો સત્ય છે. એમાં જરા પણ મીનમેથ જેવું હું જોતો નથી. બોલ બાબા ! વિલાસ સુંદરીના કોમળ કંઠમાં તારો કઠોર હાથ નાખવો છે કે મારી કાલ મરહની નામની તોપના ગળામાં હાથ નાખવો છે.

અખંધુત—શીલવૃત પાળનારી બાળાઓનાં, અને ધર્મોત્તમા પુરૂષોનાં ધર્મનો નાશ કરનારા દૈત્યોનો નાશ કરવા માટે હું બાવો બન્યો છું. હું સનાતન ધર્મનો શુદ્ધ પ્રેમી છું, અને તે પ્રેમને ખાતર, સનાતન ધર્મ પાળનારાઓની ઉપર સીતમ શુભરનારા મનુષ્ય રૂપી દૈત્યોનો નાશ કરવાને માટેજ બાવો બન્યો છું, માટે ઓ દૈત્ય ! વિલાસ સુંદરીના કોમળ કંઠમાં હાથ નાંખવાનો તું અભિલાષી છે, તે અભિલાષા પૂર્ણ કરવા માટે, તારી કાલ મરહનીનો મને ભય બતાવે છે, પણ યાદ રાખ કે વિલાસ સુંદરીનું રક્ષણ તેનું શીલવૃત કરશે, અને તેના તે શીલવૃતનો ભંગ કરવાને ઉદ્ધત બનેલાઓનો લોગ આ તારી કાલ-મરહની તોપ લેશે. માટે ઓ દૈત્ય ! તું મહા પાપી હોવાથી, હવે તારો ઉદ્ધાર થઈ શકે એમ નથી. તારા પ્રાણ બચી શકે એમ નથી. માટે તું સાવધ થા, તારા જીરને, તારી માથીક

માયાને ખુબ અજમાવ ! નહીં તો તારા પેટની ઉમેદ તારા પેટમાં રહી જશે, નહીં તો તારી આશા, તારા જીવમાં રહી જશે. તે આશા, તે ઉમેદ પૂર્ણ કરી લે, હવે હું તને મારી સન્મુખ ઉભો રહેવા દઈશ નહીં, માટે કહું છું કે, મારો હાથ મુકી દે ! તેમાંજ તારી શોભા છે. તેમાંજ તારી આખર છે. માટે સમજી જા ! નહીં તો ટકાના ત્રણશેર જોડલો થઈ જઈશ !

દૈત્ય—ઓ ચંડાલ ! તારા બાણરૂપી બોલ હવે હું સહન કરી શકતો નથી, તે મારી છાતી વીંધી નાખી આરપાર નિકળી ગયા છે, તે તારા બાણરૂપી બોલ વિધાયલી છાતીના ઝેરી ઘાને રૂઝાવવા માટે તારા રૂધીરનો એક ખ્યાલો મને પીવા દે. તારી આંખને, મારા પગ નીચે, એક વખત કચડવા દે. હવે નહીં મુક ! મારું વેર લઈશ. એટલું કહેતાની સાથેજ તે દૈત્ય અબધુતના અંગ ઉપર ધસ્યો, તે જોઈ અબધુતે તે દૈત્યના હાથમાંથી પોતાનો હાથ મુકાવી, તે દૈત્યને કમ્મરમાંથી પકડી કીલ્લાની નીચે ફેંકી દીધો.

છઠ્ઠો ભાગ તૈયાર છે.

લખો:—

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુળે, બુકસેલર.

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

મૃગલોચની અથવા માયા-પ્રાબલ્ય.

ભાગ ૧-૨-૩-૪ તૈયાર છે.

લયપ્રેરણા, ભરમોથી, આકર્ષક અને અદ્ભુત ચમત્કારો
પ્રણય દ્વારા ચિત્તરંજક મનોરંજક પ્રસંગોથી, વેપધારીઓના
કપનાથી પણ ન આવી શકે એવાં સાહસિક કાર્યોથી
પરિપૂર્ણ નવલકથા !

કૂરસિદ્ધતા કપટનો આરંભ, શિકાર સપડાયો, અરણ્યમાં
વેલી ગુપ્ત ગુફા, પુતળા હથિપિત્તનું ખૂન, પ્રણયી યુગ્મનું મોં
અકસ્માતના દોરનોની ચાલાકી, ક્ષિયતમની શોધમાં કિશોરી, મળ
સતી મોહિની, યુદ્ધની તૈયારી, રંગમાં ભંગ, લયંકર બેઠ ભરમો
ભરપૂર ખંડેર, સુંદરીઓનો સાદાગર, ખંડેરનો ખગનો, સ્વપ્ન
ચમત્કાર કે સત્યનો સાહસીકાર ? દુસ્મનનો દગો, અદ્ભુત એ
મહાત્મા, ચિત્તનગરનો અસીકિક ચમત્કાર વગેરે.

આ નવલકથા વાંચતા તમે આહાર નિદાને સર્વાંગે જાતી જા
રસના અગાધ મહાસાગરમાં નિમજ્જિત થઈ જશો. સતી સાખી
ક્ષત્રિય સમારીની સ્વયમ્ભરાયણતા નિદાળવી હોય, વશાદાર દોરનોની
નિમગ્નતાની દર્શન કરવું હોય, પ્રેમની પ્રાણહારક નિરાશાનું દર્શન
કરવું હોય, વેપધારીઓનાં આશ્ચર્યજનક કાર્યો અને ચમત્કારોથી
પરિચિત થવું હોય, લાલસાનો પ્રબળ જવાબામુખી સળગતો બેવો હોય
તો આ સકળ વિષય પરિપૂર્ણ 'મૃગલોચની' નવલકથા અવશ્ય વાંચો.

આ નવલકથાનો દરેક ભાગ જૂદા બાંધેલો હોઈ દરેક
ભાગની પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૫૦ કિપરાંતની છે. પાકાં રૂપેરી નામનાં
લાયબ્રેરીને શોભાવે એવાં ચિત્તરંજક પૃષ્ઠાં છતાં મૂલ્ય દરેક
ભાગના માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ ના હિસાબે રૂ. ૬-૦-૦ વી. પાછેજ
આફ. આર્. ૦૮ ગંગાવી ખાત્રી કરો કે આ નવલકથા સ્ત્રી અદ્ભુત
અને રસિક છે !

મળવાનું ઠેકાણું:—

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ટ.

સુકેશ્વર અને પબ્લીશર, વગદરવાજા—અમદાવાદ.

